

NC-10.17. De sociale kwestie als cultuurkwestie (100 p.)

De sociale rede.

Onder die term verstaat men de rede voor zover zij zich met de sociale kwestie bezighoudt, “sociale kwestie” betekent het feit dat sinds oerbegin de mensheid op sociologisch terrein weliswaar de idee “sociale rechtvaardigheid” huldigt als axioma van samenleven, ja, in de strijd t.v.v. de eigen rechten en belangen hanteert of zelfs doordrukt maar anderzijds er in feite nooit toekomt werkelijke rechtvaardige toestanden te schappen.

Zodat het snijpunt “idee (sociale gerechtigheid)/ feitelijke situatie (sociaal onrecht)” tot een slepende opgave, d.i. een ‘kwestie’ wordt.

Opm.-- Met Platon van Athene stellen wij vast dat ook op het terrein der sociale rechtvaardigheid de mensen wel ergens de idee, de hoge ondefinieerbare idee, vatten als licht dat voorlicht maar er nooit toekomen ze in de brutale feiten waar te maken door dat niet de rede (de kleine mens zoals Platon zegt) maar de passies (het grote monster (inplanting, seksualiteit, economische welvaart) en de minder grote leeuw (eergevoel)), zoals Platon het uitdrukt) de idee verduisteren.

Steekproeven (fiches)

De teksten die volgen, zijn niet een systeem van stellingen inzake sociaal welzijn en welvaart. Wel zijn zij een stel fiches die steekproeven vertegenwoordigen, aangezien niemand - ook de meest encyclopedische socioloog niet - het onderwerp exhaustief-encyclopedisch kan behandelen.

Met Platon (en diens leermeester inzake logica, Socrates) gaan wij dan ook reductief te werk: vanuit steekproeven trachten wij o.g.v. gemeenschappelijke eigenschappen te veralgemenen (o.m. in te delen) en o.g.v. collectieve kentrekken te veralgehelen.

Zonder in een systeem dat ergens encyclopedisch zou willen zijn, te vervallen. Wel krijgen wij zodoende een zicht op het systeem der sociale kwestie en meteen komen algemene kentrekken bloot.

Opm.-- Met K. Marx, maar niet zo exclusief stellen wij dat de economie het trefpunt bij uitstek is van de sociale kwestie,-- een soort onderbouw waarover het telkens weer dreigt te gaan.

Daarom stellen wij enkele steekproeven inzake de economische rede - de rede voor zover zij met economie bezighoudt voorop maar zo dat daartoe enkel een algemene vorming (geen economistenspecialisatie) nodig is.

Elementen van sociale theorie.

Een sociale theorie is een stel begrippen, oordelen en redeneringen die de idee “sociale rechtvaardigheid” trachten in menselijke bewoordingen vast te leggen. Men spreekt ook wel van “sociale ideologieën”. Dit om er het axiomatische (ten nadele van het feitelijke) in te benadrukken.-- Wij vermelden de elementen van de voornaamste ervan.

03/14.-- Economie.

15/19.-- De sociale kwestie modern gezien.

20/28.-- Liberalisme(n). - Fysiocratie. A. Smith, Sociaal liberalisme.

29/53.-- Collectivisme(n).-- Communisme/socialisme. Saint-Simonisme, staats-socialisme.-- Anarchisme (n). (32/36).-- Marxisme(n).(37/53).

54/60.-- Maatschappijkritiek().-- Ecologische beweging. Underground. Beat Generation. Hippies / Yippies. De zwijgende meerderheid.-- Kritiek der marxistische en kapitalistische rede,

61/63.-- Populisme(n).-- Nieuwe rechters,

64/74.-- Nationalisme(n).-- Communot. ident, Chinese triades.-- Nat. - Socialisme (67/74).

75/87.-- Communitarisme(n). -- Charles Taylor (Communitarian Network). Sektecultuur.-- Pluralisme. Laïciteit.-- Multicultureel liberalisme (Kymlicka).-- Aristoteles terzake. Walzer's “communautaire verdraagzaam Geheime diensten (eenzijdig). Intern. recht.

88/100.-- Omvattende - sociale theorieën.-- Gide's solidarisme. Walzer's solidaire burgermaatschappij. Personalisme. Christelijk solidarisme (94 100).

Ziedaar wat “de moderne rede” intake sociale rechtvaardigheid heeft uitgedacht.-- Alle theoretici stellen de ongrijpbare maar zeer doorslaggevende idee “sociale gerechtigheid” hetzij uitdrukkelijk (zo b.v. het sociaal platonisme) hetzij tegen wil en dank (zo b.v. de sociale nominalisten) voorop.

Van die éne alle mogelijke rechtvaardigheid omvattende idee verwoorden zij hun ‘steekproef’. Zodat zij allen logische waarde vertegenwoordigen maar een eenzijdige, met leemten juiste waarde. Wie ze allen aan het woord laat, komt desniettemin tot een globaliserend inzicht dat dagdagelijks - al was het maar om de (sociale) politiek via het nieuws op ons afkomend, beter te begrijpen - nuttigheidswaarde heeft.

Economie.

Bibl. st.: R.Kühn, *Leben als Bedürfen (Eine lebensphänomenologische Analyse zu Kultur and Wirtschaft)*, Heidelberg, 1996.

‘Leven’ wordt in dit werk geduid als het omvattend axioma dat alle cultuurfenomenen beheerst : het is in alle cultuurelementen maar reikt erboven uit.- Zo omvat leven behoeften. Ja, leven is behoefte (gegeven). Fenomenen als arbeiden, ruilen, verbruiken zijn de oplossing,-- behoeftebevrediging (gevraagde).

Drie hoofdstadia.

Met *Alvin Toffler, La troisième vague*, Paris, 1980, kunnen wij in de behoeftebevrediging drie fasen min of meer onderscheiden. Er is aanvankelijk de agrarische, landbouw (akkerbouw en veeteelt) omvattende, fase. Dan komt de industriële fase zoals b.v. *J.P. Rioux, la révolution industrielle (1780/1880)*, Paris, 1971, deze omschrijft.--

De landbouw en de moderne industrie maken de twee eerste ‘golven’ uit. Wij leven sedert omtrent 1950 in de informationele fase, de derde golf. Het criterium is vooral de productiewijze ter behoeftebevrediging.-- Gezin en school, sociale toestanden, politiek, ja, de hele cultuur evolueert doorheen de ‘golven’.

Definitie.

Een eenvoudige maar als lemma fungerende definitie van de economie als behoeftebevredigingsvorm luidt: gegeven de voorradige welvaart (hoe klein ook); gevraagde of gezochte : ‘rationele’ bevrediging der behoeften.

Opm.-- ‘Rationeel’ betekent, in economisch verband, allereerst het economie - of spaarzaamheidsaxioma toepassen. Sedert Petrus Aureolus (+1322) luidt dit principe: “Met een minimum inzake gegevens een maximum inzake resultaat bewerkstelligen”.

Paul A. Samuelson/ W.D. Nordham, Economics, McGraw Hill, 1985-12, 4, definieert. “Economie is de studie van de wijze waarop enkelingen en maatschappij erover beslissen hoe zij schaarse hulpbronnen die men ook anders kan aanwenden, benutten met het oog op het produceren van allerlei bruikbare dingen en het verdelen ervan onder allerlei individuen en groepen in de maatschappij met het oog op het verbruik nu of in de toekomst”.

Men ziet dat deze definitie de economie als leven in termen van proces duidt,-- een proces of verloop dat voortbrengen, ruilen (verkopen en kopen) en verdelen ter consumptie omvat. Dit is de reden waarom de definitie zo ingewikkeld overkomt.

Economische wetenschappen.

Bibl. st.: Al. Guénette, Maurice Lagueux et la méthodologie in: *Journ. d. Genève / Gaz.d. Laus.* 01.12.1994, 8.

Lagueux is prof in filosofie en economie aan de Université de Montreal (Can.).-- Hem interesseert het type van rationaliteit in de economie. Hij onderscheidt twee strekkingen.

1.-- De natuurkundige strekking.

Hier is het toonbeeld de huidige fysica. Milton Friedman (Chicago-school) b.v. staat dit voor: een ware economische wetenschap moet kunnen voorspellen, zoals hij in zijn *Essays in Positive Economics*, Univ. of Chicago Press, 1953 uiteendoet.

a. De economen kunnen eindeloos discuten over het axioma 'rationaliteit';

b. op voorspellen komt het aan want dat maakt wetenschap. Centraal staat daarbij dat de actoren in economie beslissingen nemen als perfect rationele mensen die een economisch gegeven maximaliseren (zo b.v. hun winst). Friedman is ervan overtuigd dat economen "interessante voorspellingen" aankunnen met hun vooral wiskundige methoden.

Opm.-- Alexander Rosenberg, *Economics (Mathematical Politics or Science of Diminishing Returns?)*, Univ. of Chicago Press, 1992), stelt dat, in de natuurkunde, de voorspellingen van een indrukwekkende nauwkeurigheid getuigen (denk aan het voorspellen van een zonsverduistering),-- dat echter, in de economie, zo'n precisie afwezig is zo dat men kan beweren dat een ondernemer met 'flair' het zonder economische wetenschap even goed doet. In de 'positieve' (wiskundig verantwoorde) economie van een Friedman gelooft hij niet. Wel aanvaardt hij de mogelijkheid van "kwalitatieve voorspellingen" (gokken).

Hij meent dat, indien er rationaliteit gevraagd is, zij van cognitieve wetenschappen ('geestesfilosofie') moet verwacht worden alsook van de neurobiologie (die volgens hem nog te weinig gevorderd zijn echter).

2.-- De menswetenschappelijke strekking.

Hier spreekt men van "social science": Aangehangen door b.v. Friedrich Hayek (de Oostenrijkse school). Menselijk gedrag staat hier centraal dat vooropstellingen ('beliefs') en doelstellingen behelst, beïnvloed door sommige gebeurtenissen (neem een stakingenreeks). Strikte voorspellingen zijn hier ondoenlijk, tenzij ex post" (achteraf ziet men wel de rationaliteit van het economische feit). Zoals geschiedkundigen dat met verleden feiten doen. Nadelig valt uit dat vooropstellingen en doeleinden zo vaag kunnen zijn en strikte wetenschap in de weg staan.

“Economist’ s Flight from Metaphysic”.

Dit is de titel van een werk dat Lagueux voorbereidt. Ziehier wat hij in het vraaggesprek daarover zegt.

1. De economen - vooral de neoklassieke - hebben door zich te steunen op een overingewikkelde wiskundige analyse (wie denkt hierbij niet aan Benoît Mandelbrot en diens ruim dertig jaren zoeken naar een wiskundige weergave van beursaandelen en opties?) de heden heersende theorie gesticht. Maar - zoals Rosenberg terecht zegt - die prestatie is voor alles een nieuwe tak van de wiskunde.

2. Wat Lagueux aan Rosenberg’s mening toevoegt, is dat de economen een wetenschap bewerkstelligd hebben zonder ontologische grondslagen.

Dat betekent zonder oog voor de werkelijke werkelijkheid van het economische gegeven. Met name: welk concreet gegeven bestudeert de econome? De markt. Maar wat is de werkelijk werkelijke markt? De plaats waar de ruilhandelaars mekaar ontmoeten. Maar wat is een ruilhandelaar?

Jevons en de neo-classici stelden om te beginnen de psychologische gegevens voorop om ze dan te laten schieten. Pareto stelde de nuttigheidswaarde voorop, basis van voorkeursgezinde economische keuzen (hoe nuttiger, d.i. rendabeler, des te ‘economischer’),-- iets dat zich - indien abstract gemaakt, d.i. los gedacht van de werkelijke werkelijkheid van iedere nuttigheid - gemakkelijk wiskundig behandelbaar leek.

M.a.w.: manifest is de wil van dergelijke theorieën om zich van de ontologie te ontdoen en in de wereld der wiskundige formules te vluchten. Wat tot een zeer concrete - versta: werkelijkheidsnabije - wetenschap had kunnen uitgewerkt worden, is een stel mathematische theorieën.

“Dat de economische theorie ons behulpzaam is ter ontdekking en tot het begrijpen van de werkelijke wereld, is een onwaarheid”. Ziedaar wat Lagueux uitdrukkelijk zegt-

a. Weliswaar is het zonder dergelijke economische theorievormingen niet mogelijk het functioneren van dingen als de markt, het muntwezen, de uitwisselen van kredietverleningen, de crisissen e.d.m. te ‘begrijpen’ (*opm.*: mathematisch te verwoorden).

b. Maar dergelijke theorieën die achteraf klaarheid scheppen (“ex post”), laten niet toe ze exact te voorspellen.

Besluit.-- Hoe mooi ook in haar wiskundige structuren, toch inzake de werkelijk werkelijke economie gelijken zij op de geschiedeniswetenschappelijke verklaringen die achteraf de feiten ‘verklaren’.

De sectoren der economische activiteit.

Met het oog op de behandeling der sociale kwestie staan wij even stil bij de ‘sectoren’. De algehele bevolking kan in een kleine veertig sectoren ingedeeld worden. Maar de economen vatten deze massa zelf samen in drie grote sectoren.

1.-- De primaire sector.

Visvangst, landbouw (akkerbouw en veeteelt), mijnen en steengroeven.

2.-- De secundaire sector.

Tweeëntwintig deelsectoren. Samengevat in de verwerkende nijverheid en de bouwsector.-

Appl. model.-- De textielsector verwerkt grondstoffen (uit de primaire sector) tot b.v. kleren (verwerkende nijverheid).

3.-- De tertiaire sector.

Elf deelsectoren die handel en diensten omvatten.-- **Appl. model.**-- Onderwijs, openbare diensten, de medische en gezondheidssector zijn deelsectoren. Niet worden goederen geproduceerd; wel wordt aan dienstbetoon gedaan.

Opm.-- Toerisme.-- Het toerisme is een deel van de tertiaire sector dat gestadig toeneemt. Deze ‘bedrijfstak’ schept vele arbeidsplaatsen (‘banen’). Na energiewinning en autoproductie neemt toerisme de derde plaats in inzake banen.

Economische sectoren.-- Overlopen wij ze even.-- Met het oog op de behandeling der sociale kwestie.

a.-- de gezinnen.

‘Gezin’ in economische zin is wat in éénzelfde gebouw samenwerkt. Zo is een alleen levende ‘gezin’.

b.-- de ondernemingen.

Een collectief dat goederen en diensten voortbrengt. Om ze op “de markt” aan de man te brengen.-- Naargelang van de sector waarin de Onderneming actief is, is zij primair (een mijn, een boerderij), secundair, (de industrie), tertiair (een winkel, een bank, een verzekeringsmaatschappij, een hotel).

Opm.-- Juridisch valt op dat de ondernemingen, vooral sedert de recente globalisering (de hele planeet één economische ruimte) - concentratie (fusie van ondernemingen) en multi-nationalisering (verworteling in vele landen) vertonen.-- Wat ‘verankering’ eigenlijk afbouwt.

c.-- de administraties.

Niet-verkoopbare goederen of diensten worden verhandeld. Het nationale inkomen wordt verdeeld.

d.-- de financiële instellingen.

Spaarkassen, banken, beurzen e.d.m.

De recente triomf van het liberalisme.

Bibl. st.: P.Garcin, *Economie (Le bon marché)*, in: *Journal de Genève* 29.06.1989.
Garcin is economist.

1. De feiten.

waar ooit, in ons westen, de kerk de axiomatick bepaalde, is het de markt, de economie, die “in het wezen van alle vraagstukken van onze westerse samenleving” als vooropstelling alles bepaalt.

Sedert de val van de muur van Berlijn zijn een veelheid van experimenten opgezet in de (gewezen) communistische landen-- Rusland, China, Hongarije, Polen -- om de staatsgeleide economie te vervangen.

In de derde wereld, ofschoon geremd door verouderde structuren, schrijdt de liberalisering vooruit op industrieel, commercieel, monetair gebied.

Opm.-- Zelfs de socialistische internationale.

Meer dan tachtig socialistische partijen van de hele planeet waren in Stockholm op 19/24 juni 1989 vertegenwoordigd om de honderdste verjaardag te vieren : de oordelen over de markteconomie waren onverdeeld positief; de rol van de staat inzonderheid de nationalisering - kregen afdoende kritieken. De Franse socialistische partij alsook een aantal socialistische partijen uit de derde wereld waren eerder terughoudend,-- als een ondertoon.

2. Het waardeoordeel.

a. Voor zover de triomf van de markteconomie de rede vertegenwoordigt, verdient zij onze bijval.

b. Voor zover zij een monopoliepositie vertegenwoordigt die voor geen betwisting meer vatbaar is, is zij een reden tot ongerustheid. En wel o.g.v. de regels zelf van de markteconomie, die anti monopolistisch zijn.

Historisch model.

Het risico is minder denkbeeldig dan men denkt.

Herinneren wij ons de omgekeerde situatie van de decennia na Wereldoorlog II (1939/1945). Het succes van het sociaaldemocratisch model - de geleide economie is er de kern van - was toen denderend. Zo denderend zelfs dat het alle politieke machthebbers beïnvloed heeft: dronken van een algemene consensus kende men de staat de ene rol na de andere toe. Het gevolg was de inflatie (algemene, durende, cumulatieve prijsstijgingen) van de zestiger- en zeventigerjaren. Welnu, recent heeft de markteconomie typisch voor het liberale systeem een analoge consensus.

Gevolg: geleerd door de geschiedenis moet onze waardering der markteconomie door ernstig voorbehoud gematigd worden.

Institutionalisme.

Bibl. st.: *G.M.Hodgson, Economics and Institutions (A Manifesto for a Modern Institutional Economics)*, Oxford, 1988.

Gegeven: het huidige (neo-)liberale systeem (denk aan *F.A.Hayek, Individualism and Economic Order*, Chicago, 1948, b.v., dat als hypothese vooropstelt: binnen de vrije-marktruimte beschikt de economisch actieve mens - een patroon, een huisvrouw b.v. - over niet enkel noodzakelijke maar ook over voldoende informatie zo dat hij/ zij de juiste rationele beslissingen kan nemen.

Het gevraagde: is deze hypothese, indien getoetst aan de feitelijke informatie waarover de economisch actieve mens beschikt, juist?

1.-- Neen.

Alwetend is de economisch actieve mens niet! Knight stelt dat inzake risico's (een ondernemer waagt het een product op de markt te brengen alsof er voldoende vraag naar is) en andere onzekerheden het zelden voorvalt dat de informatie voldoende is. Het wordt geregeld een avontuur.

Doch, indien er ernstige informatieleemte is, dan kan de economie geen 'autonome', louter regelvrije, gebeurlijk gedereguleerde markt zijn.

2 -- De nood aan instituties.

De hypothese luidt: er is nood aan informatieaanvullende instanties, aan leemte-correctieven, aan 'instellingen'. Deze marktcorrectieven van informatiele aard verrechtvaardigen om te beginnen regulering, d.i. het opleggen van regels van buiten de loutere markt. 'Regulering' is niet louter pejoratief te duiden maar ook melioratief.-
- Enkele modellen.

1.-- Ethiek.

"Daar bedriegt men u niet".-- Een firma, geleid door gewetensvolle leiders / leidsters, is op zich reeds de fundamentele informatie inzake het product of de dienst die zij op de markt brengt. Zij is extra-economisch maar economisch uiterst waardevol.

2.1.- Private instellingen.

Privéfirma's kunnen een product of een dienstbetoon doorlichten en de informatie beschikbaar stellen.

2.2. -- De staat.

Een regering kan "wilde prijsstijgingen" beheersen dankzij regulerende, beregelende, maatregelen die op zich informatief zijn, "Wij weten dat men ons geen te hoge prijzen zal (mogen, durven) aanrekenen" door regeringsmaatregel.

2.3.-- Supranationale instellingen

Dingen als de Wereldbank, het I.M.F. beschikken over informatie die kan beschikbaar gesteld worden.

Economische revoluties.

Wij vermelden even de grootste trekken.

Voorop de middeleeuwse industriële revolutie.

Bibl. st.: *J.Gimbel, La révolution industrielle du Moyen Age*, Paris, 1975.

Van de XI-de tot de XIII-de eeuw kende westelijk Europa een tijdvak van intense technologische activiteit. Een tijdvak van de vruchtbaarste uitvindingen. “De eerste industriële revolutie” zou de eigenlijke naam behoren te zijn. Tussen de Seine en de Rijn en in Noord-Italië ontstaat de burgerij, typische voorlopers van de huidige zakenlui.

1.-- De eerste industriële revolutie.

Bibl. st.: *W.W. Rostow, Les étapes de la croissance économique*, Paris, 1962.

De ontdekkingsreizen en de vakwetenschappelijke revolutie (Coppernicus, Tycho Brahe, Kepler, Galilei) - de moderne natuurwetenschappen komen van de grond - met in haar zog de moderne technische verworvenheden spelen een hoofdrol niet zozeer in Holland, het eerste kapitalistische land, maar in Engeland.

Een nieuw economisch groeiproces ontstaat tussen 1780 en 1800.

Volgens *J. Peperstraete, Werkgelegenheid in de informatiemaatschappij*, in: *Onze Alma Mater* 1987: 2, 67/79, is het kenmerk het aandeel automatische arbeid in grondstoffenbewerking en energieverbruik:.

1. Premodern was het de dierlijke en menselijke spierkracht - de boer met het paard b.v. - die centraal stond.

2. Sedert b.v. de stoommachine is het de gemechaniseerde arbeid. Producten, diensten worden op grotere schaal mogelijk en betaalbaar door de massa.

2.-- De tweede industriële revolutie (het postindustriële tijdvak, de informatiemaatschappij).

Spierkracht en machine leveren vooral energie. Het mechaniseren van menselijke kennis, informatie, stelt de beheersing van gegevens centraal. De communicatie- of informatietheorie stelt het doorgeven van een boodschap centraal. De informatieverwerking geeft drie vakken: micro-elektronica, telecommunicatie en informatica. Deze laatste handelt over het technisch-gemechaniseerd verwerken van ‘data’ - gegevens - in massale hoeveelheden.

Welnu, de machine van het eerste industrieel - revolutionair tijdvak (1780+), ineen met deze informatietechnieken, geeft een nieuw economisch groeiproces.

Terloops: “economische groei” is een toename intake productie en dienstbetoon die duurzaam is.

Het begrip 'koopkracht'

Beginnen wij met een definitie: "Het vermogen, resp. de mogelijkheid om, op grond van de beschikking over betaalmiddelen, goederen of diensten te verwerven door een koopdaad is koopkracht". Betaalmiddel is veelal natuurlijk geld doch de koopkracht van een zak tarwe of een goudstaaf bestaat ook.

Terloops: de koopkrachttheorie van J.M., Keynes (1883/ 1946) stelt dat - overigens n.a.v. de grote crisis van 1929 loonsverhoging, -- door geld in omloop te brengen, het bedrijfsleven kracht bijgezet wordt. Doordat geïnvesteerd wordt en het verbruik stijgt (dankzij de sfeer van vertrouwen).

M.a.w.: de staat wordt in zijn grondig liberale theorie een stevige plaats toegekend. Tot +1970 had deze theorie grote invloed.

Opm.-- Wat geld eigenlijk inzake koopwaarde betekent, blijkt uit nevenstaande vergelijkende tafel: daaruit blijkt dat 100 Zwitserse frank in koopwaarde daalt. Hoe komt dit? Doordat wij allen - niet enkel de Zwitsers - 'rijk' leven: papier is teken van goederen en diensten (die van 1957 tot heden (1998) verminderen).

Met 100 Franse frank kocht men:

In 1957:

185,2 liter melk
181,8 liter superbenzine
166,6 kilo brood
100 pakjes sigaretten

In 1976:

89,3 liter melk
86,2 liter benzine
41,6 kilo brood
52,6 pakjes sigaretten

In 1998:

65,8 liter melk
79,4 liter benzine
29,8 kilo brood
24,4 pakjes sigaretten

De economische crisis der zeventigerjaren.

Bibl. st.: R.Colonna d'Istria, *Initiation à l' économie*, Allieur, 1989, 73/88 (*Les crises et leurs solutions*).

Beginnen wij met de definitie van inflatie. Niet het feit dat enkele prijzen stijgen maar wel het feit dat het algemene prijzenpeil de hoogte ingaat, scheidt 'inflatie', d.i. duurzame en zelfs ophopende prijzenstijging. De maat waarmee men dit meet, is de index, berekend vanuit het standpunt van het gemiddelde gezin dat het geheel van de goederen en diensten betaalt. De index is de samenvatting van een aantal macro-economische (grootschalige) mechanismen die inflatie verwekkend kunnen zijn zoals iedere loonsverhoging (die immers door verrekend wordt), de munt die te snel toeneemt of die te gemakkelijk in omloop is, de staat die zich rijkdommen toekent zonder tegenprestaties en dus zijn toevlucht neemt tot begrotingstekorten, de permissieve levensstijl die veel uitgeeft, het buitenland (denk aan de olieprijs-stijging).

Opm. -- Deflatie.-- Dat is het geheel der tegenmaatregelen (deflatoire politiek): vermindering der staatsuitgaven, fiscale druk (om de inkomsten, beschikbaar voor uitgaven, te beperken), beheersing van de rentevoeten der kredieten, loonbeperking, prijzenstop. M.a.w.: al wat de vraag naar goederen en diensten remt.

De crisis der zeventigerjaren.

'Crisis' is al wat de economische groei op de helling zet.-- De crisis der zeventigerjaren vertoont twee fasen.

1. 1973/1980,

Sterke inflatie; toenemende werkloosheid; mindering der internationale ruilhandelingen; deficit der staatsfinanciën.

2. 1980+.

Vertraging der inflatie; herneming der internationale uitwisselingen; duurzame werkloosheid. Deze crisis der westerse economieën stelt economieën stelt economisten en regeringen voor tot nog toe onopgeloste problemen. Want zij verbindt werkloosheid en inflatie.

Men zoekt de redenen:

1/ in de oliecrisis (herfst 1973: prijsverhoging die door de olielanden brutaal doorgevoerd wordt) die stagflatie (stilvallen der economie met inflatie) verwekt,

2/ in het internationaal muntstelsel (de munten worden onstabiel),

3/ de al te sterke voorspoed der vijftiger- en zestigerjaren met overinvesteringen en verzadigingen der vraag

4/ de talrijke nieuwe geïndustrialiseerde landen (Zuidoost-Azië (de tijgers), Brazilië) e.d.m..

Opm.-- Heden beleven wij daarvan nog steeds de nawerkingen binnen de mondialisering.

Wisselwerking tussen beurzen en economie.

Onder 'beurs' verstaat men "het openbaar gebouw waar handelszaken besproken en doorgedreven worden". Metonymisch: "de handel die daar gedreven wordt" ("de markt").

Het is niet onze bedoeling de gedetailleerde structuur uiteen te zetten. Wel een inzage te leveren in een hoofdmechanisme: de wisselwerking "financiële markten/economie".

Inleiding.

Bibl. st.: *R.Etwareea/ InfoSud, Malaisie (Le tigre malade qui défie le docteur FMI)*, in: *Le Temps* 21.09.1998, 25.

Maleisië is één der "Aziatische tijgers" die een decennium lang een weergaloze economische opgang maakten. Mét Indonesia, Zuid-Korea, Thailand,- Hongkong. Sinds kort echter treedt een zware recessie op waarvan, voor Maleisië, de 'elementen' o.m. zijn: de economische groei (de collectieve duurzame toename der economie) daalt van 7,8 % tot -2 %. De munt (ringgit) ontwaardt met 40 %. De beurswaarden kennen een val van 70 %. Tientallen banken en ondernemingen kennen faling.

Het aantal werklozen stijgt van 230.000 in 1997 tot 600.000 in 1998 (6,7 % der bevolking), terwijl een 500.000 vreemde werkkrachten huiswaarts gestuurd worden. Het inkomen per inwoner daalde van 5000 dollar in 1997 tot 3000 dit jaar.

Voeg daaraan toe dat het Internationaal Monetair Fonds (IMF) bekend dat zijn herstelplannen in Z.- O.-Azië mislukken,

Zien wij nu hoe de val der Aziatische tijgers zich weerspiegelt, samen met andere factoren, op de beurzen.

Bibl. st.: *Th. Meyer, Des marchés égarés*, in: *Le Temps* 18.09.1998, 1/2

Steller knoopt aan bij de schok die vooral de Europese beurzen ondergingen de dag te voren (17.09.1998). Deze reageren met hevigheid op "enkele tekens van economische vertraging die tot wantrouwen stemmen".

1. De rede van Alan Greenspan, president van de Amerikaanse federale reserve, voor het Amerikaans congres: "Geen enkele gezamenlijke daling der rentevoeten - verwacht door de beursmarkten staat op de agenda van de meest geïndustrialiseerde landen". Een eerste koud stortbad!

2. De aankondiging door Michel Camdessus, algemeen directeur van het IMF, nl. een vermindering van de globale (wereldomspannende) economisch groei. I.p.v. 3,75 % (in de lente van dit jaar 'voorzien') verwacht me slechts 2 %.

3. Het verslag van Serge Tchuruk, patroon van de Alcatel-groep (de vierde grootste onderneming ter wereld inzake telecom-uitrustingen): hij legt enerzijds een semestriële recordwinst voor doch anderzijds verwachtte hij zich aan een vermindering - tegen de verwachtingen der beursmensen in - voor het tweede semester.

“In hoofdzaak om reden van de Aziatische crisis (de reeds vermelde tijgers en Japan dat een zware recessie doormaakt)”.

Het wantrouwen dat daarop volgde deed de beurswaarde van Alcatel met 38 % dalen en sleurde meteen alle leidende Europese firma's inzake telefonie mee.

Opm.-- Wat op een redenering als volgt neerkomt: “Indien reeds Alcatel zich aan vermindering verwacht, dan geldt dit ook voor de andere firma's in die sector”:

Het oordeel.

Steller heeft het over “een hysterische beursreactie” met zware - mogelijke - gevolgen. Zijn waardeoordeel kan als volgt gestructureerd worden.

a. De economische recessies in Zuid-Oost-Azie (Tijgers + Japan),-- in Rusland (waar een ‘liberale’ economie op een ramp uitloopt),-- in Latijns-Amerika (dat de weerslag ondergaat) kunnen niet aan de beursmarkten geweten worden. Volgens steller hebben deze economieën “boven haar stand geleefd”.

b. Wel zal de onevenwichtige reactie op de beurzen ingrijpende veranderingen uitlokken in de economieën. ‘Anekdotisch’ (versta: kleinschalig) een baas die men aan het hoofd van een firma hoogschatte, wordt tot ontslag gedwongen. ‘Dramatisch’ (versta : grootschalig): de druk op de ondernemingen om onkostenvermindering door te voeren en ‘productiviteit’ te vermeerderen zal tot massaal banenverlies leiden.

“Dan zullen niet de markten de staat van de economie weerspiegelen doch het tegendeel : de chaos van de globale (wereldomspannende) economie zal het gevolg uitmaken van “de afdwalingen der financiële markten”.

Opm.-- Onder meer doordat het wantrouwen het investeren remt.

Opm.-- Dit alles toont aan dat de cyclische theorie (Real Business Theory) die beweert dat “toevallige schokken” de economie, minstens gedeeltelijk, bepalen, niet ongelijk heeft.

Wanneer b.v. banken, investeerders en consumenten het vertrouwen verliezen, dan valt minstens een gedeelte der hele economie stil (wat logisch een ‘veralgeheling’ is).

De sociale kwestie modern gezien..

Bibl. st.: J. Aengenent, *Leerboek der sociologie*, Leiden, 1919-4, 14/ 22 (*Het sociale vraagstuk*). Nog steeds is de definitie van Aengenent geldig. Wij vatten ze samen. ‘Kwestie’ heet men “een moeilijk op te lossen probleem”. Dit gezien de overingewikkeldheid der gegevens.

Sociale kwestie.

Sommigen verstaan daaronder enkel het arbeidersvraagstuk (ouvriërisme). Maar de sociale kwestie vertoont een landbouwers-, middenstands- en zelfs een vrouwenluik. M.a.w.: alle arbeidenden zijn erin betrokken want de samenleving is een systeem.

Meer dan economie.

Sommigen definiëren de sociale kwestie louter in termen van “economische belangen” (economisme). Maar er is een sociale dimensie aan (een maatschappijduiding is erin gemoeid). Zonder politieke tussenkomsten is zij uitwegloos.

Christelijk-solidaristisch gezien - of men nu katholiek, protestants of orthodox denkt - is er een zedelijke (ethische, morele) zijde aan. Een aspect dat menig ongelovige wel degelijk ziet.

Christelijk-solidaristisch gezien is er ook een religieuze zijde aan (zo heeft de Bijbel een idee inzake arbeid en loon b.v.). Deze zijde wordt natuurlijk in het moderne rationalisme gewoonlijk tussen haakjes gezet, ja, radicaal uitgeschakeld : “Religie is opium van het volk’

Historiciteit der sociale kwestie.

Aengenent verwoordt dit aspect met de vraag: “Is de sociale kwestie een nieuw vraagstuk?”. Terloops: ‘historiciteit’ betekent hier het feit dat iets de naeen volgende historische cultuurtijdperken weerspiegelt.

Zowel in de Bijbel (Israël) als b.v. in het antieke Griekenland of Rome of in de middeleeuwen kwamen mistoestanden voor die standen tegen elkander opzetten.

Toch vertoont de sociale kwestie, vooral sedert de Franse revolutie, nieuwe aspecten.

1. Het pauperisme.

In de XIX-de eeuw zien wij een menigte die ononderbroken gebrek lijdt aan het allernodigste en waartegenover liefdadigheid machteloos staat. Dat is pauperisme. Denken wij aan de “vierde wereld”.

2. De sociale onrust.

Werkstakingen en zelfs revoltes worden van voorbijgaand tot een “onafgebroken krijg” (o.c., 17).

3. De cultuurcrisis.

De grondslagen zelf van de traditionele culturen werden door het moderne rationalisme ondermijnd : gezin, eigendom, gezag, -- zedenleer enz. werden aan radicale kritiek onderhevig.

Sexisme(n).

Bibl. st.: G. Walther, *Zum anderen Ufer (Vom Marxismus and Atheismus zum Christentum)*, Remagen, 1960, 216f..

Gerda Walther (marxistisch opgevoed, atheïste, werd katholiek, grote fig. in new Age, occult begaafd, zag aura's) was een leerlinge van Edm. Husserl, de fenomenoloog. -- Ziehier wat zij schrijft.

Zij had het op gegeven moment met Husserl over een mogelijke habilitatie (toelating om aan een universiteit te doceren). Hij reageerde wat verlegen: "Ik ben nu eenmaal de mening toegedaan dat de taak van de vrouw in de grond het gezin, het huwelijk, is".

Daarom had hij ook Edith Stein, een leerlinge van Husserl, niet tot een habilitatie bij hem toegelaten. Husserl: "Andere professoren konden gerust vrouwen habiliteren. Desnoods wou hij onder voorwaarden zijn vrouwelijke leerlingen aanbevelen. Maar zelf had hij was hij nog niet zo ver geraakt".

G. Walther.-- "Sprak mogelijkwijze "Frau Malwine" (Husserl's echtgenote) ook hier door zijn mond?-- Het lijkt mij zeer goed mogelijk. Op het denkbeeld dat gehuwde vrouwen universiteitsdocentes konden zijn, zoals zulks later toch meermaals het geval was, kwam Husserl blijkbaar niet. In deze dingen was hij immers nog opgesloten in oudtestamentisch-patriarchale interpretaties (*opm.:* Husserl was Jood). Dit ofschoon hij toen zoals hij altijd benadrukte - uit overtuiging, niet om "uitwendige redenen" - tot het evangelische christendom overgegaan was.

Ondertussen was Husserl reeds progressiever ingesteld dan de stichters van die Freiburger philosophische Gesellschaft aan wier activiteiten vrouwen zonder meer niet mochten deelnemen! Pas door de revolutie van 1918 was het bij ons voor vrouwen ten volle mogelijk een wetenschappelijke loopbaan aan te vatten".

Opm.-- Als fenomenoloog toont Husserl zich hier op zijn smalst. Immers, geconfronteerd met een fenomeen, iets dat zich toont aan het bewustzijn,-- in dit geval: de vrouw als mens op universitair niveau, wordt b.v. iedere traditie terzake - hier de traditionele tweederangsrol op allerlei terreinen van de vrouw - 'engeklammert', (tussen haakjes gezet).

Dit wijst erop dat Husserl's bewustzijn niet de nodige openheid bezat voor een fenomeen dat toch al in zijn tijd, in het spoor van de vrouwenemancipatie (onderdeel van de sociale kwestie), 'gethematiseerd' (tot thema gemaakt) was.

Luister naar mijn fenomenologische woorden maar zie niet naar mijn 'fenomenologisch' onaanvaardbare daden.

Vroom-katholiek en toch ontvoogd.

Bibl. st.: D.Campbell, *Une mère universelle catholique (Dorothy Day et le pouvoir des femmes dans l' Eglise)*, in: N. Auer Falk/ R.Gross, *La religion par les femmes*, Genève, 1993, 65/79.

Met P. Maurin is Dorothy Day (1898/1980) de stichtster van de Katholieke Arbeid(st)ersbeweging in de VSA in 1933. Verspreiding van de kerkelijke sociale leer via *The Catholic Worker*, opening van gastvrije huizen voor armen en uitgestoten, stichting van niet-kapitalistische landbouwbedrijven waren de doelstellingen. Dorothy Day zag de katholieke kerk als een centrum van bewegingen voor sociale rechtvaardigheid.

Terloops: toen zij in '80 stierf, had *The Catholic Worker* nog steeds meer dan 80.000 abonnees.

Chicago.

Daar leerde D. Day dag-in dag-uit de armenwijken “met hun eindeloze grijze straten” van nabij kennen doch niet zonder de mooie tuintjes als tekens van hoop.

Als zestienjarige begint zij studies aan the University of Illinois (in Urbana). Leest o.m. Dostojevski, Gorki, Tolstoi. Wordt lid van de socialistische partij.

In 1916 verhuist het gezin naar New York. Daar ontplooit zij zich als ‘radicale’ journaliste. -- In 1927 wordt zij katholiek en laat zich dopen.

Niet het gezag aanpakken. Wel de problemen.

D. Campbell: “De werkwijze van D. Day illustreert in alle stilzwijgendheid dat het wijzer en doelmatiger is liever de problemen aan te pakken dan de gezagsdragers”. “Zu den sachen selbst” zou men kunnen zeggen!

Toen de zeelui in 1936 in New York staakten, gaf zij hun onderdak. Toen de lijkdragers in 1949 in New York staakten, koos zij hun kant terwijl kardinaal Spellman er openlijk tegen was.-- In 1963 in Los Angeles spoorde zij de leden der: beweging aan:

“De ingeving van de H. Geest involgen is plicht. M.a.w. : zet door (...). Zoekt noch steun noch goedkeuring. (...). A.u.b.: spaart uw krachten liever om de schreeuwende vormen van onrecht in onze tijd aan te vatten dan de kerk in de persoon van haar kardinaal-aartsbisschop”.

G. Wills typeert ze als de universele katholieke moeder om reden van haar gezagsvoering.

Doris Greenbach in 1970 typeert ze als “de meest bevrijde vrouw ter wereld” naast een Betty Friedan. En toch was zij een radicaal traditie- en gezagsgetrouwe katholieke die haar kerk onvoorwaardelijk steunde!

Feministische antipsychiatrie.

Staan wij heel even stil bij *Martine Delvaux, Femmes psychiatisées femmes rebelles*, Synthélabo, 1998.

‘Antipsychiatrie’ betekent: psychiatrie vanuit niet-gevestigd wetenschappelijk standpunt.

De axiomatic.

Een psy (psychiater, psychoanalist e.d.m.) beschikt o.g.v. zijn ‘vorming’ aan hoge instituten over “een zeker aantal types” (versta : gemeenplaatsen). Daarvan ontdekt hij - zo hoort het ‘wetenschappelijk’ - de concrete toepassingen,-- in dit geval “krankzinnige vrouwen”. Vrouwen waarvan men gelooft in de omgeving dat zij ‘gestoord’ zijn of die het van zichzelf geloven.

Het gevraagde

“Hoe in zo’n situatie het begrip ‘krankzinnigheid’ (wanneer het vrouwen betreft) ontsmetten?”(o.c., 15). Want “men wordt niet krankzinnig om het even hoe: de cultuur heeft alles voorzien” (Fr. Laplantine). Want, verder: “In de XIX-de eeuw is het asiel er om de vrouw weerom te brengen tot de rol waarvan zij de hardheid niet had kunnen verwerken(...). Onderworpenheid en lijdelijkheid worden daarbij synoniem van ‘genezing’“. (Yannick Ripa).

M.a.w.: aangezien de cultuur - de gevestigde cultuur - in hoofdzaak in de handen van mannen was, is het begrip ‘waanzin’ inzake vrouwen sterk mannelijk gekleurd. Dat is typisch feministisch. Meteen klinkt een anarchisme door: al wat ook maar van ver naar onderwerping en lijdelijkheid zweemt, is ondraaglijk.

Merkwaardig.

Grote baanbrekers onder de psychiaters beschikten allen over een ‘zieke’, een ‘krankzinnige’ patiënte die hen, alsof zij hun tot muze werd, tot ontdekkingen brengt. Zo: Charcot/ Augustine, Breuer/ Anna O., Freud/ Dora, Janet/ Madeleine, Lacap/ Aimée, Laing / Mary Barnes.

M.a.w.: het is voor schrijfster alsof juist die vrouwen de juiste interpretatie in mannelijk zin ‘verwekten’! Als onderworpenen! In dienst!

Het boek tracht o.g.v. teksten te bewijzen dat het begrip “vrouwelijke waanzin” een constructie is, thuis binnen psychiatrische en psychoanalytische alsook literaire instellingen. Het gaat verder na hoe de patiënte, door de psy haar leven te vertellen (autobiografie), haar (on- of onder)bewust verzet tegen de gevestigde orde uitdrukt.

Hoe anarchistisch en zelfs postmodernistisch ook: het boek stemt tot ernstig te nemen nadenken.

De sociale kwestie heden: internationaal en massief.

Bibl. st.: P. de Senarciens, *Les sottises du néo-libéralisme*, in: *Journ. d.Genève/ Gaz.d.Lausanne* 07.11.1995.

Steller, prof aan de Université de Lausanne, schetst als volgt.

1.-- *Neoliberale markteconomie.*

a. De ‘markt’, liberaal ingericht, organiseert doeltreffend voortbrenging en verbruik van goederen en diensten. Schept profijten en meteen veel rijke mensen.

b. Maar waar men ze vrije loop laat, d.i. niet beregelt (‘reguleert’), daar lijdt men aan vormen van onrecht (‘inegalites’), geweldpleging en is men aan de wet van de sterkste onderworpen. In het zog daarvan stadsmisdadigheden, opstanden, fanatieke bewegingen (USA, Mexico b.v.).

2.-- *Het aspect globalisering.*

Een hoofdaspect van de neoliberale wereldorde.

Nationaal beperkte staten verliezen een gedeelte van hun zelfbeslissingsrechten want hun inflatiecijfers, schuldenlasten, muntgolven b.v. zijn mede bepaald door internationale-multinationale machten.

Zo beheersen transnationale ondernemingen in hoge mate de productie en het ruilverkeer over de gehele planeet, terwijl zij inzake arbeidsplaatsenschepping het zeer zwakjes doen.

De beregeling (regulering) van de kapitalistische markt.

De ordening van aan (wild) kapitalisme overgeleverde markteconomie wordt in een aantal staten door de nationale regeringen gereguleerd, d.i. aan een zo rechtvaardig mogelijke ordening onderworpen.

Zo’ n regulering bestaat niet of nauwelijks op ernstige en rechtvaardige wijze op internationaal-transnationaal terrein. Want het afzwakken van de staatssoevereiniteiten door b.v. de globalisering, d.i. de schepping van niet een tot een staat of een groep staten beperkte marktruimte maar wel een de hele planeet beheersende marktruimte, wordt niet bijgewerkt door nieuwe transnationale instellingen tenzij beginmatig.

Dat heet steller “de transnationale sociale kwestie”.

Sociale spanningen, financiële crisissen, schuldenlasten, ruilverkeersvormen, milieuproblemen, bevolkingsverschuivingen, massieve armoede, onveilige toestanden, polarisering tusschen centra en periferieën gaan dan ook hun gang zonder dat een gezag verdelende rechtvaardigheid kan afdwingen.

De middeleeuwse gilden.

De gilden zijn voor de XIII-de eeuw ontstaan doch pas met *le Livre des metiers* (+/- 1250) krijgen zij een stevig statuut. Het is christelijk solidarisme in teksten gegoten. Ziehier hoe zij kunnen samengevat.

“In de oude gilden vinden wij een gelukkige vereniging van de individuele en de sociale opvattingen (...). Absoluut vrij ruilverkeer kende men niet. Geheel vrije voortbrenging evenmin. De gilden perkten alle uitwassen der individuele vrijheid in.

Niemand buiten de geëxamineerde gildenmeesters mocht een vak zelfstandig beoefenen. Werken op zon- en feestdagen was verboden evenals de nachtarbeid. Het aantal werkuren was bepaald; verschillend naar beroep en jaargetijde. Het aantal knechts was beperkt en het loon vastgesteld.

Grondstoffen werden door en onder controle van het gilde geleverd. De prijzen werden door de overheid vastgesteld evenals plaats, tijd en wijze van verkoop. Op de deugdelijkheid werd toegezien”. (*J. Aengenent, Leerboek der sociologie, Leiden, 1919-4, 20*).

Vertaald in XX-st' eeuwse termen:

Diplomerings-, leerlingenstelsel, verbod van zondags- en nachtarbeid, maximale arbeidsduur, minimumloon, gezamenlijke aankoop, keuring, prijsregeling, verplichte publiekrechtelijk vakorganisatie.

De gilden vertoonden in hoofdtrekken, inzake inrichting, rol en doel, vrijwel overal hetzelfde karakter. “In de christelijke middeleeuwen kan men bij alle volken van gelijke beschaving een treffende overeenkomst vaststellen in de regeling en organisatie van de arbeid. Zo lijkt het boek der gilden van het Poolse Krakau in de XIV- de eeuw een reproductie van *le Livre des métiers* der Parijse gilden”. (*De-la-tour du Pin la Charce, Vers un ordre social chrétien, Paris, 1882/1907-2, 127*). - De hoofdbedoeling was blijkbaar: ieder arbeidende - meester of gezel - een behoorlijk inkomen bezorgen.

Ontaarding.

Zoals alles op deze aarde ook hier.

De gilden werden behoudsgezind mettertijd. Zo verzetten zij zich tegen de invoering van nieuwe machines. Zij deden aan nepotisme (= bevoorkeuring van familieleden en vrienden). Zij werden in de XVIII-de eeuw monopolistisch.

Gevolg: liberale reactie! De Franse revolutie, in maart en dan in juni 1791, schafte ze af, ja, verbood ze. De revolutionairen verwarden de economische rol met de sociale rol der gilden.

Colbertisme. Frans mercantilisme.

Jean-Baptiste Colbert (1619/1683) was lange tijd (behalve naar het einde toe) de voornaamste minister van koning Louis XIV (1643/1715). Hij was een werkkrachtig en methodisch man die mettertijd de hele Franse staatsadministratie beheerste. De economie interesseerde hem heel bijzonder. Om maar één detail te vermelden: hij stichtte manufactures, d.i. de voorloopsters van de latere grootindustrie.

Mercantilisme.

Colbert was mercantilist inzake economie.

Dit is een economische theorie die nijverheid en vooral handel als bron van welvaart begunstigde ten nadele van de landbouw. In het spoor van de ontdekking van edele metalen in Amerika - goud en zilver - meende het mercantilisme dat edele metalen de rijkdom bij uitstek van de staat uitmaken.

Zo was Colbert ervan overtuigd dat een goede economische politiek ernaar moest streven zoveel mogelijk goud en zilver naar binnen te halen.

Het systeem van de handelsbalans.

De handelsbalans is ermee gediend dat de uitvoerhandel de invoerhandel zoveel mogelijk overtreft. Daarom begunstigde Colbert de productie van uitvoerbare goederen.

Protectionisme.

De economie die de nationale productie bevoorrecht en vreemde concurrentie zoveel mogelijk uitschakelt - o.m. dankzij douanemaatregelen - heet 'protectionisme' (bescherming van de nationale economie.) Dat stelsel staat frontaal tegen iedere vrijhandel. Colbert was er aanhanger van.

Opm.-- Het staatsabsolutisme dat in de XVII-de en de XVIII-de eeuwen in Europa heerste, werkte het Colbertisme (mercantilisme, handelsbalansstelsel) sterk in de hand.

Louis XIV "le Grand" of "le Roi-Soleil" (Zonnekoning) was aanhanger van absolutisme. Dit is een politiek systeem waarbij het ene staatshoofd zoveel mogelijk alle staatsmachten in de hand heeft. Bij Louis XIV was dit gesteund op het axioma dat de (absolute)vorst "o.g.v. goddelijk recht" kon en mocht heersen.

Frederik de Grote (1740/1786) in Pruisen, Oliver Cromwell (1599/1658) trachtten ook zoveel mogelijk het mercantilisme door te zetten.

Mercantilisten wendden daartoe de meest knellende reglementeringen aan dermate dat zij een reactie veroorzaakten die dereglementering, de liberale reactie, voor stond.

Fysiocratie: Frans liberalisme.

“Reeds in de XVII-de doch vooral in de XVIII-de eeuwen werd veelvuldig kritiek uitgeoefend op het mercantilisme. Hierin hadden de schrijvers der verlichting (*opm.*: rationalisme) een rol. (...); zij beriepen zich daarbij op het natuurrecht”. (*Fr. Van Oirschot, Beknopte geschiedenis der sociale kwestie*, Roermond/ Maaseik, 1950, 105).

Natuurrecht.

Het natuurrecht was louter in de menselijke natuur gegrond. Het was door de rede ‘gevormd’ en gekend. En wel als universeel, voor alle tijden geldend, recht. De vroegere theologische basis was dus weggeredeneerd.

‘Fysio.cratie’ betekent letterlijk “heerschappij der natuur:

Fr. de Quesnay (1694/1774; lijfarts van Louis XV), in zijn *Tableau économique*, verdedigde als hoofdstelling: de menselijke natuur is goed. Meteen zijn de natuurlijke neigingen van de mens ook goed. Ze individueel-vrije loop laten is meteen ook goed.

Terloops: wat J.-J Rousseau later ook zal voorstaan.-- Ziedaar het basisaxioma.

Deregulering.

De knellende reglementen van het mercantilisme moeten - als niet goed - afgeschaft worden. Meer nog: alle beperking door de staatsoverheid is uit den boze. - ”Laissez faire, laissez passer”.

“La classe productive”.

Was de handel in het” mercantilisme centrale economische factor, nu wordt het de landbouw. Wel mochten handel en nijverheid niet als totaal nutteloos geduid worden doch volgens de fysiocraten leverde enkel de landbouw “un produit net” (een rein geschapen product) op. Enkel de landbouwersstand kon “la classe productive” geheten worden.

Commerçanten en industriëlen vormen zelfs “la classe stérile” (de onvruchtbare handel en nijverheid zijn “dépendance de l’ agriculture” (een afhankelijkheid van de landbouw). M.a.w.: de boer voedt en onderhoudt de andere standen.

Toen Turgot (1707/1781) in 1774/1776 minister van financiën werd, was dit de kans voor de fysiocratie: in 1776 werden de gilden met haar reglementen ontbonden. Maar dit radicaal-liberale besluit wekte heftig verzet, vooral vanwege de gilden.

Turgot werd ontslagen en het besluit ongedaan gemaakt. Maar enkele jaren later zouden de revolutionairen der Franse revolutie Turgot’s dereglementering doorzetten.

Opm.-- Dat enkel landbouw “zuivere winst” uitmaakt, is een vergissing want ook de andere arbeidsvormen ‘produceren’ zo’ n winst.

De 'orthodoxe' school van het liberalisme.

In hetzelfde jaar waarin Turgot ontslagen werd - 1776 - verscheen van de Schot *Adam Smith* (1723/1790) het werk dat de klassieke school stichtte: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*.

Soms heet men de strekking "Frans-Engelse school" omdat zij haar beroemdste aanhangers geteld heeft in Frankrijk en Engeland. De term "Orthodoxe school" drukt de getrouwheid uit van de aanhangers aan de axiomatic. De school getuigt van een sterke rechtzinnigheid.

1.-- Als Engels deïst hield Smith staande dat god niet ingrijpt in het kosmisch en menselijk gebeuren maar enkel doorheen natuurwetten.

2.-- Als aanhanger der Schotse moraalfilosofie ontkende Smith de leidende de rol van de rede inzake menselijk gedrag : enkel de natuurneigingen zijn morele regel.

3.-- Als liberaal denker beschouwde hij de maatschappij als allereerst een verzameling van enkelingen. In die zin was hij individualist (nominalist).

Menselijk, o.m. economisch gedrag.

Zoals men in een uurwerk - een machine (mechanische opvatting) - de beweging der raderen niet mag belemmeren, zo ook mag men in de mensheid - geschapen tot haar geluk door een deïstisch - onwereldlijke god - het involgen der natuurneigingen niet verstoren.

Opm.-- De moderne natuurwetenschappen komen hier door.

Het eigenbelang.

Dat is de sterkste natuurneiging. Zelfs staatswetten mogen, in beginsel, die neiging niet tegenwerken.-- Al legt Smith de nadruk op de grenzen ervan.

a.-- *Matigheid* is noodzaak zoniet beschadigt men gezondheid en vermogen. Rechtvaardigheid is eveneens noodzaak: zich gedragen zo dat men geen aanslag pleegt op leven, eigendom of eer van de medemens. Welwillendheid is niet de grondslag van de maatschappij maar haar versiering.

b.-- *Staatsbemoeiing* is eveneens noodzaak op verschillende domeinen woekerbestrijding, tariefwetregeling, nationale verdediging, retorsiemaatregelen (t.o.v. andere staten).

De minderbedeelden.

"Is het niet meer dan rechtvaardig dat zij die het hele volk voedsel verschaffen alsook kleding en huisvesting, zo'n deel van de opbrengst van hun eigen arbeid krijgen dat zij zelf behoorlijk gevoed, gekleed en gehuisvest zijn?". Aldus letterlijk de grote liberaal die Smith was.

De totale arbeid van het volk.

Rijkdom - de toenmalige term voor 'welvaart' - is hoofdzakelijk "gunstige handelsbalans" (mercantilisme), geïnvesteerd in edele metalen,-- landbouw (fysiocratie).

Soms noemt men Smith's systeem "het industriesysteem".

1. Zijn boek verscheen voor de industriële revolutie.

2. Hij staat kritisch tegenover de industrie. In die zin benadert hij meermaals de fysiocratie.

De term 'industriesysteem' is blijkbaar "een veel verspreide maar onjuiste opvatting".

Voor Smith is de bron van welvaart gelegen in de totale arbeid van het volk. Vooral in een juist - liefst wetenschappelijk - inzicht in het arbeidsproces. Vandaar zijn nadruk op arbeidsverdeling.

Opm.-- Meteen verrijst de arbeid als de hoofdfactor van het economie. Hij vormt de natuurproducten om tot cultuurproducten die de 'rijkdom' van de natie uitmaken. Het is tragisch dat heden, ...zoveel jaren na Smith, de arbeid door de wetenschappelijk - technische vooruitgang in het gedrang komt. Heden zijn nog twee soorten mensen : degenen die nog arbeid kunnen presteren; degenen die geen arbeid meer vinden.

Schoolvorming

Onder meer behoren tot Smith's volgelingen: *Malthus (Essay on the Principles of Population (1803))*; *Ricardo (Principles of Political Economy (1807))*; *Say (Cours complet d ' economie politique (1828))*; *Stuart Mill (John (1806/1873; de utilitarist die een gematigd liberalisme voorstond, in zijn Principles of Political Economy (1848))* e.a.. Door al dergelijke voorstanders is veel gearbeid op het gebied van de economische wetenschap. Terecht heet de school "de School der klassieke economie".

Opm.-- Zeer grote invloed hebben vooral uitgeoefend de geschriften van David Ricardo (1772/1832), de boze genius die de economie in verkeerde banen leidde door ze te vervormen tot een hard, dor en onmenselijk systeem. Met name zijn loontheorie heeft funeste gevolgen gehad.

Aldus *Fl. Van Oirschot, Beknopte geschiedenis der sociale kwestie*, Roermond/ Maaseik, 1950, 111. Hij was overtuigd malthusiaan.

Volgens hem moet het loon in overeenstemming zijn met de middelen om ... te onderhouden. Rauw gezegd: het minimumloon, nodig voor het onderhoud van de arbeider, diens vrouw en hoogstens twee kinderen.

Deze loontheorie heeft lange tijd het feitelijke arbeidsloon zeer gedrukt en de sociale actie verlamd. Totdat arbeidersorganisaties ermee afrekenden.

John Stuart Mill: sociaal liberalisme.

De Britse pessimistische liberalen en de Franse optimistische liberalen vinden hun synthese in het liberalisme van J. Stuart Mill (1806/1870 die het individualisme - perfect - zo perfect mogelijk - verwoordt (*J. Lajugie, Les doctrines économiques*, Paris, 1982-13, 20).

De mens.

James, zijn vader, een utilitaristisch denker (vriend van Jer. Bentham), vriend van Ricardo, stelt voorop dat opvoeding het individueel lot bepaalt.

Driejarig leert John Grieks. Achtjarig heeft hij al Herodotos, Platon, Aristoteles,-- Ovidius gelezen. Speelgoed en recreatie krijgt hij niet. De avonden zijn er voor de rekenkunde. Filosofie en economie worden hem letterlijk toegediend. Twaalfjarig studeert hij de logica van Th. Hobbes (1588/1679: wiskundig denken) en leest hij D.Ricardo, die hem als dertienjarige zijn werk over economie inlept.

Reizen vervolmaakt de opvoeding.

Veertienjarig brengt John een jaar door op het Europees continent. Daar ondergaat hij de invloed van J.-B. Say (1767/1832), Frans liberaal, bekend om zijn *Traité d' économie politique* (1803) dat in de geest van die tijd handelt over “de manier waarop rijkdommen ontstaan, verdeeld worden en verbruikt”.

Het is het eerste traktaat over staatshuishoudkunde, waarvan de ondertitel een eeuw lang het schema van alle volgende werken zal bepalen “productie / omloop / verbruik”.

Terloops: Say brengt hem de kennis van een ‘zachter’ adolescentie bij.

***Jer. Bentham* (1748/1832)**

Bentham wordt John bijgebracht op vijftienjarige leeftijd. De lezing van diens traktaat over de wetgeving bekeert hem tot het utilitarisme. Van dan of duidt hij de mens als een genietingsmachine die zich laat leiden door eigenbelang en wel zo dat alle lasten minimaal en alle lusten maximaal uitvallen.

***Th. R. Malthus* (1766/1834),**

Malthus van wie zijn vader een vurig aanhanger was, verdedigde geboortebeperving in naam van overbevolkingsgevaar bij niet voldoende economische goederen en diensten. John wordt malthusiaan.

Op zijn twintigste wordt John, na deze optimale prestaties, depressief en trekt, gedurende deze crisis, het denkmodel van zijn vader in twijfel. Maar de invloed van een vrouw, Mw. Taylort haalt hem erboven en opent zijn geest voor de sociale kwestie. John zal inderdaad het liberalisme reformistisch-sociaal duiden.

De theoreticus.

In zijn *System of Logic* (1843) komt zijn zin voor methode naar boven.-- Het brevier van het liberalisme verschijnt in *On Liberty* (1859), waarin de rechten van de enkeling ter sprake komen: het recht op nonconformisme, d.i. op ingaan tegen gewoonten en meningen.

In 1848 - het jaar waarin *het Communistisch manifest* verschijnt en von Ketteler zijn toespraken houdt in Mainz - verschijnt zijn klassieker *Principles of Political Economy*, een boek dat pas in 1890 afgelost werd door A. Marshall (1842/1924) met diens *Principles of Political Economy* (wiskundig-empirisch).

Reformisme.

Lid van het parlement 1865/1868. Als politicus verdedigt hij het vrouwenstemrecht, -- staat hij het syndicalisme en de redistributieve belastingvorm voor. Komt hij op tegen slavernij.

Echte democratie moet beletten dat “een klasse - al was zij de grootste in aantal - ertoe in staat is al wat haar niet aanstaat, tot het politiek nulpunt te herleiden en wetgeving en administratie te beheersen volgens haar exclusief klassebelang” (*Consideration on Representative Government*).

Gematigd liberaal is Mill in die zin dat hij vooropstelt dat het individu niet de enige rechter is over zijn belangen. Dat klinkt natuurlijk niet-rechtgelovig! De invloed van de staat - die volgens hem - het spel van de vrijheid niet evenaart - mag het individueel initiatief niet vervangen : hij behoort opvoedend en prikkelend te zijn. Weerom : opvoeding én van de bezittende klasse én van de volksmassa's is de sleutel van de vooruitgang.

Vrijheid gaat voor gelijkheid.

Die opvoeding die, met de sociale instellingen, er zou op aansturen dat de enkelingen hun vrije beschikking over hun doen en laten (*opm.*: hun vrijheid) invullen voor een dosis welvaart of overvloed, verkoopt vrijheid voor ‘gelijkheid’ en berooft die enkelingen van de voornaamste kentrekken van de menselijke natuur.

Terloops: dat thema wordt in *J. Rawls*, prof aan Harvard University, in diens *A Theory of Justice*, Oxford, 1971-1, 1990-2, hernomen.-

Mill verwijt de socialisten dat zij geen rekening houden met de natuurlijke luiheid der mensen. Indien een mens een doenlijke situatie bereikt, dan is te vrezen dat hij/ zij vervalt in traagheid, waarbij al de vermogens beginnen te verroesten zo dat hij/ zij niet eens meer de nodige energie heeft om niet achteruit te boeren.

Twee opvattingen inzake vrijheid.

Bibl. st.:

- I. Berlin, *Twee opvattingen van vrijheid*, Meppel / Amsterdam 1996,
- D. Diels, *De tragische keuzen van Isaiah Berlin*, in: *Streven* 1997: mei, 419/428.

I. Berlin (1909/1997), geboren in Riga (Letland)) week met zijn ouders uit naar Engeland. Hij is een vurig bewonderaar van Aleksandr Herzen (1812/1870; militant - revolutionair socialist), die zo radicaal mogelijk al wat universeel is, loochent en stelt dat alle (*opm.*: toch universeel) mensen een minimaal terrein voor vrij handelen als morele behoefte hebben. Iets dat niet in naam van “grote woorden” (als “de geschiedenis”, “de mensheid”, “de kerk”, “de vooruitgang”, “de staat”) mag onderdrukt worden.

1958.-- De Oxfordiaan die Berlin in Engeland geworden is, stelt een tweeledig begrip ‘vrijheid’ voorop,-- in *Two Concepts of Liberty*.

1.-- Negatieve vrijheid.

Deze situeert zich in die sfeer van mijn en uw leven waarbinnen ik en gij ongehinderd door medemensen onze gang kunnen gaan. Noemen wij dat “de private sfeer”. Dit is de verzameling van mogelijkheden die voor mij en u openstaan : de vrijheid op zich, los van singulier-concrete omstandigheden die gebeurlijk begrenzings van mijn en uw vrijheid behelzen. De staat mag zich daarmee niet bemoeien.

Niet verwonderlijk dat Berlin door sommigen als liberaal rangschikt wordt. Hier hebben de grote woorden geen rechten.

2.-- Positieve vrijheid.

Ook ‘autonomie’ geheten. Positieve vrijheid van u en mij bestaat daarin dat ik en gij zelfstandig bepalen wat wij willen zijn of doen. Daarbij steunend op de eigen denkbeelden en waarden. Berlin: “Ik wil iemand zijn. Niet niemand. Een doener, beslissen en niet iemand over wie beslist wordt. Zelf sturend (...). D.w.z.: eigen doeleinden en strategieën formulerend en verwezenlijkend.

Opm: -- Dat klinkt anarchisch, zoniet anarchistisch.

Maar toch: de positieve vrijheid heeft aandacht voor de voorwaarden waaronder de vrijheid zich uitwerkt.

H. Blokland.

1. Kunnen mensen, ongestoord door anderen, hun keuzen maken?
2. Beschikken diezelfde mensen ook over werkelijke keuze-alternatieven?

1 is negatieve vrijheid; 2 is positieve vrijheid. Zo vertaalt Blokland de onklare termen van Berlin en vindt ze buitengewoon belangrijk voor een cultuurkritiek.

Liberale markt gezien door M. Walzer.

Bibl. st.: M. Walzer, *De idee van een burgermaatschappij*, in: *Streven* 60 (1993): juni, 483/497.

Walzer, pluralistisch sociaaldemocraat, ziet de ‘markt’ als volgt.

Productie.

Net als Marx ziet de klassieke liberaal de economie als de eigenlijke levenssfeer.-
- Maar heel anders.

De ondernemenden spelen de hoofdrol in die zin dat zij zich uitleven in het benutten van de geboden kansen die de vrije-markteconomie biedt. Een deel van die markt ‘veroveren’ zo dat verschaft wordt wat de verbruiker wenst en dit in overvloed. “Wij kunnen maar kiezen als er veel te kiezen is” (a.c., 488).

Tweede aspect: de consument.--. Niet de staat mee helpen besturen zoals de politieke democraat dat wil. Ook niet waardevolle producten voortbrengen zoals de toekomststaat van Marx dit beoogt. Wel “het maken van individuele keuzen”.

Zowel de producent - bij uitstek het ondernemingshoofd - als de consument - althans wie koopkrachtig is - doen het zoveel mogelijk zonder de staat, die er minimaal wel nodig is. Politie, ja.

Walzer’s kritiek.

“Jammer genoeg kunnen wij in werkelijkheid enkel kiezen uit de overvloed van goederen en diensten indien wij over de nodige koopkracht beschikken”. (ibid.).

In onze ‘duale’ maatschappij, met haar bezitrijken en haar armen, verschilt de koopkracht van mens tot mens. Een massa mensen leiden zelfs een marginaal bestaan. Kunnen daarbij vaak enkel op vrienden en kleinere gemeenschappen steunen.

De staat dan toch.

Inderdaad: als organisator van de politie die diefstal b.v. voorkomt. Als inrichtende macht der justitie die b.v. de contracteerlijkheid beheerst. Ook en niet weinig als planningsinstantie (planeconomie). Niet het minst als waarborgsysteem voor het minimale inkomen voor allen.

De ambtenaren.

De staat met zijn administratie is er nodig. Maar ondernemenden omzeilen de normen van diezelfde staat (door verhuis naar andere landen; door multinationalaal te werken).

Echt staatsburgerschap komt niet los in het marktverband. De vrije ‘burger’ wordt gemakkelijk zelfzuchtig en maakt zich los (nominaal) uit de natuurlijke solidariteit. Een marktpositie veroveren en verbeteren overheerst te veel.

Communisme en socialisme: collectivisme.

De oplossingen van het socialisme, resp. het communisme stellen dezelfde rationalistische axiomatic voorop die ook het liberalisme fundeerde. Wij beperken ons hier tot het economisch aspect ervan.

1.-- *Dirigisme (geleide economie).*

Alle collectivismen, communisme of socialisme, reageren tegen de uitwassen van de markteconomie waarbinnen de enkeling (individualisme) a.h.w. 'heilig' is, onschendbaar.-- Het hele economische systeem (productie, verdeling,-- gebeurlijk verbruik) moet door een gemeenschap geregeld worden.

2.1. *Eigendomsrecht.*

Alle collectivismen reageren tegen de uitwassen van het kapitalisme waarbinnen de eigendom van de productiegoederen en de diensten privaat is.

1. In het communisme worden alle goederen zonder onderscheid vergemeenschappelijkt (gesocialiseerd). Productiemiddelen maar ook verbruiksmiddelen worden aan de enkeling onttrokken: niet enkel gronden, fabrieken e.d.m. maar b.v. kleding, voedsel e.d.m. behoren aan de gemeenschap.

2. In het socialisme echter worden niet alle goederen en diensten vergemeenschappelijkt: enkel de productiemiddelen (**a.** gronden, **b.** fabrieken, **c.** grondstoffen en halfabrikaten e.d.m.) worden eigendom van de gemeenschap.

De verbruiksgoederen blijven privaatzaak. "In een socialistische staat kan de enkeling geen grond, fabrieken enz. als eigendom hebben maar wel kan hij/ zij vrij beschikken over de opbrengst van zijn/ haar arbeid en daarmee goederen kopen of ruilen naar gelang hij/ zij wil". (*Fl. Van Oirschot, Beknopte geschiedenis der sociale kwestie*, Roermond/ Maaseik, 1950, 146).

Opm: -- In het agrarisch socialisme (landbouwsocialisme) wordt enkel de private grondeigendom afgeschaft, niet de rest. Zo in *H. George, Progress and Poverty* (1679).

2.2.-- *Gemeenschap.*

Collectivismen gaan sterk uiteen zodra het gaat over het begrip gemeenschap.

1. Het marxisme stelt de burgerlijke maatschappij met een democratisch verkozen bestuur (parlementarisme) voorop waarbij verondersteld wordt dat de (liberale) staat vanzelf zal verdwijnen.

2. Het staatsocialisme (etatistisch socialisme) bewaart de staat.

3. Het anarchisme (libertarisme) echter verwerpt al wat niet lokale gemeenschap (de gemeente, het syndicaat) is : groepen arbeidenden vertegenwoordigen "de gemeenschap".

Saint-simonisme: een industrieel socialisme.

Met verachting zagen K. Marx en Fr. Engels neer op - wat zij afdeden als - 'utopische' socialisten. Zo o.m. Saint-Simon (1760/1825).

Bewogen leven.

Deze graaf weigerde als vrijdenker op zijn dertiende zijn eerste communie te vieren. Op zijn negentiende neemt hij deel aan de Amerikaanse onafhankelijkheids-oorlog. Is gedurende de Franse revolutie actief.

Doet zaken met een Zwitsers bankier en wordt rijk maar verspeelt alles. In 1797 vat hij een transportbedrijf aan (met een bedrieglijk partner) en faalt. Eens zo ver begint hij zijn theoretische arbeid, die draait rond een technocratisch planning-socialisme.

Industriëlen.

Zijn socialisme bedoelt niet enkel rechtvaardige verdeling van goederen en diensten: voor alles activeert het productiekrachten. Want, indien het aanbod van geproduceerde goederen groot is, dan komt dit ook de brede volkslagen ten goede. - Dat is industrialisme.

“Een industrieel is een arbeider die ofwel produceert ofwel een of meerdere middelen ter beschikking stelt waarmee de verschillende leden van de maatschappij hun noden lenigen of aan natuurlijke voorkeuren kunnen voldoen.

Zo is b.v. een landbouwer die graan zaait, pluimvee en vee kweekt, een 'industrieel' (...). Een zakenman, een voerman die op zijn wagen goederen vervoert, een zeeman op een koopvaardijship zijn 'industriëlen'. (...). Industriëlen maken drie grote klassen uit : landbouwers, fabrikanten en zakenlui”.

Zo definieert hij in zijn *le Catéchisme des industriels* (1823/1824) wat Frankrijk rijkdom uitmaakt.

'Profitariaat'

Indien Frankrijk edellieden, prinsen inbegrepen, ministers, rechters, de tienduizend rijkste eigenaars enz. zou verliezen dan zou dit geen verlies zijn, als het maar zijn begaafden inzake wetenschappen, kunsten, techniek en ambachten behoudt. Men ziet het: Saint Simon duidt de economisch actieve mens - de arbeid(st)er - als de gewenste mens. Daarin staat hij niet ver van P. Smith af.

Invloed.

Op sommige grote industriëlen (in de gewone zin) heeft hij grote invloed uitgeoefend. Zijn vele werken werden minder gelezen maar zijn aanhangers schonken grote weerklank aan het industrialisme maar benadrukten meer de sociale zijde. Zij groeiden zelfs uit tot een soort aanhangers van een 'religie' van broederschap en utopie.

Staatssocialisme.

Als de vader van het staatsocialisme wordt beschouwd Karl von Rodbertus - Jagetzow (1805/1875).

De hervorming van de maatschappij geschiedt met behulp van de feitelijke staat. Niet d.m.v. de revolutionaire beweging van een klasse. Rodbertus wil zelfs de gehele productie en verdeling der goederen en diensten onder staatscontrole brengen. Ook de regeling van b.v. arbeidsduur, lonen, verkoopprijzen. dit nadert dicht tot staats-absolutisme. Aldus Fl. Van Oirschot, *Beknopte geschiedenis der sociale kwestie*, Roermond / Maaseik, 1950, 147.

Staatsocialisme onderscheidt zich allereerst van het marxisme (Sozialdemokratie) doordat het de staat wil behouden en niet het gehele maatschappelijke leven in een rijk van louter economische betrekkingen wil oplossen.

1. De staatsgreep op het hele economische systeem moet niet brutaal doorgezet worden maar staatsmacht moet d.m.v. strenge reglementeringen de economie regelen (dirigisme) mettertijd.

2. De staatsgreep op al wat eigendom der productiemiddelen en verdeling is, moet niet in één slag gebeuren maar zeer geleidelijk: in onafzienbare tijd zal privaateigendom moeten blijven heersen doch de staat moet stuk voor stuk de staatsexploitatie invoeren.

Punt 1 en 2 tonen aan dat het om echt socialisme gaat.

Kathedersocialisme.

Na Rodbertus zijn een hele rij staatsocialisten gekomen die men, omdat zij in veel gevallen professoren waren, 'Kathedersocialisten' heet.

“De vereenzelviging van kathedersocialisten met staatsocialisten is niet geheel juist. Staatssocialist is alleen hij die principieel althans de almacht van de staat op economisch terrein huldigt. Kathedersocialist is ook diegene. die een ingrijpende staatsbemoeiing voorstaat zonder nu juist staatsalmacht te huldigen”. (*J. Aengenent, Leerboek der sociologie*, Leiden, 1919, 97).

Opm: -- In 1892 slaagde de ultra-marxist Kautsky op een congres erin als resolutie te doen aannemen: “De Sozialdemokratie (marxisme) heeft met het zgn. staatssocialisme niets gemeen”.

Dit wijst erop dat voor de orthodoxe marxist de staat mettertijd moet afgeschaft worden en vervangen door de hele maatschappij opgevat als “een reusachtig industrieel bedrijf” (met een gekozen bestuur natuurlijk).

Anarchisme (libertarisme).

Max Stirner (Kaspar Schmidt; 1806/1856), in *Der Einzige und sein Eigentum* (1842) omschrijft het radicaal individualisme, typisch voor de libertair, als volgt:

“Ieder opvoeding moet iets worden dat zich op de persoon concentreert (...). Niet het weten moet ingeprent worden. Wel moet de persoonlijkheid tot haar eigen ontplooiing komen. Vooropstelling van de opvoedkunde moet niet zijn beschaven maar wel vrije persoonlijkheden (assertief) vormen, soevereine karakters.(...)”.

Dit axioma geldt ook voor de zeden, de samenleving, de economie (M. Baslé e.a., *Histoire des pensées économiques*, Paris, 1988, 221).

Toch een socialisme.

a. Dirigisme dat het hele economische systeem (productie, distributie) regelt vanuit een gemeenschap;

b. de eigendom der productiemiddelen (gronden, grondstoffen, fabrieken e.d.m.) in de handen van een gemeenschap.

Ziedaar de twee kentrekken die van het libertarisme een echt socialisme maken.

Wat betreft het begrip ‘eigendom’ blijkt dit zonneklaar uit de woorden van de vader van het anarchisme *P.J. Proudhon* (1809/1865) in zijn werk *Qu’ est ce que la propriété?*. Zijn antwoord: “La propriété c’est le vol” (Eigendom is diefstal).

Proudhon beïnvloedde, in Frankrijk, wellicht meer dan Marx de arbeidersmassa.

Gemeenschapsduiding.

Niet de gehele maatschappij maar groepen hetzij territoriaal (de gemeenten, communes) hetzij economisch (de vakken der economie) maken ‘gemeenschappen’ uit.

Deze kunnen zich federatief onderling naar keuze verbinden. Een centraal bestuur van de hele maatschappij verwerpen de anarchisten. Waardoor zij grondig van het marxisme verschillen.

In Frankrijk heten de anarchisten ‘syndicalisten’ als voorstanders van revolutionaire vakverenigingen. Ook in Italië.

Mutualiteiten, coöperatieven b.v. zijn typisch anarchistische scheppingen.

Doortastendheid.

Werkstakingen (algemene of niet) zijn het middel, liefst zoveel mogelijk.- Directe actie, overleg niet via vakbondsleiders maar door de arbeidenden zelf, is een gewenste regel.

De extreme anarchisten schrikken niet terug voor terreuracties (Ravachol, Vaillant) of zelfs banditisme (la Bande à Bonnot (1911/1913)). Wat geleidelijk de arbeidersmassa van het anarchisme in die graad verwijderd. Ziedaar wat de mannen van “Noch meester noch God” willen.

Belgisch anarchisme.

Bibl. st.: J. De Mare, *Anarchisme*, in: *Streven* 62 (1995): 10 (nov.), 937/ 940.

Steller gaat zeer kort maar snedig in op J. Moulaert, *Rood en Zwart* (De anarchistische beweging in België 1880/1914), Davidsfonds, 1995, waarvan de bronnen ofwel fanatiek anarchistische bladen en pamfletten zijn ofwel vijandige politierapporten. ‘Objectief’ zijn geen van beide..

Verzetshouding.

België was een liberale staat.

Enerzijds waren een aantal ouderwetse ‘autoritaire’ situaties afgeschaft, eigen aan het Ancien regime zoals willekeurige rechtspraak of de invloed van plaatselijke vooraanstaanden. Daaraan ontleent de toenmalige staat zijn bestaansreden (voldoende reden) als liberaal gefundeerd.

Anderzijds waren inzonderheid op economisch-sociaal terrein nieuwe, typisch liberale vormen van (al of niet) onbegrensd gezag en autoritarisme ingevoerd.-- Gevolgtrekking.

“Ons antwoord moet zijn een hardnekkige en onverzoenlijke strijd die niet kan eindigen tenzij met de algehele vernietiging der vuile bende, nl, troon, beurs en altaar”. Aldus de Belgische anarchisten in 1887 (o.c., 105).

Is anarchisme definieerbaar?

P. Proudhon (1809/1865), voortrekker, definieerde “Anarchisme is zoiets als het ontbreken van alle gezag of regering”. Uitgaande van dit axioma verwerpen anarchisten elke organisatie die dwang vooropstelt: staat, bureaucratie, partij, parlement , kerk.

Het radicaal autonome individu primeert. Zodat anarchisme (positief gezien) “de vrijwillige vereniging is van mondige enkelingen”. Een soort contractstelsel dus.

Maar let op: in anarchistische ogen is definiëren ook een vorm van aan het radicaal vrije individu onttrekken en dus ‘autoritair’. Ieder anarchist definieert zijn anarchisme vrij, antiautoritair.

Het actuele anarchisme.

De Maere stelt dat het anarchisme leeft zonder de naam ervan.

1. In de geest van vele moderne jongeren is het axioma “Ni maître ni Dieu” (een kenspreuk der anarchisten).

2. De postmoderne denkers die eenzijdig aan ‘deconstructie’ (afbouw) van de tradities doen, zijn een andere subtiele vorm van anarchisme, want een fundament dat gezag en regels verantwoorden kan, is er rationeel gezien niet.

Michael Bakounin, de Russische anarchist.

M. Bakounin (1814/1876) nam het op tegen twee cultuurhistorische factoren - twee ficties, volgens hem - : God en de staat.

“Bakounin was een Rus. Hij bracht het slavisch element in het socialisme”. (*Fl. Van Oirschot, Beknopte geschiedenis der sociale kwestie*, Roermond/ Maaseik, 1950, 197). Een andere Rus, anarchist ook, was Kropotkin (1842/1921).

Bakounin kwam ter wereld in het dorp Prjamouchino (tussen Moskou en Petersburg) uit een zeer oude maar niet zeer bemiddelde adellijke familie. In 1840 studeerde hij aan de Universiteit van Berlijn. Toen reeds redetwistte hij vaak met I. Tourgeniev (1818/1883), een Russisch schrijver die in opstand kwam tegen het lijfeigendom (*Verhalen van een jager* (1852)), over de ontvoogding der lijfeigenen. Maar dra was hij anarchist. Van dan of moet hij vluchten. Geraakt verwickeld in opstanden.

1868: Alliance de la Démocratie Socialiste.

Met deze vereniging, opgericht in Genève, dringt Bakounin door tot de Eerste Internationale, waar Marx echter de leiding wil behouden. Met als gevolg strijd en ontbinding der socialistische Internationale.

Het radicaal anarchistisch programma.

Van Oirschot, o.c., 199, typeert als volgt.

Het programma der Alliance was radicaal: anarchie. Dus staatsbankroet, niet betalen der staatsschulden, weigeren belastingen te betalen,-- ontbinding van het leger, de magistratuur, de politie, de clerus,-- geen officiële rechtspleging, verbranding van alle titels van eigendom, van alle akten van koop en verkoop, van alle processtukken,-- verbeurdverklaring van alle productieve kapitalen en arbeidsinstrumenten ten voordele van de arbeid(st)ersassociatie die ze collectief in gang moet zetten; confiscatie van alle eigendommen van staat en kerk.

Een commune zal worden ingericht om alle enkelingen het nodige te bezorgen.

Zoals de Commune van Parijs in 1871.

Vorgevoel van de bureaucratie van staatscommunisme.

Marx' Sozialdemokratie betrouwde Bakounin hoegenaamd niet. - Marx en Lassalle bewijzen dat de pseudo-volkse staat niets anders zal zijn dan het despotische regeersysteem der proletarische massa' s onder de leiding van een nieuwe en zeer gesloten 'bovenlaag' (...).

Prachtige 'bevrijding' van het volk. Zo schrijft Bakounin over het etatistisch communisme.

Het westen voert anarchisme uit.

Bibl. st.: J.J.Gandini, *Chine (La dette idéologique du communisme chinois envers l' anarchisme)*, in: *Le monde libertaire (Hebdo. d.l. Fédération Anarchiste)* 835 (1991: été), 10.

1. Het begin.

Op vierde mei 1919 onttaarde een anti-Japanse demonstratie in de opstandige beweging “wetenschap en democratie”, die in alle sociale klassen in China weerklank vond.

Opm: -- Wetenschap en democratie was nog steeds de leuze in Beijing (Peking) in 1989 (Tian' anmen) bij de studentenrevolte die in een eerder anarchistische sfeer verliep.

2. De uitwerking.

Opm: -- Bertrand Russell (1872/1970) kwam in Beejing -- via Moskou, waar zijn anarchisme er versterkt uitkwam - aan : als geen denker oefende hij invloed uit op de Chinese jonge intellectuelen. In het zog van de Vierde Mei ontstaan, op aansturen van de anarchist Wang Guangqi, de Groepen voor wederzijdse hulpverlening tussen studenten en arbeid(st)ers. Was lid “een zekere Mao Zedong” (= Mao Tse Toeng), de latere Grote Roerganger (1893/1976), de vader van het Maoïsme.

Andere aanlopen.

In 1912 was al de Beweging voor arbeid en studie, op gang gekomen op aansturen van de anarchisten Li Shizeng en Wu Zihui. In Parijs werd, in eenheid daarmee, de Vereniging voor studenten - arbeiders opgericht - die in 1920 tot tweeduizend studenten verenigde.

Doel ervan: op de eerste plaats wetenschappen en techniek studeren terwijl men deels werkt deels studeert.

Daaruit groeit in 1921 de Groep van de Chinese socialistische jeugd die in 1922 de Franse afdeling van de Chinese communistische partij wordt.

Onder de leden: Zhou Enlai (1898/1976; eerste minister 1949/1976) en Deng Xiaoping (1904/1997), beiden latere strijdgenoten van Mao Zedong.

01.07.1921. Eerste congres in Shanghai van de Chinese communistische partij, onder wiens afgevaardigden zich Mao Zedong (onderbibliothecaris aan de Universiteit van Beijing) bevond.

De leiding bestond uit revolutionaire intellectuelen die zowel anarchistisch als marxistisch waren.

Communistisch negationisme.

Deze historisch niet te miskennen inslag van anarchistische aard binnen het beginnende Chinese communisme wordt methodisch genegeerd in de officiële geschiedschrijving. Zoals overigens de studentenrévolte op het Tian'anmenplein neergeslagen werd.

Anarcho-kapitalisme.

Bibl. st.: P. Lemieux, *L'anarcho-capitalisme*, Paris, 1988.

Deze richting geldt als de spits van het libertarisme. Gustave de Molinari (1819/1912), een Belgisch economist, is de baanbreker. Hoofdaxioma: een samenleving zonder staat is economisch rendabel en moreel wenselijk.

1.-- Kapitalisme.

Het anarcho-kapitalisme is een doorgedreven kapitalistisch liberalisme: de 'anarchie' - laat de enkelingen hun eigenbelang uitwerken en de gemeenschap zal er niets dan wel bij varen - wordt van de loutere economie uitgebreid tot alle cultuurdomeinen. Zelfs de administraties van publiek belang - politie, gerecht, leger - moet de staat, "de aartsbandiet", overdragen in de handen van ondernemingen en vrije, private, concurrentiele verenigingen.

2.-- Anarchisme.

Het socialistisch anarchisme wordt tweeledig aangepast.

a. Als kapitalisten schaffen de anarcho-kapitalisten privaatbezit niet af. Wel integendeel: het is het axioma bij uitstek.

b. Zij stellen weliswaar de radicale gelijkheid van alle mensen voorop doch vinder ongelijkheid inzake bezit en de eraan verbonden materiele en andere voordelen 'natuurlijk' en dus 'goed'.

Voorlopers.

De klassieke liberalen vanaf B. de Mandeville (1670/1733) - met diens Bijenfabel (1714): "de private ondeugden zijn de publieke weldaden" en b.v. nog *Adam Smith* (1723/1790), in zijn *Wealth of Nations* (1776) - de onzichtbare hand maakt dat, indien iedere enkeling zijn eigenbelang nastreeft, meteen het maatschappelijk welzijn ontstaat - maken de weg vrij voor een anarcho-kapitalisme.

De individualistische anarchisten vanaf Will. Godwin (1756/1836), M. Stirner (1806/1856; *Der Einzige and sein Eigentum*), P.-J. Proudhon (1809/1864) e.a. bereiden het anarcho-kapitalisme voor door te beweren dat "de beste regering die is die het minst regeert" en dat "de regering die het minst regeert, niet bestaat".

M.a.w.: indien een regering al noodzakelijk is, dan moet deze op haar vlak concurrentie verdragen.. De Molinari: "De mensen weten minstens even goed te regeren als de regeringen".

Voor de rechtgelovige liberalen wordt de staat verantwoord door de openbare veiligheid die politie, tribunalen, gevangenis, landsverdediging eisen, zodat de 'wilde' vrijheid van J.Locke (1632/1704) niet ontaardt tot 'Leviathan' van Th. Hobbes (1588/1679). Wat de anarcho-kapitalisten ontkennen

Marxisme.

K. Marx (1818/1883), samen met Fr. Engels (1820/1895), zijn medewerker die Marx's denkbeelden verspreidt en "het marxisme" sticht, kan gaan als de criticus van het gevestigde liberalisme n.a.v. de eerste industriële revolutie,-- vanuit de perspectief der arbeidende klasse.

Wetenschappelijk socialisme.

Marx en Engels zetten zich af tegen voorgangers, die zij 'utopisten' heetten. Zij aanvaarden geen onveranderlijke axiomatic (vrijheid, gelijkheid,-- recht e.d.m.), product van de rede, maar stellen de feitelijke evolutie der cultuur voorop. De feitelijke kapitalistische cultuur evolueert onvermijdelijk naar collectivisme.

Marx en Engels fantaseren geen toekomststaat maar gaan het historische proces na. Zij wagen zich niet aan de experimenten die socialisme moesten visualiseren, maar achtten het socialisme als een vanzelf komende werkelijkheid, gezien de noodzakelijkheid van het proces.

Duitse dialectiek, Engelse economie, Frans socialisme.

De methode van denken is dialectiek, d.i. het letten op de gang der cultuurgeschiedenis doorheen tegenstellingen allerhande (Hegel), maar beperkt tot het materialistisch aspect (Feuerbach) en overtuigd van een beperkt determinisme (Epikouros). Tot daar het filosofisch gedeelte.

D. Ricardo (1772/1823), inzake de waarde van de arbeid, en Sismondi (1773/1842), inzake ondermaatse consumptie van het volk en crisissen, zijn de 'klassieke' (Engelse) economen die Marx en Engels inspireerden.

P. Proudhon (1809/1865), inzake mutualisme, R. Owen (1771/1858), inzake coöperatieven, en L.Blanc (1811/1882) inzake "ateliers nationaux" - allen 'utopische' socialisten - brachten het begrip 'socialisme' bij.

Uitwerkingen.

R. Hilferding (1877/1941), inzake theorie omtrent het financieel kapitalisme en het imperialisme,-- Vl. Lenin (1870/1924), inzake theorie omtrent de machtsovername (Russisch communisme),-- N. Bucharin (1888/1938), inzake de theorie omtrent de overgang naar het socialisme,-- R. Luxemburg (1870/1949), inzake theorie omtrent het wereldkapitalisme, maasspontaneïteit en imperialisme, -- E. Bernstein (1850/1932), inzake reformisme (weigering van het materialisme en het determinisme) dat geleidelijke hervormingen voorstaat, K. Kautsky (1854/1938), inzake de weigering van geweld en theorie der sociale democratie,-- zij allen werken aspecten van het marxisme uit.

Marxisme en de dood van de metafysiek.

In 1844 (1845) geven *Fr. Engels* en *K. Marx* *Die heilige Familie (Kritik der kritischen Kritik)* uit. In hoofdstuk VI handelen zij over de dood van de metafysiek, één der hoofdvoorwaarden van echt marxisme.

1. De metafysiek was in de XVII-de eeuw (men denke aan Descartes, Leibniz e.a.) nog ineenlopend met positieve, profane inhoud. Zij maakte ontdekkingen in de wiskunde, de natuurkunde en andere wetenschappen die er de schijn van hadden tot haar domein te behoren.

2. Reeds in de aanvang van de XVIII-de eeuw was deze schijn vernietigd. De positieve (stellige) wetenschappen hadden zich van haar afgezonderd en werden zelfstandige wetenschappen.

De ganse metafysische rijkdom bestond enkel nog in denkbeelden en hemelse dingen,-- juist wanneer de 'reële' (*opm.*: aardse) wezens en de aardse dingen alle belangstelling op zich betrokken. De metafysiek was verschaald geworden. In hetzelfde jaar waarin Malebranche en Arnauld, de laatste grote Franse metafysiekers, stierven - 1715 - werden Helvetius en Condillac geboren.

Opm.-- Ook anderen - historici - stellen vast dat 1660/1725 in Frankrijk een cultuurrevolutie vaststelbaar is, die hier op zijn marxistisch geduid wordt.

***Pierre Bayle* (1647/1706).**

Bekend om zijn *Dictionnaire historique et critique* (1695/1697) die toonbeeld was voor de encyclopedisten, D. Diderot (1713/1784) en J. d'Alembert (1717/1783). De Encyclopedie werd uitgegeven 1751/1772. Zij was radicaal materialistisch.

Engels/ Marx erover: "De man die de metafysiek van de XVII-de eeuw en meteen alle metafysiek op theoretisch terrein ieder krediet ontnam, was P. Bayle!".

Zijn wapen: het scepticisme maar zo dat hij daarbij de metafysische toverformules gebruikte. Bayle was om te beginnen cartesiaan. Maar hij verloor zijn geloof. Zijn twijfel - scepsis - inzake religie dreef hem tot twijfel aan de metafysiek die dat geloof fundeerde. Hij onderwierp de hele geschiedenis der metafysiek aan 'kritiek'.

Meer nog - en Engels/ Marx benadrukken: hij verkondigde de atheïstische samenleving die weldra zou beginnen te bestaan, door te bewijzen dat een louter atheïstische samenleving mogelijk is, dat een atheïst een eerbaar mens kan zijn, dat de mens zijn waardigheid verliest door bijgeloof en afgodenreligie, en niet door atheïsme.

Historische dialectiek marxistisch verstaan.

Fr. Engels, in zijn *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*, Stuttgart, 1888, heeft het in het begin over het hegeliaanse begrip ‘wirklich’.

1. Geen uitspraak van Hegel heeft “bekrompen regeringen en bekrompen liberalen” zo tot instemming (regeringen) of woede (liberalen) gebracht als “Was vernünftig ist, das ist wirklich und was wirklich ist, das vernünftig” (Grundlinien der Philosophie des Rechts, Vorrede).

De liberalen dachten: zo’n uitspraak is de heiligverklaring van al wat feitelijk bestaat, de inzegening van het despotisme, van de politiestaat, van kabinetsgerecht, van censuur. In die duiding stonden de liberalen niet alleen.

2. Bij Hegel echter - aldus Engels - is al wat feitelijk bestaat, geenszins ook ‘werkelijk’. Is, bij Hegel, ‘werkelijk’ al wat tegelijk ‘noodzakelijk’, d.i. door de rede verantwoordbaar, is. De werkelijkheid is een proces, een zich ontvouwende beweging van al wat was, nu is, zijn zal.

M.a.w.: de werkelijkheid is dialectisch. En wel in de vorm van geschieden(is). Daarvandaan de term “historische dialectiek” waarmee bedoeld wordt dat type van filosofie dat de zelfontplooiing van al wat is, vat.

Belastingsysteem.

Een regeringsmaatregel - aldus Hegel - is niet zonder voorwaarde geldig, ‘werkelijk’, ‘noodwendig’. Immers wat noodzakelijk is, blijkt bij analyse ‘rationeel’ (‘vernünftig’). Voor zover de maatregel rationeel verantwoordbaar is, heet Hegel hem ‘wirklich’.

Geschieden(is).

Zo is iets nu werkelijk om later onwerkelijk te worden.-- Zo was de Romeinse republiek ooit werkelijk, maar de die republiek verdringende Romeinse keizer was het van dan of ook.-- De Franse monarchie was ooit werkelijk, aan de omstandigheden beantwoordend en dus rationeel (verantwoord), maar in 1798 was zij onwerkelijk geworden. Zij moest door de grote revolutie vervangen worden.

Veralgemening.

Zo wordt in de loop van de ontwikkeling al wat vroeger bestond onwerkelijk. Het verliest zijn noodzakelijkheid, zijn bestaansreden, zijn rationaliteit.

Engels besluit: niets is zo heilig dat het niet mettertijd onwerkelijk wordt. Dialectische filosofie zegt dan ook: “Alles was besteht, ist wert dasz es zugrunde geht” (Al wat bestaat, is waard dat het vergaat).

Lenin.

Verplaatsen wij ons even naar 1900, het gouden tijdvak van het marxisme waarin een veelheid van encyclopedisch gerichte denkers het systeem van Marx verder uitwerken in verschillende vakwetenschappen.

De sociaaldemocratie die Marx' werk omzet in partijpraxis, zal geleidelijk uiteen splijten in reformistische socialisten (Tweede Internationale) en in revolutionaire marxisten die Lenin zullen volgen in de Derde Internationale. "Bij Lenin (1871/1924) verdringt een bestaan gericht op het doel van de revolutie de economie (*M.Baslé e.a., Histoire des pensees économiques*, Paris, 1988, 280).

Vladimir Iljitsj Ouljanov is de zoon van een schoolopziener in het Wolgagebied. Als gymnasiast was hij reeds een revolutionair. Op zijn vijftiende meende hij dat God niet bestaat. Als veruitwendiging daarvan rukte hij het kruisje dat in Rusland toen gelovigen dragen, af, spuwde erop en wierp het op de grond.

Zijn oudere broer, Alexander, een heftig revolutionair, poogde met enkele vrienden een aanslag op tsaar Alexander III, op 01.03.1887. Nauwelijks op straat warden zij met de bommen in de hand gearresteerd en gedeeltelijk opgehangen gedeeltelijk levenslang tot dwangarbeid veroordeeld. Sedertdien haatte Vladimir het gevestigde tsarendom en zijn samenleving.

Hij studeerde Marx' werken grondig in. Werd radicaal marxist. Sticht o.m. een geheim genootschap,-- o.m. met N. Kroupskaia met wie hij zou huwen. Hij werd gevangen genomen, voor drie jaar naar Siberië verbannen waar hij de naam 'Lenin' aannam omdat door het verbanningsoord de Lenin - een rivier - stroomde.

1903.-- Tweede congres der Russische sociaaldemocraten:

Lenin's programma en statuut komt ter sprake. Het komt tot een breuk die in 1912 definitief wordt. De mensjewiki 'minderheid' (maar met het grootste aantal) achtten de tijd voor revolutie niet rijp. Lenin en met hem de bolsjewiki 'meerderheid' (met minder aantal leden) steunde op de grote massa der boeren om en burgerij en adel uit te schakelen in een gewelddadige revolutie. Dat heet leninisme.

In 1917 wordt hij staatshoofd van de Sovjet-Russische Unie van republieken. Deze maakt burgeroorlog (1917/1921) en Nieuwe Economische Politiek (1921/1928; NEP) door om vanaf 1928 een tijdperk van vijfjarenplannen te kennen.

Ook dat is chinees communisme.

Bibl. st.: W. Ellis, China (*Deng's dour successor enjoys the last laugh*), in: The European 30.03.1998, 33.

Net als Deng Xiaoping (Teng Siao-Ong; (1904/1997), sinds 1977 hervormer der economie zonder het strenge communisme af te schaffen) voor hem weet Zhu Rongji, sinds maart 1998 de grote man in China, wat pijn en lijden zijn in communistisch China.

In de jaren 1950 reeds ziet hij industrialisering niet als visualisering van een ideologie maar als efficiënte economie.

Gevolg: in 1957 lanceert Mao Tse-toeng (Mao Zedong(1893/1976; stichter van het Chinese communisme)) een campagne tegen 'rechtsen': Zhu wordt veroordeeld tot vier jaren landbouwarbeid.

1962+--- In eer hersteld herneemt zijn rijzende ster maar wordt het mikpunt van Mao's cultuurrevolutie (1965, met haar terreur, wegvoeringen moorden, patrimonium-vernielingen): in 1970 wordt hij naar "de boerenbuiten" verbannen om er op geiten en zwijnen te letten en de toiletten van communistische bonzen te reinigen.

Anders dan Deng reageert Zhu daarop - op dergelijke 'wegzuiveringen' en "rituele vernederingen" - met "het voortzetten van zijn werk".

Daarbij valt het op dat Zhu politiek gematigd optrad en op geldelijk terrein eerlijkheid beoefende. Terwijl andere communisten rond hem rijk werden o.g.v. corruptie en smeergelden o.m..

De modernisering van China was zijn grote bezorgdheid.

1987.-- Als burgemeester van Shanghai liet hij zware sporen na in de beruchte bureaucratie van die stad.

1998.-- Deng Xiaoping voert economisch liberalisme in bij radicaal behoud van communisme en beveelt de slachting van het Tiananmenplein als de nog steeds zeer invloedrijke man achter de schermen. Met veel moed zorgt Zhu ervoor dat de onderdrukking door de regering in Peking niet tot Shanghai doordringt: "Het leger van het volk moet niet tegen het volk optreden".

Nadien stijgt Zhu geleidelijk tot de hoogste politieke sfeer op. Totdat hij in maart 1998 met overweldigende meerderheid tot Deng's opvolger gestemd wordt. De eerder technocratisch ingestelde communist heeft dus al zijn tegenstanders ervan kunnen overtuigen - op een klein aantal na bij de stemming - dat zij hem een kans moesten gunnen als hoogste gezagdrager.

Het zwartboek van het communisme.

Bibl. st.: St.Courtois e.a., *Le livre noir du communisme (Crimes, terreur, répression)*, Paris, 1997.

Het boek is in Frankrijk als een bom overgekomen. Het is geschreven door elf Franse geschiedkundigen die -- het is van belang - allen ergens 'links' zijn. Maar die er geen doekje rond doen.

Om te beginnen: wat Solsjenitsin (over Rusland), Jean Pasqualini (over China), Pin Yathay (over Cambodja) sedert decennia van de daken geschreeuwd hebben inzake mensendoding in naam van de dictatuur van het proletariaat, wordt in bewust boek meer dan bevestigd. Want het steunt op de archieven van de ex-communistische staten zo dat zelfs de cijfers konden gefundeerd warden; Solsjenitsin, Rasqualini, Yathay werden indertijd door de westerse intelligentsia uitgemaakt voor al wat lelijk is: daarvandaan het diepe onbehagen in die middens.

Jean-Francois Revel, *Communisme (85 millions de morts!)*, in: *Le Point* 15.11.1997, 64/68, vat samen:

“Dat maakt dat de 20 miljoen (allemaal buiten de oorlog) van de USSR, de 65 miljoen van China (MaoTse-toung, nu Mao Zedong (1893/1976; bekend om zijn Het rode boekje dat de cultuurrevolutie programmeerde die in 1966 begon), de 2 miljoen van Cambodja (op 7,8 miljoen inwoners) of van Noord-Korea allemaal het uitwerkseel zijn van geprogrammeerde uitroeiingen (A.c., 65).

Grosso modo vijftig miljoen.

“Met 65 miljoen doden in China verdient Mao de medaille van de grootste moordenaar van alle tijden” (Ibid.).

Ook racistische dodingen.

Dodingen die ethnien als dusdanig bedoelden: Polen, Balten, Moldaven, Oekraïeners, Tsjetsjenen, Tataren werden hetzij ter plaatse afgeslacht hetzij naar Siberië weggevoerd om er van honger en koude te creperen.

M.a.w. : Hitler met zijn nazi's staat terzake niet alleen.

Negationisme.

Zoals bleek op 07.11.1997 in “Bouillon de culture”, trachten een aantal linksen, communisten allereerst, dit ultrabrutale feit weg te redeneren. O.m. door te beweren dat die reusachtige doding niet tot “het wezen” van het marxisme, inzonderheid het communisme, behoort maar enkel een afwijking is. Maar volgens Courtois gaat het wel degelijk over “misdad tegen de mensheid”.

Courtois die indertijd met Mao hoog opliep,-- in de bewogen dagen van Mei 1968.

N. Gogol de boze antichrist. -.

Fr. Kafka duidt onze cultuur vanuit zijn oudtestamentische, joodse axiomatic.

Staan wij nu stil bij Nikolai Gogol (1809/1852), die eveneens onze cultuur - in haar Russische vorm - duidt maar vanuit zijn orthodoxe achtergrond. Wij geven verkort de mening weer van L. Kobilinski-Ellis, *Die Macht des Weinens and des Lachens (Zur Seelengeschichte Nikolaus Gogols)*, in: R. von Walter, *Uebertr., N.Gogol, Betrachtungen über die göttliche Liturgie*, Freib.i.Br., 1938, 80/100.

Immers het boekje is de vertaling van een lange commentaar van Gogol op de “goddelijke liturgie” (versta: de heilige mis) der orthodoxe kerk. Gogol kende zijn theologie en beleefde ze ook.

Om het volgende goed te begrijpen moet men weten dat in een liturgische tekst de oosterse kerk de hel als “algeheel belachelijk” bestempelt. Deze uitdrukking beheerste de tragikomiek van Gogol heel en al: zij is theologische tragikomiek.

De radicaal verdoemde zwart-magiër.

Reeds Gogol's eerste werk *De avonden op de landgoedhoeve bij Dikanjka* vertoont een afbeelding van onze cultuur in de personen van de zwart-magier (in De vreselijke wraak) en van de mooie heks (in het verhaal met als titel Wij (Vii), d.i. Aardgeest).

Kobilinski geeft de verdoemde magiër als volgt weer.

Zwarte magie, d.i. totaal gewetenloze magie, is als afgrond de perfecte tegenhanger van de hemelse, op versterving van de oerdriften gesteunde volmaaktheid die het Nieuwe testament voorhoudt. De oosterse liturgie is een lange weergave van dat oerchristelijke ideaal.

De gewetenloze magiër - Gogol heeft met zekerheid dergelijke figuren in levenden lijve gekend - tekent hij als de antichrist, over wie het Nieuwe testament schrijft en die b.v. in het Oude testament, in Psalm 72 (71): 9, als “het dier” vooraf getekend wordt.

Deze grote gewetenloze weet zich echter, o.g.v. het laatste oordeel (denken wij aan *Judas 10* en *14/15*), prijsgegeven aan het vreselijke lachen van alle dingen in de wereld. In zijn uiterste vertwijfeling wil hij dat de heilige eremijt voor hem bidt. Doch deze vervloekt hem. Daarop krijgt hij het uit: “Vader, gij lacht mij uit. Ik zie het aan uw opengaande mond : uw witte tanden grijnzen”.

Waarop hij zich op de heilige man werpt en hem vermoordt.

Maar, terwijl de afgrond - denken wij daarbij aan *Numeri 1-6:31/35* of *Jud. 11* - wiens vlamme gloed er een is van al maar door toenemende, nooit te stillen wraakzucht, hem opslokt, zet het lachen als de uiterste angst van zijn hele bestaan zich door.

Zelfs zijn eigen paard lacht hem uit. Meer nog: hij heeft de indruk dat ook de onbeweeglijke ruiter op de Kriwanberg de ogen opent, hem opmerkt en begint te lachen.

De boze antichrist.

Noteren wij, in het *Nieuwe testament*, nl. *2 Thess. 2:3b/12*, de bizarre figuur van “de godloze mens”, “het verloren wezen”, “Gods tegenstander” (dat zijn de drie termen waarmee *2 Thess. typeert*), die in de traditie “de boze antichrist” heet.

Deze figuur, een persoonlijk wezen, zal zich “op het einde der tijden” laten gelden. Blijkbaar stelt Gogol dat dit einde der tijden aan de gang is,-- gezien o.m. het grote voorteken ervan, nl. de alomvattende geloofsafval.-- Kobilinski-Ellis beschrijft verder.

De figuur van de oude, gewetenloze magiër is, in de grond, voor Gogol een model van de allergrootste gewetenloze van de geschiedenis, de boze antichrist. Uitgerekend die magiër is, in Gogols werken, een centrale figuur.

Terloops - volgens Kobilinski-Ellis -: de boze antichrist is iemand die alle schepselen gebeurlijk verleidt maar zelf door niemand te verleiden is, want hij kiest in volle bewustzijn voor de onvoorwaardelijke vijandigheid t.o.v. God, die hem geschapen heeft en zijn rechter is.

Hij is a.h.w. de gewetenloosheid zelf. De mens laat zich gebeurlijk door hem misleiden en is, als passief misleide, nog voor redding vatbaar terwijl de oerverleider zelf, o.g.v. zijn lucide keuze, een “verloren - versta : reddeloos verloren - wezen” is.

“Mijn landgenoten, mijn ziel verstart van angst”

Aldus Gogol in zijn derde en laatste schrijversperiode, die inzet met Brieven aan mijn vrienden. De teksten van die tijd bevatten een reeks voorspellingen die toentertijd door niemand begrepen werden. Als zij al niet belachelijk gemaakt werden.

Doch - aldus steeds Kobilinski-Ellis - zij worden begrijpelijk “na de periode van de grote planetaire catastrofe die wij meemaken” (bedoeld is onze bewogen twintigste eeuw): “Mijn landgenoten, mijn ziel verstart van angst wanneer ik de bovenaardse majesteit aanvoel als op komst”.

Gogol schrijft verleden eeuw als iemand die de “geestelijke dood” nadert samen met de grote dag van het wereldoordeel, voelt aankomen.

“Wacht maar - zo schrijft hij -, straks weerklinkt in de schijnbaar ordentelijke staten een geschreeuw dat de beroemdste staatshoofden de verwarring in zal jagen.

Herinnert u de duisternis in Egypte (*Exodus 10:21/29*): de blinde nacht dekte alles toe in volle middag. Van alle kanten keken gruwelijke gedaanten toe (*opm.*: zoals *Wijsh. 17:3, 17:15* duidelijk zegt), want oeroude ongerepte wezens met treurige gezichten werden plots zichtbaar (*opm.*: in gezichten);!

Zo tracht Gogol de tijdgenoten bewust te maken van de diepere oorzaken die in onze cultuur aan het werk zijn : zeer realistisch en toch tevens visionair.

De feitelijke mensheid is een karikatuur.

De zakelijk-nuchtere beschrijvingen die Gogol aan de dag legt in zijn talrijke werken, zijn pure microscopie van de zielen in haar ‘kleinzieligheid’ van alle dagen. Deze beschrijft hij met de allergrootste nauwkeurigheid.

1. Hij karikaturiseert soms een heel klein beetje zo dat het stille grijnzen en giechelen van het weergegevene waarneembaar wordt.

2. Plots wordt dat oneindig kleinzielige tot een duidelijke karikatuur van Gods hoge ideeën terzake. Gogol is theoloog: vanuit Gods ideeën die hij in de alledaagse werkelijkheid ‘schouwt’ maar als verwrongen doorheen de karikaturen ervan, neemt hij waar. Nauwkeurig waar.

Het wenende lachen.

Gogol lacht om reden van de karikaturen die hij in en rondom zich opmerkt. Maar in het diepst van zijn diep-christelijke ziel weent hij: de schepping mislukt! I.p.v. een gelukkige, ‘ideale’ (Gods ideeën verwerkelijkende) schepping te zijn is zij een tot schreien aanzettende karikatuur geworden. In de loop van de cultuurgeschiedenis blijkt dit overduidelijk.

Zo krijgt de tekst uit de oosterse liturgie gelijk: “de algeheel belachelijke hel”.

Dit verergert naarmate de eindtijd nadert. Gogol, net als heel wat Russen van die tijd, leefde met de indruk dat geleidelijk de eindtijd aan het inzetten was. Met de topfiguur ervan, de boze antichrist, als ‘manager’ van onze periode.

Onze periode met haar alles afbouwende mentaliteit. Met haar opperste graad van wetenschappen en technieken. Maar zonder Gods ideeën als norm. Met haar norm-ervagingen allerhande.

De ontwikkeling der (Duitse) sociaaldemocratie.

“Het wetenschappelijk socialisme en de sociaaldemocratische partij erkennen terecht als vaders K. Marx en Fr. Engels”. (*J. Aengenent, Leerboek der sociologie*, Leiden, 1919-4, 79).

1848.-- “Proletariërs aller landen, verenigt u!”. Zo luidde de kreet in het Communistisch manifest dat beiden uitgeven.

In 1864 stichten zij de Internationale (arbeidersvereniging), die in 1872, t.g.v. twisten, vooral met Bakounin’s anarchisten, ophoudt.

1869.-- Samen met A. Bebel (1840/1913) en Wilh. Liebknecht (1826/1900) stichten zij de Sozialdemokratische Arbeiterpartei, die in 1875 samengaat met de partij van F. Lassalle (1825/1864; bekend om zijn “ijzeren loonwet”). Pas in 1891 werd deze partij zuiver marxistisch.

Inwendige verdeeldheid.

Na de bijlegging met de Lassalleanen duurde de inwendige verdeeldheid voort. De rechterzijde was voor geleidelijke evolutie met parlementarisme. De linkerzijde was voor revolutie, die de Jong-socialisten binnen de partij voorstonden. Dezen scheidten zich al in 1891 af in een nieuwe partij die erg anarchistisch was.

Daarop herbegon de twist opnieuw binnen de parlementaire groep. De ultramarxisten (dogmatiekers, revolutionairen, principiëlen) wilden revolutie. De revisionisten (opportunisten, parlementairen) wilden evolutie.

Vandaar heftige verdeeldheid omtrent tactiek: “Mag men meehelpen aan sociale wetgeving? Aan militarisme? Mag men in een ministerie met ‘bourgeois’ partijen samenwerken? Is algemene staking aan te bevelen? Dienen syndicaten tot agitatie of tot lotsverbetering der arbeiders? Is voor een gehuwde vrouw arbeid toelaatbaar?”. E.d.m..

Maar de revisionisten gingen door de feiten geleerd verder: zij trokken de Theorieën van Marx en Engels in twijfel. De opeenhopings- en concentratietheorie, de theorie omtrent de verarming en het industriële reserveleger, omtrent de crisissen en de ‘Kladderadatsch’ bleken onjuist.

E. Bernstein trok zelfs twee hoofdtheorieën van Marx in twijfel: de eenzijdig-materialistische geschiedenisopvatting en de economisch aan Ricardo ontleende waardeleer. Om hem schaarde zich de partij der Neomarxisten, die dan ook “eine Revision” van het partijpolitieke program eisten. Hen werd verweten geen ‘socialisten’ meer te zijn.

M. Walzer's oordeel over marxisme.

Bibl. st.: M.Walzer, *De idee van een burgermaatschappij*, in: *Streven* 60 (1993): juni 483/497.

M. Walzer is prof aan het Institute for Advanced Studies van Princeton University. Hij staat een pluralistische sociaaldemocratie voor.

K. Marx: de mensheid als een groot industrieel geheel.

Marx is voorstander van een mensheid die een groot industrieel geheel uitmaakt. Zonder de traditionele staat. Walzer heet dat coöperatieve economie: Daarin kan iedereen producent zijn: kunstenaars produceren, uitvinders produceren, ambachtslieden produceren. "Bandwerkers passen er blijkbaar niet zo best in" (a.c., 487).

Walzer zet dat op de rekening van Marx als romanticus. Het wereldindustriële complex bestaat uit creatieve mannen en vrouwen. Zij vervaardigen nuttige en mooie voorwerpen om zich daarin als begaafden uit te leven.

Democratie, in de burgerlijke zin, is een voorlopige biotoop waarin marxisten de ideale mensheid voorbereiden. Maar een haar eigen waarde heeft dat type van democratie niet. Aan politiek doen in dat kader is metertijd zinloos, nl. wanneer in de toekomststaat -- of liever toekomstmensheid, iedereen actief zal producent(e) zijn. Naar een beroemd gezegde: "De staat zal verdwijnen".

M.a.w.: het systeem van coöperatieve economie bestaat - zal bestaan - uit een niet-politieke staat (indien dat woord nog zin heeft) maar met een conflictvrije bestuursvorm, een soort louter administratief bestuur.

Daarop reageert Walzer.-- In feite is het iedere politieke bemoeienis die zal verdwijnen.-- Iets als een besturend organisme zal altijd nodig zijn voor de organisatie van de economie. Dit niet "de staat" willen noemen is "alleen maar een marxistische verwaandheid" (ibid.).

Waar de marxistische politiek in de werkelijkheid is uitprobeerde, ging in feite "de staat" heel snel overheersen.

Gevolg: de meeste marxisten - tenminste in het Westen - heten zich dan ook 'democratische' socialisten. D.w.z.: socialisten die én economie én politieke staat cultiveren. "Zij voorzien zo een dubbele biotoop voor het goede leven". Als pluralistisch sociaaldemocraat vindt Walzer twee biotopen beter dan juist één. Hij brengt dan ook een zeker begrip op voor de 'syndicalisten' (anarchisten) die het goede leven in een werkplaats bestuurd door de werknemers situeren : men produceert en beslist mee.

Religieus socialisme.

Bibl. st.: *Fl. Van Oirschot, Beknopte geschiedenis der sociale kwestie*, Roermond / Maaseik, 1950, 278/292.

Steller begint met de vaststelling dat het utopisch socialisme ver voorbijgestreefd werd door het marxisme dat hele delen van de wereld ‘veroverde’. “Maar vanaf het begin valt verdeeldheid (...) vast is stellen”. (O.c., 279). Tegelijk zagen verschillende groepen heil in vreedzamer middelen en benaderden een ethisch Socialisme.

Tegelijk evolueerden religieuze mensen t.o.v. de sociale kwestie en het socialisme dat in zeer vele gevallen a- of zelfs antigodsdienstig was: - Vooral in ‘evangelische’ (versta: protestantse) middens kwam socialisme en religie als verzoenbaar over:

“Dankzij het beginsel van vrij onderzoek en het niet bestaan van een kerkelijke traditie of hiërarchie, noch van een eigen sociale beweging van enige omvang was daar meer speelruimte voor diegenen die socialisme met de eigen geloofsovertuiging meenden te kunnen verzoenen. Daar zien wij dan ook de eerste pogingen van religieus socialisme”.

In Duitsland, Oostenrijk, Nederland, België, Frankrijk waren er religieus-socialisten. Doch in Zwitserland, in het Alemannisch gedeelte althans, kreeg het religieus socialisme - als een der uitlopers van het calvinisme - een betrekkelijk grote betekenis tot ver over de grenzen heen dankzij vooral knappe leiders.

De predikant uit Zürich, Hermann Kutter (+1931), was er zo een. In 1904 verscheen zijn *Sie müssen*, dat in vele talen (in Nederland : Zij moeten) vertaald werd. Een uittreksel.

“De sociaaldemocraten zijn onbewust de uitvoerders van Gods onweerstaanbare wil. - Het christendom, de kerk bezitten die God niet meer. Daar zij hem verraden hebben, heeft Hij hen verlaten. Want zij protesteren niet tegen de onzedelijkheid der bestaande klassentegenstellingen en laten aan het socialisme de taak over een nieuwe orde te stichten.

De socialisten moeten dan ook vooruit want de levende God drijft hen voort. Zij zijn de mannen der omwenteling doordat God de grote omwentelaar is (wraakroepende zonde).

Die God, die absolute God van het calvinisme, bereidt nu weer zijn grote verrassingen voor. Hij gaat weer in storm en donder zijn oordeel vellen en ons laf christendom beschamen”. Zo wou Kutter het rijk van god opnieuw op aarde vestigen. Men hoort de Bijbelse taal.

Castrisme.

De term ‘castrisme’ (‘fidelisme’) is afgeleid van Fidel Castro (1921/2016) die als verzetsstrijder in 1952 het opnam tegen de Cubaanse dictator Batista, in de gevangenis geraakte (1953/1955), begenadigd werd en verbannen maar vanuit Mexico met een guerrilla landt in 1966 om in 1959 eerste minister en in 1976 staatshoofd van Cuba te worden.

Socialisme.

Hij nationaliseert het grootgrondbezit en de buitenlandse ondernemingen, waardoor hij een conflict uitlokt met het Westen (de USA inzonderheid). Leunt aan bij de communistische landen (Sovjet-Unie, China o.a.) en in 1961 wordt Cuba tot “socialistische republiek” uitgeroepen. Verschafft troepen o.m. in Afrika.

Castrisme.

Definitie: de Latijns-Amerikaanse landen een staatsbestel bezorgen naar Cubaans-socialistisch model. Wat spanningen uitlokte met de ‘gringo’s’ (Amerikanen).

Opm.-- Salon - castristen.-- “Met de Sovjet-Unie kon je - tegen het einde van de jaren ‘60 - nauwelijks meer voor de dag komen. Cuba werd voor heel wat linkse intellectuelen uit westerse landen “het grote alternatief: Cuba-gangers waren o.m. Harry Mulisch, Peter Schat, Hugo Claus”. (*M. van Nierop, Nieuwe woorden*, Hasselt, 1975, 37).

Dit type castrisme is nu weggeëbd. maar voor heel wat revolutionairen in Latijns Amerika bleef Castro “de grote leider”.

Meer nog: de Latijns-Amerikaanse bevrijdingstheologie concurreerde met het castris-me (niet zomaar met instemming van het Vaticaan).

Verdeeldheid.

Castro riep de Latijns-Amerikaanse landen op tot revolutie. Steunde actief guerrillabewegingen in Guatemala, Columbia, Venezuela, Bolivia (waarheen hij Che Guevara (1928/1967; guerrillatheoreticus) stuurde).

Onenigheid.

Het conflict was onvermijdelijk binnen het castrisme zelf: de Sovjet-Russische theorie was tegen partizanen methode (zij maakt de heersende bourgeoisie rechtser) maar wou volksfrontregeringen waarin en rechtse én linkse partijen samenwerkten.

Besluit.

De uitvoer van castristisch geïnspireerde guerrilla ‘s is nu geluwd. Ondertussen reizen intellectuelen niet meer naar Havana om er het grote alternatief te zien en is de Castro-mode weggeëbd.-- Wat niet belet dat Castro in eigen land zich staande houdt (de Paus bezocht hem in 1997) en dat castrisme voort smeult in Latijns Amerika.

Bevrijdingstheologie.

Bibl. st.: K.Vandebos, *Van marxistisch naar cultureel model (Verschuiving binnen bevrijdingstheologie)*, in: *Campuskrant* (Leuven) 24.10.1996.

G. De Schrijver, hoogleraar dogmatische theologie KUL, is aan het woord n.a.v. *The Paradigm Shift in Third World Theologies of Liberation* (een internationaal symposium), ingericht door het Centrum voor Bevrijdingstheologie (Faculteit Godgeleerdheid).

De oorsprong.-- 1965+.

Aan de Latijns-Amerikaanse universiteiten “studeert men gretig neomarxistische auteurs”. De klassieke marxistische analyse van het sociaal vraagstuk wordt radicaal vooropgesteld. En in het zog daarvan zoekt men “een eigen socialisme dat met armoede en onderdrukking komaf maakt”.

Opm.-- Dependencia-theorie.-- De grote financiële centra - de USA op kop - beheersen Latijns-Amerika. Het heersende kapitalisme zuigt enkel goedkope grondstoffen uit armere landen.

Terloops: Gustavo Gutierrez de pionier der bevrijdingstheologie, relativeert onder-tussen die theorie.

Christelijke basisgroepen.

Er ontstaan tegelijk groepen christenen die de traditionele sociale leer der kerk willen voorbijstreven door “een werkelijk sociaal engagement”: geen liefdadigheid meer maar verregaande structuurhervormingen. Daarbij beroepen deze groepen zich op Bijbelse motieven als het boek Exodus waarin de aan de Egyptische slavernij onderworpen Israëlieten een uittocht plegen naar “het beloofde land”.

Het Latijns-Amerikaans episcopaat.

De conferentie der bisschoppen in Medellin (Colombia) in 1968 steunt “de nieuwe theologie”: de armen moeten zich bewust worden van het feit dat zij “de auteurs van hun eigen geschiedenis” zijn. Ook de basisgroepen steunen zij.

Opm.-- Ziedaar de eerste jaren der bevrijdingstheologie. Ondertussen is er heel wat veranderd: het Vaticaan, bevreesd voor atheïsme n.a.v. een louter marxistische analyse, reageert afwijzend tot op zekere hoog te.

De ineenstorting der communistische systemen - de Muur van Berlijn einde tachtigerjaren ondermijnt de werkelijkheid van de marxistische analyse. De lokale bevolkingen vertonen een gehechtheid aan haar culturen (met inbegrip van de precolumbiaanse). Gevolg: de bevrijdingstheologie evolueert mee.

Pragmatisch ingestelden.

Bibl. st.: A.Reszler, Les nouveaux “hommes nouveaux” de l’Est, in.: *Journal de Genève/ Gaz.d.Laus.* 14.02.1996.

Steller knoopt aan bij Vilfred Pareto (1848/1923) in diens Traktaat over algemene sociologie (1916), waarin de opkomst van een nieuwe elite in Europa voorspeld wordt, de elite der machtstechnici.

a. Hogere waarden (traditionele of recente) zetten dezen tussen haakjes tenzij om er zich mee in te kleden.

b. Pragmatisme huldigen zij: de macht - de verovering, het behoud en desnoods de herovering ervan - is hun waarde bij uitstek.

De landen van het Oostblok passeerden voor 1993/1994 door een korte periode van het postcommunisme in zijn democratische vorm. Met sterk liberale politici aan de macht, die de bevolking teleurstelden om reden van de overgangsmaatregelen die niet aangenaam waren.

1. Rode barons.

Uit de rangen van de gewezen communistische partijen komen daarna, vanaf 1993/1994, gewezen ‘apparatchik’s’ die hun gewezen overheersende positie heroveren (Tsjechië uitgezonderd). Dezen eerbiedigen perfect de nieuwe spelregels van het politiek-economisch pluralisme. Meteen leren zij rekenen met - wat zij nooit gekend hadden - de publieke opinies. In Pareto’s taalgebruik ‘leeuwen’.

2. Roze technocraten.

In Pareto’s taalgebruik ‘vossen’ (zij zijn veel soepeler dan de vorige).- Dezen komen in de plaats van de leeuwen. Zij waren in 1980+ reformisten en zijn pluralisten. Maar de aanvang van hun loopbaan hult zich in een duister zodat zij als “nieuwe figuren” overkomen.

Zo zegt Aleksander Kwasniewski die in 1995 verkozen werd en president van Polen werd: “Nooit ben ik communist geweest. Sedert 1971 heb ik zeer weinig communisten gezien. Wel heb ik veel technocraten, opportunisten, reformisten, liberalen ontmoet”.

Reszler.-- Dezen zijn voor de markteconomie. Vanuit zeer verscheiden politiek-economische axiomatieken die van liberaal op zijn Amerikaans over sociaal-democratischs of Frans socialistisch tot marxistisch-leninistisch reiken.

Maar hun eclectisme - zij kiezen uit wat er is - maakt er soepele figuren van die de overgang van keiharde geleide economie naar markteconomie goed beheren. Wat de bevolkingen de eerste liberalen niet vergaven (voor 1993/1994), dat vergeven zij hen veel liever.

Karl Marx gereconstrueerd.

Bibl. st.: A. Reszler, *Marx, Penseur du XXIe siècle?*, in: *Journ.d.Genève, Gaz.d.Laus.* 30.10.1995. Steller is prof aan de University de Genève.

A. De greep van leerstelsels.

Het effect van doctrines op mensen resulteert tamelijk weinig uit de praktische resultaten ervan. Dit doordat

- a. een doctrine met zelfs negatieve effecten als hoopgevend aangevoeld wordt of
- b. zij inspeelt op de verzuchtingen van een tijdvak.

Zo maken de povere resultaten van “de ideale samenlevingen” die door leerlingen van Ch.Fourier (1772/1837: ‘phalanstères’) of van Et.Cabet (1788/1856; utopistisch-socialist) in de USA uitgetoetst werden, weinig indruk op utopistisch ingestelde mensen. Zo komen de mislukkingen van P.J. Proudhon (1809/1865) of M. Bakounin (1814/1876) bij anarchisten over als redenen te meer om zich in juist dezelfde zin in te zetten.

B. De greep van Marx.

Dat het marxisme herleeft in de gewezen volksdemocratieën (Oostblok) als ineenlopend met allerlei nationalismen en in West-Europa als Marxrenaissance, is niet verwonderlijk, niettegenstaande “de muur van Berlijn”.

Marxisten immers stellen dat K. Marx in de grond slecht verstaan werd zowel in het Oostblok als aan West-Europese universiteiten!

Het beeld dat sedert +1990 van Marx geschetst wordt door b.v. J. Derrida (*Spectres de Marx* (1993)), M. Vadée (*Marx penseur du possible* (1994)), D. Bensaïd (*Marx intempestif* (1995)), H. Maier (*Convoiter l'impossible (L' utopie avec Marx)* (1995) e.a.), toont ons Marx als “een open denker”, die zich op sceptische basis tot op de grenzen van het denkbare riskeerde.

Het komt er dus op aan het intellectuele erfgoed van de vader van het wetenschappelijk socialisme (die danig de utopistische voorlopers afwees) uit te zuiveren van honderdvijftig jaren verkeerde duidingen. In die zin is een groeiend aantal auteurs op zoek naar een tot nog toe “ongekende Marx”.

Reszler.-- In feite, op enkele aspecten van zijn gesloten systeem na, bleef Marx streng dogmatisch. Het is niet omdat zijn zicht op de Industriële samenleving en haar toekomst enigszins evolueerde, dat zijn dialectisch materialisme niet de onveranderlijke kern van zijn leer is. Een relativistisch denker van hem maken miskent de noodzaak die volgens het “de geschiedenis” beheerst.

Marx, ja, maar.

Bibl. st.: M. Najman/ Ph. Petit, *Marx redevient-il capital?*, in: *L' Événement du jeudi* 28.09.1995, 72/75.-- Wij staan even stil bij de atmosfeer.

Een merkwaardig congres.

In Stockholm, in 1989, komen de verenigde socialistische partijen - op enkele na - tot het besluit dat een louter socialistische (geleide) economie inzake goederen en diensten te kort schiet. De ineens stortingen der communistische regimes ("De muur van Berlijn") zijn daar om het fiasco duidelijk te maken.

Sedertdien heerst alom een soort liberalisme, dat men samenvat in de term "de neoliberale wereldorde". Hoe kan men nu met Marx komen aandraven?

Boeken, verhandelingen, tijdschriften tonen dat Marx weerom 'in' is. Onder de titel "Marx international" wordt in Parijs op donderdag 28.09.1995 een congres geopend. Zo'n vijfhonderd vorsers worden er verwacht. Uit de USA, West- en Oost-Europa, Latijns-Amerika, Azië werken tijdschriften of universitaire instellingen mee o.l.v. de revue "Actual Marx".

Thematiek.-- De ineensstorting van "het marxistisch realisme" (kritische balans), het actuele kapitalisme, de nieuwe sociale onrust, het alternatief voor het kapitalisme staan op de agenda.

J. Bidet, directeur van Actual Marx, prof aan de Université de Nanterre (Paris), met J. Texier organisator van het congres, zegt: "Marxistisch is het congres niet. Overduidelijk voor ons is dat "het collectieve project" dat n.a.v. Marx tot stand kwam, voor altijd begraven is".

Maar het kritische-maatschappijkritische denken van Marx blijft een gedeelte van ons erfgoed (.,...). Met Marx de wereld van heden analyseren alsook met anderen is de bedoeling. "Terug naar Marx" wil dit congres niet. Wel wil het de problemen - de thematiek - hernemen steunend op een kritische balans die tot op Marx moet teruggaan".

Opm.-- Bidet.-- J. Habermas stelt het taalgebruik en de communicatie gericht op een collectief ontwerp van samenleven centraal. Wat Marx wou bereiken door alle mensen, de hele mensheid, als een reusachtig proletariaat te organiseren. Maar Habermas verwaarloost dat communicatie enkel echt kan onder gelijken.

J. Rawls (Theory of Justice) nu, stelt dal echte communicatie pas kan binnen het sociaal contract,-- dat door de marxisten afgewezen werd. Met Rawls kan nu aan een contractuele economische wereldorde gedacht worden.

Maatschappijkritiek.

Bibl. st.: M. van Nierop, *Nieuwe woorden*, Hasselt, 1975, 169/171.

Steller staat eerst stil bij de deelterm ‘kritiek’. ‘Krinein’, in antiek Grieks, betekent ‘schiften’. Deze typisch moderne term - P. Bayle (1647/1706) b.v. maakte hem gangbaar - betekent “het vooral opzoeken van de zwakke plekken in waarneming en redenering” (wat de antiek-Griekse eristiek deed alsook de huidige deconstructionisten): “In de praktijk heeft ‘kritiek’ een overwegend negatieve toepassing gekregen”(o.c., 169).

Erg geliefde term.

Politici en sociale werk(st)ers, popzangers en dichters, clerici, ja, ook “schatrijke uitgevers” (ibid.) “stellen zich maatschappijkritisch op”.

Radicalisme.

De term is links. En wel radicaal links. De kritiek is niet gericht tegen de uitwassen van de “gevestigde orde” - het establishment, zoals men graag zegt - maar tegen de gevestigde orde als dusdanig.

Dat establishment omvat niet de hele planetaire cultuur maar enkel de niet-socialistische landen (West-Europa, de USA, Japan b.v.). De rijke zeven worden radicaal en fundamenteel afgewezen. Tot midden de zeventigerjaren althans was dat zo. Want tot dan golden de Sovjet-Unie, Mao, China, Cuba e.d.m. als tamelijk toonbeeldig, ‘tamelijk’ want zij ook kenden ontsporingen en afwijkingen terwijl zij fundamenteel gezond waren.

‘Krities’.

De term werd beperkt tot ‘maatschappijkritisch’ in uitdrukkingen als “kritiese universiteit”; “kritiese leraren” (denken wij aan het Groene boekje voor scholieren), zelfs “kritiese priesters”.

Opm.-- Prof. Martin Bronfenbrenner, in Harvard Business Review (1973: sept./oct.), onderscheidde in maatschappijkritiek:

a. drie anarchistische strekkingen (radicaal-anarchisten (Hoffman en de Yippies (Zippies; gematigd-anarchisten (Hippies), syndicalisten (“Alle macht aan de arbeid(st)-ers”),

b. neostalinisten (in Japan b.v.),

c. Humanistisch-socialisten (de jonge Marx van voor 1848).

In België heetten de maatschappijkritiekers ‘gauchisten’ (extreem linksen) of “nieuw-linksen” (onder wie anarchisten, maoïsten, trotskisten).

Sedert de ineenstorting van de communistische staten kijkt men, zelfs in linkse middens, anders aan tegen de zgn. socialistische landen die niet enkel afwijken maar fundamenteel bekritiseerbaar blijken.

Ecologische beweging.

Volgens *M. Breuil, Dictionnaire de sciences de la vie et de la terre*, Paris, 1997, 168 (Ecologie), betekent 'ecologie' de wetenschappelijke studie van de levende wezens (biologie) voor zover in interactie en communicatie met hun leefmilieu (milieu). Plantenecologie, dierenecologie zijn aspecten.

Sociale ecologie.

1950+: de Amerikaan Barry Commoner is er de grote man van. Biologie en sociologie lopen hierbij ineen. Want de mens als levend - biologisch - wezen is in interactie en communicatie met zijn milieu.

De milieubeweging ontstaat: Commoner achtte sommige resultaten dermate alarmerend dat hij in 1953 naar buiten trad om strontium 90, een uitwerksel van atoomproeven in de atmosfeer, aan te klagen als schadelijk ... daar waar 'men' het als onschadelijk duidde. De milieubeweging stuurde dan ook aan op stopzetting van atoomproeven.

Milieuhygiëne

Dit alles leidde in 1970 tot "het Europese jaar der natuurbescherming". Want milieuvervuiling had de nodige aandacht gekregen. Natuurlijke landschappen vernielen, bossen steeds meer rooien ineen met toenemende industrialisering en met bevolkingstoename, om niet te spreken van het uitsterven van planten- en diersoorten of het ongebreideld gebruik van spuitmiddelen (insecticiden b.v.) leidden tot de verstikkende ervaring van het bezoedelde milieu.

Weerslag op de economie en de economische politiek.

Terloops: de termen 'economie' en 'ecologie' hebben de deelterm 'eco-' gemeen, afkomstig van het antieke Grieks 'oikos', dat **a.** woning en **b.** erf, eigendom betekent.

De moderne economie staat of valt met "economische groei", d.i. de toename van het totale product niet zozeer kwantitatief maar kwalitatief van de economische activiteit. Vertaald in gemeenverstandelijke taal: stoffelijke welvaart.

De ecologen onderscheidden tussen welvaart (economisch) en welzijn (menselijk). Holistisch, d.i. het hele leven betreffend.

Gevolg: alle politieke partijen - de ecologen op kop - schrijven in hun programma's welzijnszorg. Met een enorme weerslag op autoverkeer, industrievestigingen, wegeaanleg, levensmiddelen e.d.m.. Productie, omloop, consumptie - het hele economische circuit - staat op de helling. De tegencultuur weegt!

‘Underground’.

Het woord is Angelsaksisch, natuurlijk: ‘ondergronds’.

1.1. *The Underground Railroad.*

In de jaren 1830+ betekent die metaforische uitdrukking “een systeem van **a.** geheime en **b.** onwettige organisatie van blanke Amerikanen die ontvluchtende slaven en slavinnen hielpen om in veiligheid te geraken in Canada”. Afgekort: U.G.R.R..

Gevolg: door veralgemening duidt de term al wat geheim en gewoonlijk illegaal te werk gaat.

1.2. *Underground Movement.*

Wij zijn 1940/1945, de Tweede wereldoorlog en in (door de Duitsers) bezette gebieden: de geallieerde propaganda stuurde aan op groepen en activiteiten aan die verzet tegen de bezetter betekenden. Al of niet gewapend.-- Vandaar de Nederlandse term ‘verzet’ en ‘verzetsstrijd’, resp. verzetsstrijder!

2. *De nieuwe Underground.*

Beter: ‘cultuurkritische’ of ‘sociale’ underground.-- Na Wereldoorlog II (1940/1945) komen tegenculturele strekkingen van de grond, sterk sociaal voelend, onder de jongeren die daarin hun afkeer-en-verzet tegen het establishment uiten.

Beatnik’s (denken wij aan *Allen Ginsberg* (1927/1997) met zijn *Howl and Other Poems*, aan *Jack Kerouac* en *William Burroughs*), Yippies (Zippies) en Hippies (cfr. maatschappijkritiek), Provo’s en Kabouters, enz.. stellen zich cultuur- en maatschappijkritisch op. Thema’s als seks, “dolle mina’s”, als vrij druggebruik, communes (kleinere leefgemeenschappen van ‘alternatieven’, anti-amerikanisme, bevrijding van negers, hispano’s, vrouwen,-- anti-kernbomacties, ecologische strekkingen komen in country music (Amerikaanse volksmuziekstijl), blues, rock en pop music, folk music,-- in protestsongs op eerder extrarationele wijze tot uiting.

Gezien de enorme invloed van dergelijke muzieken worden de jongeren - zonder dat zij het goed beseffen - geïndoctrineerd in linkse zin.

Meteen blijkt duidelijk dat ‘underground’ noch geheim noch onwettig is tenzij op één punt, het druggebruik. De Beatnik’s van de vijftigerjaren hebben een reusachtig netwerk van druggebruik en drughandel uitgelokt met alle nare gevolgen vandien.

Of Underground aan het verbleken is zoals *van Nierop, Nieuwe woorden*, Hasselt, 1975, 270, beweert, is misschien op het eerste gezicht waar maar is in de grond, de ondergrond, onwaar: de denkbeelden ervan maken nog steeds furore.

Beat generation.

Bibl. st.: *M.van Nierop, Nieuwe woorden*, Hasselt, 1975, 22/24 (Beat)

In de dertigerjaren viert de term 'beat', onder de jeugd in de USA, hoog tij, nl. in de betekenis van "ritmisch zwaartepunt" en "accentuering van maateenheden" in de jazzmuziek. Einde XIX-de eeuw ontstaat in het zuiden van de USA de jazz uit de inleenvloeiing van volkse muziek en de blues (New Orleans; 1920+: Chicago). Jazz maakt een hele reeks transformaties door en kent dermate succes dat 'beat' 1950+ bij uitbreiding betekent: "het muzikale en levensritme van deze tijd".

Beat Generation.

In 1952 spreekt *the New York Times* het eerst over "Beat Generation": mettertijd wordt de term, onder invloed van 'spoutnik' tot 'beatnik', vertegenwoordiger der beat generatie. De term komt van Jack Kerouac (1922/1969), die samen met Allen Ginsberg (1926/1997) en William Burroughs (1914/1997) het trio aanvoeders uitmaakt.

On the Road van Kerouac (1957)

is een hoofdwerk: een Amerikaan, vervreemd van het Amerika der vijftiger jaren met zijn economische voorspoed, is erop uit om te ontkomen aan de ingeslapen sfeer van een ingeslapen stad je, tuk op 'creativiteit', versta: jazz, kunst, taal.

In *Howl and Other Poems* (1956), de Bijbel der beatnik's, zegt *Ginsberg*: "Ik heb de beste geesten van mijn generatie door waanzin vernield gezien, uitgehongerd, hysterisch en naakt, in de negerstaten dwalend bij het morgenkrieken, op zoek naar een uitzinnige prik, als hipsters (*opm.*: jazzfans) met een engelkop, begeesterd door de oeroude en hemelse verbinding met de gesternde dynamo in de nachtmechanica" (*Howl, City Light Books*, 9).

In *Junkie* (1953) ontleedt Burroughs de angstaanjagende doorlevingen van een drugsgebruiker. De drugs "slokken de gebruiker ervan op zonder enige tegenprestatie".

M.a.w.: beat staat gelijk met kritiek op de maatschappij met haar winstcultuur, prestatiedrang, consumptie- en verspileconomie.

Uitweg: individualisme (wat typisch modern is), anarchisme (individualistisch socialisme) maar ook oosterse mystiek (denk aan *Gary Snyder* (1930/...), etnoloog die hoog opliep met de Amerindiaanse culturen en oriëntaliseerde (*Myths and Texts* (1960, een etnopoëtisch werk) en drugsmystiek. Beat is 'beaten', verslagen, en 'beatific', zaligmakend.

De beatnik's zetten de counterculture, tegencultuur, in, die zovele jongeren zal meeslepen.

Insluitingsopenheid der hippies/ yippies.

Bibl. st.: G.J. Demaix, *Les esclaves du diable*, Paris, 1970, 29/30.

Steller haalt Kenneth Keniston, prof psychologie (Yale University) aan.

A.-- Postmoderne openheid.

‘Postmodern’ betekent “al wat met de moderniteit o.g.v. haar feitelijke resultaten afrekenen”.

De kloof der generaties (M. Mead) uit zich in een soort inclusivisme. Als enkeling of in groepsverband wil de postmoderne generatie zowel de eigen persoonlijkheid als haar bewegingen opengesteld zien voor alle denkbeelden, alle tegenstellingen.

Psychologisch: degenen die anders zijn, soms tegen eigen weerzin in aanvaarden. Ze willen ‘integreren’. Met als aspect de afschuw voor iedere verwerping van om het even welk aspect van de anderen als anderen.-- Ziedaar het axioma.

B. -- Postmoderne praxis.

De wil om zich te vereenzelvigen met de Vietnamese boer, de armen van de VSA, de onderfden of gehandicapten van overal zette zich vanuit de Hippië/ Yippie-beweging door.

Binnen de eigen staat huldigden zij radicale democratie (die in de VSA ook de Negro-Afrikanen, de Hispanics, de vrouwen, de Indianen en zo omvat) tot en met “politiek correct”. Buiten de eigen staat huldigden zij een nieuw internationalisme dat alle volkeren met hun culturen plaats bezorgt.

Multicultuur.

Doorslaggevend was niet uw afkom (klasse, land) maar het type van verhouding dat gij cultiveert t.o.v. uw medemens.

Amerikaans pragmatisme

(Ch. Peirce (1839/1914) e.a.), Frans existentialisme (J.-P.Sartre (1904/1980) e.a.), Zuid-Slavisch communisme (Josip Broz (Tito) (1892/1980), die het communisme afzwakte en in 1950 zelfbesturende productie-eenheden invoerde zonder staatsbestuur) werden ijverig bestudeerd.

Maar ook Indiaas mysticisme (Katmandoe), Japans zenboeddhisme en de Precolumbiaanse culturen werden gewaardeerd, ingeleefd. A- en antiracistisch.

Eigenaardig: de eigen ouders met hun denkbeelden die ‘anders’ waren werden niet aanvaard; in de VSA werd het gevestigde Amerika verworpen. Het exclusivisme der moderniteit was het mikpunt! Het ethnocentrisme der modernen meteen.

Ziedaar een schets der Hippië/ Yippie duiding van “politically correct”, de absolute gelijkheid van alle mensen.

Rechts : de zwijgende meerderheid.

Bibl. st.: M. van Nierop, *Nieuwe woorden*, Hasselt, 1975, 312/313.

De geschiedenis verloopt dialectisch: de stelling, vooral door overdrijving, lokt de tegenstelling uit.

1969.

Nixon wordt president van de USA.-- De republikeinen die hij vertegenwoordigde, stonden voor onlusten allerhande. Negerwijken en universiteiten kwamen in – linkse - beweging. Met zijn partij stelde Nixon voorop dat:

- a. slechts een kleine maar zeer invloedrijke groep of laag achter de onlusten stond
 - b. terwijl the silent majority de zwijgende meerderheid, enkel rust en orde wenste.
- Tot daar de bevolkingskloof.

De intelligentsia en de massamedia.

President Mitterand in Frankrijk zei ooit dat de huidige democratieën geregeerd worden door de wetgevende, de uitvoerende en de gerechtelijke machten maar niet zonder de media en degenen die de media beheersen maar buiten de politieke verantwoordelijkheden staan.

Volgens Nixon en zijn vicepresident Agnew kwamen de mensen van de stilzwijgende meerderheid niet of veel te weinig in de media aan bod. En negeerden de universiteiten ze eveneens.

Minderheden.

Historici weten dat openbare onlusten - rellen, opstanden, revoluties - altijd geleid worden door strijdbare minderheden. Maar ook haar tegenstandsters die willen verijdelen, op actieve wijze, maken slechts een minderheid uit.-- De massa wordt liever niet betrokken bij radicale en dramatische gebeurtenissen: zij kijkt toe, wacht af.

Elders dan in de USA.

In de West-Europese landen is het ‘rechts’ dat optreedt of tracht op te treden als de tolk van de zwijgende meerderheid die als ”van al die linkse onheilen afkerig” voorgesteld wordt.

Drie axioma's.

1. De linkse, vooral nieuw-linkse (gauchistische, anarchistische, libertaire) intelligentsia, beheerst al te veel de media in een soort “mediatieke terreur”.

2. Gevolg: een vals beeld van de grote meerderheid wordt dankzij manipulatie (de linksen spreken van bewustmaking geschapen).

3. Doordat de meerderheid “rust-en-orde” wil, zwijgt zij en heeft bovendien geen echte spreekbuis.

Ziedaar de duale maatschappij waarin wij leven.

Kritiek der marxistische en kapitalistische rede.

Bibi. st.: J. Wilke, *La grande dérive*, in: J. Wilke e.a., *Les chemins de la raison*, Paris/ Montréal, 1997, 103ss..

Steller ontleedt de recentste ontwikkelingen van het rationalisme.

1. De marxistische rede.

09.11.1989: de Berlijnse muur valt. Voorbereid door de Poolse junimaand en de Hongaarse zomer.

Want er was ooit - gedurende meer dan zeventig jaren - een der radicaalste rationalistische systemen. Dit stelsel had de pretentie vanuit de hoogte het wezenlijke van de activiteiten van meer dan vierhonderd miljoen mensen te kunnen beheren en - dit met als sluitstuk - het lot van de ganse planeet te bepalen. Het overleefde de kritiek van A. Camus (1913/1960) maar liep dood.

Niettegenstaande zijn wetenschappelijke en technische prestatie overleefde het de eisen van het ogenblik niet. Het trachtte zich te ontvetten, d.i. zich van overbodige lasten te ontdoen, maar de muur van Berlijn betekende toch het einde.

Het sovjetistisch rationalisme had zijn reden, zijn voldoende en alles rechtvaardigende reden, verloren. He was ooit begonnen als de ontvoogding van de armsten. Heel zijn reden bestond daarin. Maar het verwaarloosde die ontvoogding en verloor zo zijn voldoende reden.

2. De liberaal-kapitalistische rede.

De sovjetistische schipbreuk was niet een enig geval.-- Een ander enorm complex van rationale aard volgde: het neoliberalisme.

Na de val van de muur van Berlijn zwommen de leiders van het neoliberale systeem in triomfalisme. Zij kwamen voor de dag met hun theorieën omtrent omvorming en hun aanpassingsprogramma tot in het Kremlin.

F. Fukuyama, *The End of History*, in: *The National Interest* (Washington), in 1989, sprak van de beëindiging van alle grote problemen sinds en om reden van de val van het sovjet systeem. De vrij wereld en zijn liberale democratie zouden een mondiale harmonie scheppen.

De bestaansreden was nu: de bevrijding van de enkeling - Doch de onvrijheid die zo'n systeem der rode scheidt voor miljoenen mensen - degenen die buiten de boot van de welvaart vallen b.v. ontnemt zijn bestaansreden aan het neoliberale systeem der rede.

“Schieten over zonder rationalistische verdediging zowel de armsten als de liberale enkeling. Vanuit deze leegte rijzen spoken op”. (O.c., 105).

Populismen.

Bibl. st.: D. Rochebin, *Une interview avec Elie Wiesel*, in: *Journ.d.Genève / Gaz.d. Lausanne* 16.11.1991.

Wiesel (1928/2015), aan de Shoah ontsnapt, ontving de Nobelprijs voor de vrede 1986. - “Ik wantrouw populisme waar ook ter wereld, want, al richt de populistische leid(st)er zich tot de menigten en manipuleert hij (zij) ze, toch is hij (zij) ervan afhankelijk en wordt hij (zij) erdoor gemanipuleerd”.

Definitie.

J. Domas e.a., *Maxidico, Ed.d.l.connaissance*, 1996, 867 onderscheidt.

1.1. Sociaal.-- 1860+ ontstaat in Rusland een socialistische strekking die grote volksmassa's tegen de tsaar opruit in naam van een in te voeren socialisme.

1.2. Politiek.-- Een politieke strekking die grote volksmassa's – vooral “de kleine man” - het voldoen van haar eisen voorspiegelt. Zo b.v. sommige nationalistische bevrijdingsbewegingen in Latijns Amerika.

2. Artistiek.-- In literatuur, film en zo een strekking die het leven der grote massa's, de kleine man inzonderheid, weergeeft.-- Men ziet: het is een type van communitarisme.

Le Front national.

Wiesel ziet in strekkingen als die van J.-M.Le Pen (°1928), leider in Frankrijk van le Front national,

- a. een rein populisme (van rechts, ja, extreem-rechts) en
- b. een a- en antidemocratisch gevaar. “Het taalgebruik ervan, aldus Wiesel - situeert zich buiten de democratische ethiek en politiek”.

Opm. -- Het programma.

Basis is het cultuurbegrip: is cultuur al wat “eigen volk eerst” cultiveert. Opvoeding is navenant (zo b.v. verbod van de islamitische tsjador op school; beperking van het aantal ‘vreemde’ kinderen op school). Gezin is een eersterangs-waarde (abortus ontmoedigen; ouderlijk inkomen voor wie als ouder zich aan zijn kinderen wil wijden).

Sociaal: allerlei tegemoetkomingen enkel of bij voorrang voor eigen volk. Afschaffing van de antiracismewet (la loi Gayssot). Versterking van gerecht en politie. Terugsturen van vreemdelingen. Liberale en nationaal beperkte economie.

Le Pen en zijn ‘luitenant’ Br. Mégret achten zich de woordvoerders van “les petites gens” (de kleine man). Zij duiden zich als de slachtoffers van een zekere,-- vooral linkse maar ook rechtse laag in de bevolking. Inzake neonazisme laten zij de waarheid in het vage: de shoah is “une petite phrase” in de handboeken van geschiedenis b.v..

“De nieuwe rechters”.

Bibl.st.: Bernard-Henri Levy (°1948; *La barbarie à visage humain* (1977) ,-- heeft het in *Le Point* 19.09.1998 over Alain Minc contra les juges.

Hij knoopt aan bij het Monicagate van Bill Clinton, president der VSA, waarvan elementen zijn een ‘onafhankelijk’ rechter, op stang jagen van de publieke opinie. Met als object: het privé leven van de president tot en met diens seksuele fantasmen. Actieve figuur : “Kenneth Starr, le procureur pornocrate et fou”. - Hij stelt dat men in Frankrijk zo ver is dat dat iets analoogs zich voordoet. Daarom acht hij het boek van Minc over “de gerechtelijke revolutie” sinds twee decennia actueel is.

1: De nieuwe rechters vertegenwoordigen in beginsel een vooruitgang inzake democratie. In Italië (“mani polite”) en in Frankrijk hebben zij misbruiken van bevoorrechten krachtdadig aangepakt. Met reden.-- Tot daar het ‘ideaal’, -- platonisch: de idee (het principe). Maar wat wordt dit ideaal in feite. Dat wordt nu uit de doeken gedaan.

2.1. Iedere machtspositie - en die der nieuwe rechters is er een - lijdt aan de bekoring grensoverschrijdend - ‘absoluut’ - te worden en meteen te ontaarden. De rechters worden daarbij tot nieuwe machthebbers zonder tegengewicht.

En niet zonder populisme: een zekere massa is al te gelukkig met de vegen uit de pan die de groten der aarde te verwerken krijgen.-

Opm.-- Voegen wij daaraan toe - BHL zwijgt er eigenaardig genoeg over - de vuige rol van de media en de journalisten (denken wij aan de ‘lekken’ die “per louter toeval” het grote publiek mobiliseren).

2.2. Niemand is nog veilig: ondernemingshoofden, ambtenaren, ministers e.d.m. worden ter verantwoording geroepen. Goed.

Maar “dat rechters in eigen naam een onschuldige veroordelen, een verdachte nodeloos gevangen houden,-- over het absolute wapen beschikken dat erin bestaat met groot misbaar een gerechtelijk onderzoek tegen een staatsburger ruchtbaar te maken en deze meteen zo te bekladden of zelfs voor het leven te kraken zo dat die rechters aan iedere sanctie ontsnappen (gezien hun onschendbaarheid)” heet BHL “l’irresponsabilité des juges”. Het gebrek aan verantwoordelijkheidsbesef – normvervaging verradend - bij degenen die met wetteksten en andere normen dwepen.-- Minc wordt telkens weer door BHL bijgevalen.

2.3. Hoe onafhankelijk zijn sedert twee decennia de nieuwe rechters en hoe zijn zij dat? Minc: de rechters zijn mensen! Dus onderhevig aan invloeden (passies, grillen, belangen), aan beïnvloedingen (intimidatie vanwege maffia's, potentaten, 'vrienden' en ... 'vriendinnen')

2.4. De meest mediatieke onder de nieuwe rechters roepen er "het volk" bij,-- niet zozeer om de moeilijkheden van hun bedrijf of de ondermaatse middelen waarover zij beschikken, wereldkundig te maken! Wel om "hun heimwee naar god weet welke onberispelijkheid" of "de begeerte die zij in zich voelen opkomen om b.v. zelfs de Franse president op het matje te roepen" aan "het volk" voor te leggen.

Opm.-- Dat zelfs een president aan gerecht onderhevig wordt, is op zich reine democratie. Hier heeft BHL in Minc's spoor het over wat naar aanleiding daarvan aan al te menselijke neigingen blootkomt. "Alle macht bederft".

Meer nog: in Frankrijk kijkt "de politieke klasse" verbijsterd toe. Zwijgt. En wie de machtsoverschrijding der nieuwe rechters durft aanklagen, zal door "le nouveau maître (juge et opinion mêlés)" "de nieuwe machthebber, nl. de rechter samen met de publieke, gemobiliseerde opinie" geïntimideerd worden. BHL

Besluit: in Frankrijk is de capituleermachine er stiekem reeds en dus kan een Monicagate ook in Frankrijk iedere dag te voorschijn komen.

Opm.-- In de Bijbel is op tijd felle kritiek op "de rechters". Nemen wij b.v. *Ps. 58* (57). "Is het werkelijk zo dat gij, goden, rechtvaardige uitspraken gepleegd hebt? Dat gij de Adamsafstammelingen (mensen) volgens recht beoordeeld hebt? Toch niet: op hartige wijze hebt gij wat vals is, ineengestoken. Vanaf de moederschoot zijn zij afgeweken,- de godlozen - afgedwaald als zij zijn in hun onwerkelijke uitspraken, vanaf de baarmoeder. (. .)".

Men ziet: de gewijde tekst is niet mals en zoekt de bakermat in de moederschoot, in de baarmoeder! Zo vroeg en zo diep zit er het kwaad in.

Opm.-- Dat zij 'goden' genoemd worden, ligt daaraan dat dit hun titel was. Vgl. *Exod. 21:6.--*

Ook *Ps. 62* (81) is evenmin mals: "Gij goden? Dit is "zonen van de Allerhoogste"? Gij allen? Toch niet! Ook: als de mens zult gij de dood ingaan". Om van *Luc. 18:1/8* te zwijgen waar de cynische rechter voor wie God dood is en de naaste lucht, niet door overmaat maar door nalatigheid t.o.v. machtelozen afwijkt.

Nationalismen.

Bibl. st.: M. Walzer, *De idee van een burgermaatschappij*, in: *Streven* 60 (1993): juni, 489/490 (Het vierde antwoord).

Nationalisme stelt, op sociaal terrein, voorop dat de beste biotoop of levenssfeer is: de natie. Wij zijn ermee verbonden niet o.g.v. een vrije keuze of een contract maar o.g.v. bloedsbanden en afstamming alsook een gemeenschappelijk verleden. Met medemensen 'volksgenoot' en 'lotsgenoot' zijn generatie na generatie is "het goede leven".

Links maar vooral rechts.

Democraten, o.m. socialisten, kunnen nationalistisch zijn.

Terloops: men denke aan de arbeid(st)ers die heden voor extreem-rechts stemmen.
-- Maar meestal is nationalisme duidelijk rechts.

Teleurstellingen.

Nationalisten reageren tegen b.v. de neergang van de traditionele volksmoraal,-- tegen het misbruik van de vrijheden eigen aan de vrije-markteconomie (in die zin zijn zij zelfs 'sociaal').

"Dat burgers (politieke democratie), arbeiders (marxisme o.m.), consumenten (economisch liberalisme) zo gemakkelijk nationalist worden, is er een teken van dat de drie ideologieën niet voldoen". (A.c., 480). M.a.w.: nationalisme riskeert over te komen als in frustraties geworteld.

Terloops: de kritieken op de parlementaire democratieën en haar schandalen vormen schering en inslag.

Offerbereidheid.

Wanneer de natie onder vreemde overheersing leeft, komt echter de positieve wortel bloot. En wel in de vrijheidsstrijd.-- De natie geeft offerzin uit solidariteit in: "De individuele leden zet ten zich in voor "het goede leven" in een autonome staat,-- niet voor zichzelf maar voor hun volk". (Ibid.).-- Vandaar, terloops, de naam 'soevereinisme' i.p.v. nationalisme. Een soevereine staat lijkt het natuurlijk milieu van een natie. "De welvaartsstaat heeft zijn grootste successen geboekt in etnisch homogene landen". (Ibid.).

Besluit.

Nationalisme gaat samen met een veelheid van staatsvormen en een veelheid van economische systemen.-- Maar "in naam van het eigen volk" zijn steeds uitwassen mogelijk : men komt tot agressie tegen binnenlandse anderen - minderheden, migranten - en tegen buitenlandse anderen - andere naties - zoals de recente geschiedenis bijna dagelijks ten toon spreidt.

Communitaire (communautaire) identiteit.

Bibl. st.: R. Gubert, *Europe centrale (Le réveil de l' extrême droite)* in: *Le Point* 07.06.1997, 78/84.-

De ex-communistische landen zien de laatste jaren “de waarden” van uiterst-rechts invloed winnen: ultranationalistische partijen - gebruik makend van de nieuwe democratische structuren, waarvan zij duchtig gebruik maken - halen stemmen bij de arbeiders, de werklozen, de landbouwers vooral in de mate dat zij het slachtoffer worden van de economische - liberale, ja, kapitalistische - hervormingen.

Twee types.

Enerzijds zijn er - sedert de val van de Berlijnse muur (1989) - tientallen skinhead of neonazi bewegingen die in heel Midden-Europa van zich deden spreken. Zeven jaren later dagen zij nog steeds uit.

Opm.-- Meer dan zevenhonderd skinheads uit heel Europa kwamen in alle democratische stilte bijeen, in le Val-de-Ruz (canton Neuchâtel). Zij beschikken over een hoge graad van organisatie met een “gewelddadigheidspotentiaal dat geen inbeelding is”. Een type apart maken de Hammerskin's uit. Dreigingen tegen Joden, asielzoekers,-- gauchisten en vreemdelingen. Molotovcocktails. Hakenkruisen. Kerkhofschendingen. Meestal in ‘groepjes’. In Zweden moeten de homo's het ontgelden zelfs met dodingen “meestal door neonazi's”.

De revue Mjöltnir (Neuchâtel) werd veroordeeld voor aanzetten tot rassenhaat ((Mjöltnir is Hammerskin).

Anderzijds

- gelijklopend - zijn er de partijleiders - zij verzorgen hun democratisch uitzicht en spelen het “democratisch spel” - die aan de verkiezingen meedoen. Zij halen naargelang van het land 5 tot 10% van de stemmen. Wat niet zoveel is. Maar toch gezien de aarzelende democratische opgang spelen zij een rol die het aantal overschrijdt.

Deze extreem-rechtsen weigeren de toetreding tot de Europese Unie als toetreden tot “het grootkapitaal” (een term die wij nog gehoord hebben. De Nato: toetreding is “zich aan de Amerikanen verkopen”. Privatiseringen: werkloosheid kweken. De staat: moet sterk zijn en “de zwaksten” verdedigen.

Opm.-- Bij ons golden dezelfde slogans: werklieden, werklozen laten zich boeien door dezelfde ‘waarden’. Voegen wij daarbij, bij ons, de toenemende misdadigheden, waaronder de jeugdcriminaliteit, en de toenemende onzekerheid (diefstallen, overvallen).

Chinese triaden, een type maf(f)ia' s.

Bibl. st.: G. Posner, *Triades (La mafia chinoise)*, Tock, 1990.

Steller, o.c., 43ss., zegt dat de Chinese triaden 1674+ ontstonden als geheime genootschappen (S. Hutin) die het opnamen tegen de bezetting door Mantsjoerije. Nationalistisch dus. Maar zij zijn, mettertijd, geëvolueerd tot maffia's.

Definitie.

“La Maffia” (Sicilië) is een geheim genootschap begin XIX-de eeuw ontstaan. Leiding familiale clans. Autoritair. Zij “nemen het recht in eigen handen” (*opm.:* een anarchistische trek) tegen het gevestigde gerecht in. Dit met “alle middelen” (misdaad: afpersing, corruptie van gezagsdragers).

Bij uitbreiding: iedere vereniging van mensen met dezelfde belangen (door te drukken met alle middelen,-- waardoor zij van een gewone drukkingsgroep, lobby, verschillen).

Model.

Het Amerikaanse Newsday: “Afgemaakt door een menigte”. -- Op 19.07.1992 : Vinh Than Luong (27) in New York een gewoon lid van de Ghost Shadows (Geestenschimmen), een Chinese triade, gespecialiseerd in zaken,-- drugshandel, prostitutie, clandestiene immigratie), gaat met drie kameraden in een bowling de avond doorbrengen.

3.15 u. Buitengekomen worden zij door een twintigtal Chinezen overvallen. Eén ervan vat Luong bij de nek, jaagt hem een kogel door het hoofd, verzwindt in de menigte zonder ‘getuigen’.

Wie staat achter deze triadedoding?

De doding had plaats op het territorium van de Witte Tijgers. Maar dezen leven in vrede met de Geestenschimmen. Dus wellicht is de dader, de doders, lid van de Born to Kill (Geboren doders), een Chinees-Vietnamese triade, of ook van de almachtige Flying Dragons (Vliegende Draken).

Het verschil.

Er zijn de b.v. Italiaanse maffiosi of zelfs de Russische. Deze laatsten benaderen in wreedheid de Chinezen. Maar iedere politie stelt de uitzonderlijk-ongenadige methodes der Chinese maffia's vast.

Belang.

Nu Hong Kong en Macao in Chinees-communistische handen komen, verhuizen de triaden naar Amerika en Europa, o.m. Brussel, ‘hoofdstad’ van Europa.

Het kan van belang zijn dat wij het type van communitarisme dat maf(f)ia' s en inzonderheid triaden uitmaken, een beetje beter leren kennen.

Terloops: ‘triade’ (drieledigheid) verwijst naar de nummers die de leden dragen en die op 3 eindigen.

National-socialisme (nazisme).

Gezien het feit dat de persoonlijkheid van Adolf Hitler (1889/1945) in zeer hoge mate het nazisme beheerst, eerst een karakteristiek van de 'Führer'. -- Zoon van een douanier, wil kunstschool volgen maar mislukt.

Zeer vroeg trekken pangermanistische (het germanendom eerst) en antisemitische (anti-Joodse) stellingen hem aan. - In Wereldoorlog 1 (1914/1918) is hij soldaat in het Beierse leger. Anton Drexler sticht in 1919 de Duitse Arbeiderspartij: Hitler wordt er lid van. Hij vormt de partij om tot de Nazionalsozialistische Arbeiterpartei doordat hij mei 1921 er leider van wordt. Hij verrijkt ze met de S.A. (Sturmabteilungen).

1923 poogt hij met anderen een putsch (staatsgreep) die mislukt. Februari/december 1924: gevangenis. Daar stelt hij *Mein Kampf* (1923/1924), op, de theorie van het nazisme.

1925+: hij hersticht zijn partij die hij met de SS verrijkt.

In 1933 neemt hij de macht over. Tot, 1945, wanneer Duitsland met de Asmogendheden de oorlog verliest.

Volgens L. Cheles/ R. Ferguson M. Vaughan, ed., *Neo-fascism in Europe*, London/ New York, 1991, zijn de factoren die opkomst en succes van het nazisme verklaren

- a. economische crisis met sociale mistoestanden (de crisis van 1929 op de eerste plaats),
- b. de militaire nederlaag van Duitsland in 1918,
- c. de politiek-sociale wanorde in het naoorlogse Duitsland,
- d. de angst van het Duitse grootkapitaal voor het opdagende communisme zo dat het in de nazi's "een dam tegen het communistische gevaar" zag.

1933.

Sinds 1930 was in het Duitse parlement (Reichtag) iedere meerderheid zoek. Deze stuurloosheid, te midden van een zware economische crisis en sociale spanningen allerhande, paste in de bedoelingen van de Duitse (en internationale) communisten. Maar nog veel meer in het opzet van rechts in Duitsland dat conservatieven, zelfs monarchisten en vooral nationalistinnen omvatte en "de parlementaire ellende" wou opruimen. Maar de populistisch-nationalistische NSDAP van Hitler schakelt al deze rivalen uit.

Terloops: achter de enkele notabelen, militairen en financiers die Hitler aan het bewind brachten, stonden machtige economisch-politieke belangen, - zoals H.A. Turner, Jr, *Hitler*, janvier 1933 (*Les trente jours qui ébranlèrent le monde*) (Gelman - Levy) e.a. uiteendoen.

De nationaal-socialistische leer.

Karakteriseren wij kort.

A.-- *Kritiek.*

Nazi's nemen stelling én tegen het liberalisme én tegen het marxisme.-- De parlementaire democratie nemen zij op de korrel o.m. om reden van de onmacht in zeer moeilijke situaties (die er in de twintiger en dertiger jaren voldoende waren).

B.-- *Programma.*-- Accentueren wij het voornaamste.

1.-- *'Völkisch'.*

'Volks' wil het nazisme zijn. D.w.z.: het Duitse volk moet tot volle rachtsontplooiing komen te midden van de andere volkeren die dan te kiezen hebben: voor of tegen.-- Vandaar dat de nederlaag in 1918 als "vernedering van het volk" aangevoeld en voor gesteld werd in de propaganda. Joden en Zigeuners zijn 'volksvreemden'. Volks betekent ook 'populistisch': Hitler en zijn partij steunen op door handige propaganda beïnvloede grote massa's. Daarvandaan de grote partij- en andere 'dagen'.

De arbeidende klasse hoort er zeker bij: toen hij nog maar een simpel burger was en zelfs aan armoede toe, leefde Hitler met de "kleine mensen" en kende hij hun problemen o.g.v. eigen ervaringen.

2.-- *Politiestaat.*

De rechtsstaat der bourgeois democratieën was enkel een springplank om aan de macht te komen.

a. *Eénpartijstaat.*-- Net zoals de sovjets zo ook de nazi's : een partijenveelheid typisch voor de democratieën wordt onbarmhartig uitgeschakeld.

b. *Politiesysteem.*-- De SS en de Gestapo - genoeg berucht - zijn vormen van 'politie', nl. staats- en partijpolitie.

c. *Leger.*-- Net als de communistische systemen zo ook de nazistaat: een goede door de ideologie geleide legermacht is een integrerend bestanddeel van de politiestaat. Mét het erbij horend bellicisme - oorlogszuchtig - imperialistische ideologie - dat tot Wereldoorlog II (1939/1945) zal leiden. Antipacifisme.

3.-- *Economische veelduidigheid.*

De kapitalistische economie wordt behouden, ofschoon de liberale duiding ervan zo radicaal mogelijk wordt vermeden : de staat overheerst. Zowel agrarische economieën als hoog industriële systemen kunnen nationaalsocialistisch geleid worden. De angst van de grootkapitalisten voor het communisme speelt hierbij zeker een rol.

M.a.w.: 'Realpolitik' in de zin van N. Machiavelli (1469/1527; humanist) is de samenvatting van het nazisme.

'Fascisme' is geen 'nazisme'.

Het Italiaanse fascisme moet onderscheiden worden van Hitler's systeem.

Bibl. st.: P.Aygoberry, *La question nazie (Essai sur les interprétations du national-socialisme (1922/1975)*, Paris, 1979.

Feit is dat velen de term 'fascisme' gebruiken zowel voor nazisme als voor Italiaans fascisme. Historisch is dat taalgebruik onjuist. Het werd vooral door de communisten voorgestaan.

1.-- De nazi's zelf willen van een gelijkstelling niet weten. Cfr o.c., 57/59 (Nazisme et fascisme italien).

2.-- Wanneer einde twintigerjaren - sommige Duitsers zich als 'Faschisten' bestempelen, behoren zij niet tot de nazipartij. In feite zijn zij een vleugel van de Stahlhelmen.

3.-- Na de machtsovername.-- Gaan wij na.

a. 1934.-- Na de machtsovername besteedt Dr. Goebbels (1897/1945), propagandaminister, een artikel aan "De praktische resultaten van het fascisme": hij prijst "de Italiaanse broeders", stelt een "gemeenschappelijke geestdrift" vast en beaamt "de gemeenschappelijke strijd" tegen marxisme en liberalisme, tegen pacifisme, tegen democratie e.d.m.. Het artikel vermeldt vooral dat waartegen beide strekkingen gekant zijn.

b. 1935.-- Adolf Hitler zelf huldigt dezelfde "beleefde stijl" - aldus Aygoberry - als zijn minister in de voorrede van een Italiaans boek. Hij stelt enkel vast dat "beide systemen aan elkander verwante opvattingen huldigen **1.** inzake de staat en **2.** betreffende het socialisme".

Verzwegen racisme.

En Goebbels én Hitler verzwijgen totaal het racisme dat met grote zekerheid één der basisvooropstellingen van het nazisme is.

Opm.-- S. Altink, *De mythe van de minderheid*, Utr./Antw., 1985, 17vv spreekt meer of min in dezelfde zin. "Links heeft in het verleden zelf veel bijgedragen tot de chaos rond, het begrip 'fascisme':

Voor veel linksen was fascisme een onderdeel van het kapitalisme. Waarop steller: "De communistische interpretatie van 'fascisme' als een uitwas van het kapitalisme was niet geheel onjuist: de grote ondernemingen waren belangrijke steunpilaren voor een 'fascistische' politiek. Maar (...) nooit heeft een toegewijde marxist die kapitalistische invloed exact kunnen aanduiden. (...) De 'fascistische' partijen werkten zelfs de grote ondernemers bij tijden tegen (...)". (O.c., 176).

Nazi opvoeding.

Bibl. st.: M. Danthe, *Comment fabriquer de bons petits nazia*, in: *Journal de Genève* 04.02.1889, trekt de aandacht op Erika Mann, *Dix millions d'enfants nazis* (Franse vertaling).

E. Mann, de dochter van Thomas Mann (1875/1955) - Buddenbrooks (1901) -, publiceert in New York een sober informatief boek: *School voor Barbaren (De opvoeding onder de nazi's)*. Doel: het kind wordt één met de wil van de Führer. Het boek, daterend van 1938 schetst als volgt.

A. Collectivisering van het gezin

Sfeer van algemene verklanking wordt methodisch geschapen. De ouders vooral geraken daardoor in durende angst en zelfs wederzijds wantrouwen, want het gezin heeft geen intimiteit meer: de autoriteiten zien a.h.w. glashelder wat er gebeurt.

B. Racificering en militarisering van de school.

Alle schoolprogramma's worden aangepakt: catechese, geschiedenis, literatuur. Zelfs de wiskunde. De school kweekt "de waarden der Arische cultuur" aan.

1. Racificering.

De kleine Erna: "In de klas hebben wij over de joden een opstel gemaakt met als titel "De Joden zijn een onheil".

2. Militarisering.

Handboek van wiskunde: "Gegeven.-- Een vliegtuig vliegt met een snelheid van 240 km./u. Doel: de bommen loslaten op een afstand van 210 KM.. Het neerlaten van de bommenlast vergt 7 min. 30 sec.- Gevraagd.-- Wanneer zal het vliegtuig landen?".

Waardenschaal.-- Het schoolse kunnen vertoont een volgorde: **1** genetische erfenis (op racistische basis); **2**. karaktervorming; **3**. lichaamsvorming; **4**. traditioneel schoolse vorming, **Opn.--** Men heeft dat het irrationalisme (biologisch vitalisme) geheten.

C. Nazi jeugdbeweging.

E. Mann staat stil bij deze derde leefkring.-. Het gezin is nog "te privaat". De school zet nog te veel voornazi tradities voort. De nationaalsocialistische jeugdbeweging maakt de algehele nazificering van de opkomende generatie mogelijk. Met als voorrangdoel **a.** de toekomstige soldaat en **b.** indien gunstig de toekomstige leidersfiguur.

Geleide informatie.

Het kind, de adolescent(e) krijgt zoveel mogelijk enkel nazi informatie toegemeten. Een vrije markt inzake informatie, zo typisch voor de democratie bestaat praktisch niet meer. Zo weet men als jong mens "van niets beters".

Nazi geschiedfilosofie.

Bibl. st.: R. Benze, *Die Deutsche Erziehung und ihre Träger*, in: R. Benze/ G. Gräfer, *Erziehungsmächte und Erziehungshoheit im Groszdeutschen Reich*, Leipzig, 1940, Iff.

De tekst legt de nadruk op opvoeden. Daarbij wordt een zeer duidelijk geschiedenisbeeld ingeprent. Dat schetsen wij enigszins verkort.

A.-- Opvoeding.

De jonge mens in zijn biologische kern zo begeleiden dat hij “de hem door de omgeving opgedrongen levenstaak” aankan. M.a.w. wat Amerikanen “problem solving”, het vatten van het gegeven en het gevraagde als taak of opgave en het aankunnen van de oplossing, heten, is ook voor de nazi fundamenteel.

Het zeer grondige verschil zit in de racistische omduiding ervan. “voor het nationaalsocialisme staat het Duitse volk, begrepen als grootste natuurlijke bloedsgemeenschap, centraal inzake de totaliteit van het leven en die van de opvoeding” (o.c., 5).

M.a.w.: wij staan voor een rein communitarisme. Maar dan “gericht op de racistische ontplooiing van lichaam, ziel en geest” (ibid.).

B. - Faseologie der cultuurgeschiedenis.

De cultuurfasen zijn de volgende. Er zijn er in de grond maar drie - vier.

1.-- Het germanendom.

Lijf, ziel en geest zo uitwerken dat de persoonlijkheid van jongen en meisje “gezond en sterk waren en hun aardse opdracht (‘Diesseitsaufgaben’) aankonden, gedragen door diepe godgelovigheid” (o.c., 2), was oergermaanse opvoeding. Maar - en dat is beslissend - grondig gesitueerd binnen de Germaanse familie en sibbe (*opm.:* de familie buiten het gezin). Gezin en sibbe waren als bloedverwantschap “natuurlijke gemeenschappen”. Men ziet het: communitarisme, doch biologisch. “Raswaarden werden als de hoogste waarden aangevoeld”. Ras, ja, ineen met de natuurlijke selectie (“natürliche Auslese”).

Terloops: mettertijd verbreedde de gemeenschap tot stam en natie.

2. -- Het zuiders-oosters christendom.

Zo’n 1500 jaren geleden drong een “van de natuur vervreemde cultuur” in het Germanendom door als een volksvreemde macht. Het christendom immers is uit rassen-chaos gegroeid en staat als dusdanig een geloof voor dat boven- en tegenvolks is (“ein über und gegenvolkischer Glaube”). Met staatshulp werd dat soort geloof in de Germaanse leefwereld ingevoerd. Het was meteen de eerste keer dat volksvreemde cultuur zich opdrong.

Het christendom deed de eenheid van de persoonlijkheid uiteenspatten door het lichaam als “vat der zonde” te duiden en de geest als wereldvreemd opvoedbaar te stellen en de ziel in dienst te stellen van een “lebensfeindliche Ideologie”. Daarenboven werd het ideaal der fundamentele gelijkheid van alle mensen, bezegelbaar door een doopsel dat niet inzake ras en bloedbanden inhield, voorgehouden.

“Ook de zo hoopvol beginnende Hervorming (*opm.*: Martin Luther (1483/1546), de stichter van het Duitse protestantisme) was er op de duur niet toe in staat zich van de (volks)vreemde bindingen los te maken” (o.c., 4).

3. -- *Het moderne rationalisme.*

Deze de kerkelijk-dogmatische binding vijandig gezinde cultuurbeweging bevrijdde weliswaar de geest en de ziel uit de greep van de vorige enggeestige cultuur maar drong niet door tot de bevrijding van het lichaam. Het zette de door de kerk van Rome ingezette ontwikkeling voort - met een ander voorteken - en benadrukte al te zeer de theoretisch denkende geest samen met de nadruk op het begrip ‘menschheid’, verstaan als de eenheid van gelijke wezens.

De kerk van Rome had slechts een dunne laag grondig beïnvloed (de rest van het volk mocht bij lippendienst blijven) - maar het rationalisme als ‘Aufklärung’ (verlichting) had met zijn opvoedingsstelsel vat op het ganse volk in stijgende mate.-- Tot in de XVIII- de eeuw bleven kerk en rationalisme zowat in evenwicht inzake invloed.

Maar in de loop van de XVIII-de eeuw gaf het rationalisme met zijn ‘verlichting’ de doorslag inzake de vervreemding van de kerk en de gerichtheid naar deze aarde toe wat, betreft leven en opvoeding: “objectieve wetenschap”, ‘volksopvoeding’ en ‘volksschool’ waren de slagwoorden.

4.-- *Het nazisme.*

Het nazisme keert tot de onbewust doorleefde vooropstellingen van het Germaanse leven terug. Aldus o.c., 4f.. Repristinatie dus om én Rome én verlicht rationalisme te weren.

“Twee geboden gelden voor het leven en de opvoeding van iedere Duitser: “Deutschland Uber alles” en “Ich bin nichts, mein Volk ist alles”. (o.c., 5). Wel vreedzame samenwerking met andere volkeren, maar geen rassenvermenging en in leven houden van minderwaardigen.

Sociaal-darwinisme en occultisme.

Het staat vast: Hitler staat in een Duitse academische traditie die uitgesproken racistisch was al tientallen jaren voor Hitler 's opkomst. Wat Mein Kampf zegt intake rassenhygiëne, ras- en bloedzuiverheid, minderwaardige mensenrassen, was “al jaren schering en inslag aan de Duitse universiteiten en in wetenschappelijke publicaties” (H. Jens, *Mein Kampf was niet origineel (Sociaal-darwinisme en nazisme)*, in: *Streven* 1983: juni, 797/809). Het was alsof de intelligentsia wachtte op een politicus die “de theorie” in wetten omzette.

Zo werd reeds in 1923 aan de Universiteit van München de eerste leerstoel voor rassenhygiëne opgericht.

Men vergete ook niet dat Fr. Engels, onmiddellijk na de verschijning van Ch. Darwin, *On the Origin of Species*, in 1859, het werk signaleerde aan K. Marx als het werk dat nu eindelijk - wetenschappelijk - de teleologie (*opm.:* de natuur als doelgericht en vooral aan de bedoeling van een hogere macht onderworpen duiden) had vernield. Enkele maanden later bevestigde K. Marx in een brief aan Engels dat Darwin's werk inderdaad “het natuurhistorische fundament voor onze visie,” bevat.

Occult racisme.

Aan Hermann Rauschning zei Hitler in 1936 dat de eigenlijke naam van de NSDAP had moeten zijn “Magischer Sozialismus” maar dat dit niet kon om redenen van mentaliteit.

L. Pauwels/ G. Bergier, *Le matin des magiciens*, Paris, 1960, heeft vele bladzijden waarin het occultisme van de nazi beweging uit de doeken wordt gedaan. En niet zomaar oppervlakkig.

Maar de genadeslag voor al wie beweert dat occultisme en racisme in het nazidom niet samengaan, is N. Goodrick-Clarke, *The Occult Roots of Nazism (The Ariosophists of Austria and Germany 1890/1935)*, The Aquarian Press, 1985.

De steller bestudeerde grondig en streng wetenschappelijk de occulte bewegingen, die het nazisme voorbereidden en begeleidden en die van doorslaggevende invloed waren. Bewegingen met mystische, racistische, pangermanistische leer worden in het werk blootgelegd.

Terloops: L. Rasson, *Robert Brasillach (Literatuur en 'fascisme' - Hitler de laatste der magiërs)*, in: *Streven* 1985: april, 533/541, vermeldt de occulte praktijken en het “fantastisch realisme” die ook Brasillach, Frans nazigezind schrijver, Nazisme is én sociaal-darwinistisch én occultistisch.

Neonazi occultisme.

Het neonazisme is zowat diffuus overal. Dat is geweten. De aanleidingen zijn anders dan indertijd : migrantenkwesties op de eerste plaats. Naar laat ons even stilstaan bij het occulte aspect.

Bibl. st.: J.L.D., Les néo-nazis et la réincarnation, in: Nostra 18/24.09.1980, 37.

Steller steunt zich op Guy Playfair, Amerikaans journalist gespecialiseerd in de magie in Latijns Amerika. Sinds meer dan twintig jaren is hij thuis in Brazilië, Argentinië en elders in Zuid-Amerika. Vooral is hij thuis in de bekende Braziliaanse spiritistische kringen die én occulte praxis én culturele werking (tot universiteiten en klinieken toe bestrijkend) steunen op het oproepen van geesten allerhande.

In augustus 1978 kreeg Playfair een informatie door van zijn vriend, Dr Andrade, voorzitter van het Braziliaans Instituut voor Parapsychologie. Sommige zeer teruggetrokken groepen hadden met hem contact opgenomen om alle verslagen inzake “kunstmatige reïncarnatie” te bekomen.

De Braziliaanse paranormologen kennen dit fenomeen zeer goed: een bijzonder ontvankelijk medium (*opm.*: bemiddelend persoon tussen deze aarde en de andere wereld) bewerkt men zo dat een entiteit (geest) of meerdere entiteiten ervan bezit nemen zo dat het medium in zekere zin erdoor bezeten wordt. Hierbij roept men doden op (necromantie).

Deze praxis levert uitstekende resultaten op o.m. omtrent paranormale fenomenen. -- Men mengt **a.** spiritisme, **b.** voodoo (vaudou) en macumba dodenoproepingen en **c.** ‘reïncarnatie’ (versta: inbezitname door een geest).

Wat voor de Braziliaanse paranormologen een paranormaal fenomeen is - hoe dan ook verklaarbaar - is voor de neonazi’s aldaar een zeer ernstige aangelegenheid: zij roepen op die wijze entiteiten op die de grote leiders van het nazisme indertijd geïnspireerd hebben. Hitler en andere occult begaafden die nu dood zijn, worden zo opgeroepen en in dienst gesteld van het neonazisme.

Een mediaal zeer begaafd kind, getraind volgens SS- methoden in speciale middens, waar men de paranormale vermogens stimuleert, wordt bewerkt zo dat een of andere nazi geest erin trekt en het inspireert.. Zoals Hitler door zo’n wezen of wezens geïnspireerd werd. Zoals andere nazi’s geïnspireerd werden.-- Men lachte indertijd - 1930+ - met de Thule-groep en de Zwarte orde tot wanneer men vaststelde dat er eigenlijk niet mee te lachen viel.

Communitarismen, (communitarismen, communalismen).

Bibl. st.: D. Chaerle/ A. Van de Putte, *Liberalisme en cultuur (Will Kymlicka over multicultureel burgerschap)* in: *Tijdschr.v. Filos.* 59 (1997): 2 (juni), 215/252.

Terloops: St.Cuypers/ W. Lemmens, red., *Charles Taylor (Een mozaïek van zijn denken)*, Kapellen/ Kampen, 1997, trekken de aandacht op een hoofdfiguur van het communitarisme, nl. de Canadese filosoof Charles Taylor (De malaise van de moderniteit (1994), Multiculturalisme (1995), De politieke cultuur van de moderniteit (1996)).

Taylor, met als axioma de menselijke nood aan een of andere gemeenschap om zichzelf te kunnen zijn, bekritiseert het louter procedurele (zich tot louter formele afspraken beperkende) liberalisme en zoekt een uitweg uit de tegenstrijdigheden eigen aan onze multiculturele en postmoderne samenleving. Waarlijk een hoofdprobleem van onze cultuur.

M. Hunyadi, *Individu ou communaute?*, in: *Journal de Genève/ Gazette de Lausanne* 17.05.1997, zegt dat in de USA het communalisme 1980+ ontstond als reactie op het overdreven Amerikaanse liberale individualisme (o.m. verwoord in J. Rawls, *Theory of Justice* (1971)). Hij verwijst naar A. Berten/ P.da Silveira / H. Pourtois, *Libéraux et communitariens* (PUF).

D. Cornu, *Le livre rose des 'communitariens'*, in: *Journ. d.Gen./ Gaz.d.L.* 20.06.1996, heeft het over het Communitarian Network, (gesticht door de Amerikaanse socioloog Amitai Etzioni) en het internationaal colloquium ervan in Genève. Staan centraal - volgens Cornu - de kleinschalige gemeenschappen die te midden van de "grote sociale systemen" overleven.

Ch. Taylor (de enkelingen hebben een identiteit (versta: persoonlijke axiomatic) o.g.v. vergroeid zijn en blijven met een gemeenschap, een ethnie, een religie of zo), M.Sandal (het gemeenschappelijke welzijn van die groep is de grote regel), Alasdair MacIntyre (met een gemeenschap gaat traditie samen) worden én kort uiteengedaan én bekritiseerd door Cornu die blijkbaar een liberaal standpunt inneemt.

Voor het deugdenactivisme dat in naam van het algemeen - versta: groepswelzijn ethische regels wil opleggen "die tot het domein van het individuele geweten behoren" (aldus Cornu, wordt op de korrel genomen. Dissidenten worden op die manier uitgesloten en "de rechten van de mens" (versta : de rechten van de enkeling) lopen gevaar.

Ziedaar enkele benaderingen.

Het gegeven en het gevraagde.

“Moderne samenlevingen worden steeds meer geconfronteerd met de vraag naar erkenning van de particuliere identiteit (*opm.*: axiomatic) van haar leden. Op een of andere manier zouden maatschappelijke en politieke instellingen zich moeten aanpassen aan de culturele eigenheid van bepaalde groepen.-

Dit soort ingrepen stelt de politieke praktijk en het politieke denken voor de uitdaging die gaandeweg multiculturalisme geheten wordt”. (Chaerle/ Van de Putte, a. c., 215). M.a.w. : het probleem van het multicultureel burgerschap.

Communitarismen.

Stellers onderscheiden tussen een sterk en een zwak communitarisme.

1. Sterk.

Ieder mens wordt geboren en groeit op binnen een gemeenschap met eigen axiomata, een eigen cultuur. Die geworpenheid in een gemeenschap is zelfs ‘constitutief’ (*opm.*: oorzaak van) de persoonlijke identiteit (versta: axiomatic, mentaliteit, waardensysteem). “Ik zelf heb dan ook niet autonoom te bepalen wie ik ben of hoe ik moet zijn” (a.c., 220). De groep waartoe ik behoort, doet dat voor mij. Ik word door die groep tot in het wereld- en levensbeschouwelijke toe gedragen.

Tot op het ogenblik dat ik individueel begin te denken en te handelen en ‘kritisch’ word, mij opstel als een mens die de werkelijkheid van de groep en zijn cultuur toetst op haar waarde.

Dat is het moderne, cartesiaanse ontwaken van het individuele bewustzijn.

Terloops: stellers heten dat ontwaken ‘hermeneutiek’, verstaan als individuele interpretatie

Meteen zij het gezegd: in onze van anarchismen verzadigde cultuur ligt dit meer dan voor de hand. Het is het probleem van de ontwortelden.

De sterke vorm van gemeenschapsverbondenheid of solidariteit ligt daarin dat “het individu kan blijven binnen de overgeleverde rollen en praktijken als aan ieder individu voorgegeven gedragsregels”.

Individueel denken komt erop neer dat men de vanzelfsprekendheid van de gedeelde axiomatic door individueel denken fundeert, verrechtvaardigt. Men blijft de groep trouw,-- ook al denkt men individueel. Traditie blijft het vooropgestelde axioma. Men ontwortelt niet. Dermate is de groep ‘constitutief’ voor het ik of subject in zijn identiteit (versta: zijn mentaliteit).

Men spreekt hierbij, kritisch, over “sociaal determinisme” (a c., 246).

2. Zwak.

Men zou beter zeggen ‘gematigd’ of zelfs ‘liberaal’ Want, al weet dit type dat de mens - neem een kind opgevoed binnen een sectie of in een primitieve volksstam of zelfs binnen een atheïstisch gezin - onvermijdelijk ‘geconstitueerd’ (bepaald, mede veroorzaakt) wordt door de groep en diens axioma’s (vooroordelen, mentaliteit), toch acht het het individuele oordeelsvermogen, zeker in de moderne kritische en ontwortelende zin, even onvermijdelijk : met name binnen onze huidige cultuur waar “Ik denk; dus ik ben” (Descartes) hoogtij viert.

“Wel dient gezegd te worden dat het steunpunt en de achtergrond van de communitaristische opvatting gewoonlijk gesitueerd wordt in de identiteitsvormende band met kleine en nabije groepen,-- dat deze zienswijze - ook voor het communitarisme zelf - op nationaal niveau niet kan gehandhaafd worden wat alle individuen van éénzelfde nationaliteit nog met elkaar delen, is niet een opvatting over de zin van het leven maar enkel een taal en een geschiedenis” (a.c., 229).

Dat betekent dat ieder lid van een kleinschalige gemeenschap tevens zich situeert binnen een grote gemeenschap met haar veelheid van axioma’s.

M.a.w.: een beperkt-gemeenschappelijke cultuur zit, in ons huidig planetair en globaliserend stadium, gevat in een planetair-gemeenschappelijke cultuur. Wat onvermijdelijk relativerend werkt voor de kleine groep waarbinnen men zijn ‘roots’, zijn ‘wortels’; heeft.

Tenslotte: enkel de rousseuïstische politiekdemocraat situeert zich binnen de nationale staat in de sterke graad, doordat zo iemand zich voor alles staatsburger voelt.

“Politieke beslissingen hebben culturele effecten”.

Het sterke punt der communitariërs is de nadruk op het middenveld tussen het (liberale) individu en de staat,-- middenveld dat o.m. door kleinere gemeenschappen ingenomen wordt. Wanneer Castro, de Cubaanse dictator, kerstmis als feestdag afschafte o.g.v. staatsideologie, de communistisch-atheïstische nl. dan raakt hij niet zozeer de Santeria-communautiteit in Cuba, doch de Vaticaanse-katholieke voor dewelke kerstmis een voornaam cultuur gegeven is. Hij heeft er “een gewone - versta: atheïstisch gefundeerde - werkdag” van gemaakt.

De communitariër zal hier tegen zo’n beslissing stelling nemen als verdediging van een religie als ‘nest’ waar het individu kan ‘nestwarmte vinden.

Sektecultuur.

Bibl. st.: J. Hall, *Sangoma*, Utrecht, 1995-1, 1996-2, 121v..

Steller is een Amerikaan die in Swaziland zich laat inwijden als ‘sangoma; genezer. De aanleiding: de bekende Afrikaanse zangeres Miriam Makeba, ziet dat hij, die in Los Angeles als schrijver een voorspelbaar leven leidt, “zeldzame gaven” bezit. Hij bezoekt daarop een genezeres die ziet dat hij “in het bezit is van een aantal vooroudergeesten” en begint een riskant leven ter inwijding.

Op zekere dag stoot hij op “een christelijke sekte”.

Zij liepen te zingen, geleid door een lange man met grijze baard en koperen kruis in zijn krachtige handen. Zij leken Hall “evenzeer doordrongen van heidense rituelen als van de H. Geest”. De groep van zo’n tien mensen was blij hem en zijn gezellen te zien. Men komt aan een rechthoekig hoofdgebouw waar de bewoners ervan hem begroeten en uitnodigen.

De ‘oudste’ had het over enkele bekeerde Swazi’s, waarbij zijn verschijningswijze met de vlotte manier van doen en de onstuimige jovialiteit aan een Amerikaanse televisie-evangelist deed denken.

“En jij bent de Amerikaan die sangoma wordt? Hall zucht: “Je kunt hier ook niets geheim houden”. Gaat zitten.

1. Heel wet mensen hadden al geprobeerd hem te bekeren tot een van de vele ‘kerken’ die als paddenstoelen opschoten in Swaziland.

2. Joseph, “dienaar van de Heer”, de leider, zegt daarop: “Indien de hele mensheid niet gered werd, dan zou zij naar de hel gaan”. Waarmee hij natuurlijk bedoelde “lid van de sekte”.

“Deze mensen waren halsstarrig en weigerden verder te kijken dan hun eigen religie”. (O.c., 122). Zij vertelden hem dat hij, indien hij het genezen van mensen in de indumba (*opm.*: heiligdom) verrichtte -”het werk van Satan” zeiden zij - naar de hel zou gaan. Waarop Hall: “De lidloti’ s (*opm.*: genezende geesten) zijn niet heilig en de genezer aanbidt ze niet”. Dit bracht hen van stuk. Toch zei er een: “Maar je bidt toch tot je geesten”. Toen zij rekenden met het feit dat hij bovendien nog katholiek was, was hij in hun ogen “dubbel zondig”. (p. 158)

Hall.: “Hun hoofd zat vol propaganda, onverdraagzaamheid en fanatisme”. Het ging er niet in op de werkelijke Hall in te gaan. Zo zelfzeker waren zij in hun gemeenschapscultuur.

Het begrip 'pluralisme'.

'Pluralis' (Lat.) betekent 'meervoud(ig)'. Ontologisch is 'pluralisme' de tegenvoeter van de eenheidsleer (Spinoza b.v.), waarbinnen "in de grond" slechts één enkel zijnde bestaat dat de veelheid die niet te loochenen is, a.h.w. opslorpt.

Sociologisch betekent 'pluralisme' een maatschappij waarbinnen de verscheidenheid inzake opvattingen allerhande (o.m. de politieke) principieel (axiomatisch) voorzien is..

Een pluralistische democratie

is een staatsvorm waarbinnen iedereen vrij voor zijn opvattingen uit kan komen - mag komen - zich met gelijkgezinden kan en mag organiseren, kan en mag naar de macht streven met wettige en wettelijke middelen. Wat in de 'volksdemocratieën', in het communisme juist niet kan en niet mag (op een veelheid van varianten inzake de ene partijleer na).-- Aldus J. Van Breda, *Pluralisme in: Alternatief 1975: nov., 21.*

Steller wijst echter ook op het gevaar van anarchisme: indien de veelheidsidee radicaal doorgezet wordt, dan ontstaat inderdaad een situatie van versplintering die de anarchisten voorstaan. Dat behelst dat niet-anarchisch pluralisme "de voor elke maatschappelijke structuur nodige eenheidsvormende factoren niet mag tot ondermijnen laten komen".

Een intellectueel model.

Bibl. st.: J. Macé-Scaron, *Intellos (Les nouvelles tribus)*, in: *Le Point* 25.10.1997, 62/66.

Steller somt zeer summier de veelheid van - vooral politieke - stromingen in het zeer recente Frankrijk op. Hij stelt dat men weerom begint na te denken i.p.v. te ageren alleen. Een soort basisideologie blijkt de republikeinse gedachte te zijn (in Frankrijk sedert de Franse revolutie normaal). Zij is zowel links als rechts aanwezig.

Hij onderscheidt vier linkse ideologieën: decembristen (= egalitariërs) in het spoor van Gr. Babeuf (1760/1791), d.i. radicaal links; postlibertariërs, in het spoor van Mei '68 (gauchistisch); marxisten, die een communisme op zijn Italiaans voorstaan; socialisten (Mitterand, Rocard, Delors, Fabius).

Verder zijn er de liberalen die vooral een typisch Frans liberalisme in de verf zetten. De souverainisten zijn Frans-nationalisten ("Frankrijk eerst").

De katholieken beperken het geloof niet tot vrome vormen van leven maar breiden het actief uit tot alle domeinen.

Ziedaar het pluralisme op zijn Frans.

Scheiding van kerk en staat ('laïciteit').

Bibl. st.: Laot, *La laïcité (Un défi mondial)*, Paris, 1998.

De vertaling “scheiding van kerk en staat” is in woordenboeken te vinden. Zij is metonymisch zij noemt een gedeelte van het verwereldlijgingsproces, nl. het feit dat een staat, d.i. een politieke werkelijkheid, het doet zonder religieuze, o.m. kerkelijke, achtergrond of axiomatic. Daar waar in feite laïciteit iedere levens- en wereldbeschouwing - ook b.v. de atheïstische - uit het politieke samenleven bant.

O.c., 36.-- De laïciteit duiden als politieke secularisering (verwereldlijking, die enkel met de zicht- en tastbare werkelijkheden rekent) is ze duiden als open laïciteit. ‘Open’, d.i. meerdere types van staatsbestel aanduidend als volstreckte tegenstanders van zichzelf. Te weten: niet enkel de theocratische (*opm.:* een religie als axiomatic van het politieke leven vooropstellende) systemen zoals b.v. het christelijke systeem (*opm.:* dat in het christelijke westen eeuwen gangbaar was) of het islamitische systeem (zoals b.v. Iran sedert de khomeinistische revolutie in 1979 of Saoedi-Arabië enz.) maar ook alle totalitaire systemen of deze nu het atheïsme als officiële basis (axiomatic) huldigen of niet (denken wij als atheïstisch model het Sovjetsysteem).

Kortom: alle systemen inzake staatsbeleid die inzake wereld- en levensbeschouwing als axioma het verbieden van pluralisme huldigen”.

Opm.-- Men zal meteen vaststellen dat de term ‘secularisering’ niet geheel juist is in die zin dat ‘seculariteit’ historisch gezien - betekent het tussen haakjes zetten van religie als staatsaxiomatic. Het atheïsme is radicaal seculair maar voor zover als staats-axiomatic opgedrongen is atheïsme met laïciteit strijdig. Men vermijde dus de secularisering als springplank van laïciteit te nemen maar wel “neutrale axiomatic inzake wereld- en levensbeschouwing van een staatsbestel.

Opm.-- Dit lijkt te insinueren dat een staat die laïcistisch is, geen enkel axioma huldigt inzake het leven der staatsburgers. Wat natuurlijk een logische onmogelijkheid is.

En hiermee beginnen de discussies: wat is de taak van de staat? Wat dan weer betekent: “Welke axiomatic moet een staat huldigen om wereld- en levensbeschouwendijk neutraal te zijn? Voor de zoveelste keer een mening.

Multicultureel liberalisme.

Bibl. st.: D. Chaerle/ A. Van de Putte, *Liberalisme en cultuur* (Will Kymlicka over *multicultureel burgerschap*), in: *Tijdschr.v.Filos.* 59(1997): 2 (juni), 215/252.

Er zij verwezen naar W. Kymlicka, *Liberalism, Community and Culture*, Oxford, 1989, alsook naar id., *Multicultural Citizenship (A Liberal Theory of Minority Rights)*, Oxford, 1995.

1.-- Basisaxioma.

a. Ieder mens staat gericht op het goede leven,-- wat dat in feite ook zijn mag. Als liberaal, d.i. cartesiaans-modern, zegt hij dat “mijn leven maar een goed leven zijn indien ik zelf, als vrij beslissend individu, mijn leven leid o.g.v. mijn axiomatick”. (A.c. 216).

b. eveneens cartesiaans-modern zegt hij dat kritisch onderzoek, de toetsing aan de hand van individuele kenmiddelen, ‘constitutief’ (mede veroorzakend) is voor de individuele vrije keuze inzake waarheid en goed leven.-- Dat is de liberaal Kymlicka.

2.-- Correctief axioma.

Kymlicka situeert die vrijheid steeds en wezenlijk, niet als een bijkomstigheid, binnen een gemeenschapscultuur - ‘cultuur’ kortweg - waarin altijd al individuele vrijheid geworpen is. Dat is de communitariër Kymlicka. (Cfr a. c., 217).

Terloops: hij zelf stelt de vraag of zijn axiomatick niet beter “sociaal-democratische theorie” zou heten. Wij verwijzen naar M. Walzer terzake.

Politieke gevolgtrekking.

Cultureel lidmaatschap als een “primair goed” (een wezenlijke kentrek) sluit in dat het liberalisme en de liberale staat dit behoort te erkennen en bevorderen en eerlijk verdelen.

In werkelijkheid vergat het liberalisme het communitaire aspect.-- De hele westerse traditie terzake stelt de staat voorop als een gemeenschap - ook van staatsburgers maar die enkel de officiële taal en cultuur delen. Dat is de natie-staat. Hij is neutraal t.o.v. de kleinere leefgemeenschappen. Hij verwijst naar Rawls en Dworkin.

Toch waren er steeds liberalen die, behalve staatsburgerschap, neutraliteit van de staat t.o.v. gemeenschappen, universele mensenrechten en burgerrechten, ook oog hadden voor het communitaire aspect: J. Stuart Mill, Green, Hobhouse, Dewey hebben aandacht, is liberalen, voor gemeenschapsculturen als voorwaarde voor individuele vrijheid. Het zijn meteen Kymlicka’s denkgenoten-voorlopers.

De feiten spreken de acommunitaire hypothese van het liberalisme tegen.

Want heden is het ‘natie-statelijk’ denkkader er van langs om minder : enkel in zeer weinig staten immers spreken alle inwoners, burgers, éénzelfde taal of behoren zij tot eenzelfde groep, groepscultuur.

a. Er zijn een veelheid van naties binnen éénzelfde staat die daardoor een multinationale staat wordt. De naties in kwestie kunnen ongeveer even groot zijn (in territorium, ledenaantal b.v.) of het kan gaan om minderheden die tegenover een meerderheid staan.

b. Er zijn een veelheid van gemeenschapsculturen binnen éénzelfde staat maar zo dat - denken wij aan zich integrerende migranten - de staat poly-etnisch wordt. De etnische homogeniteit is er niet meer.

Let wel: in Kymlicka’s taalgebruik zijn etnische groepen geen “nationale minderheden”. Zij behouden nl. een aantal kentrekken (gewoonten, denkbeelden) uit de oorspronkelijke gemeenschapscultuur die tot haar recht komt b.v. binnen het familiale en verenigingsleven. Maar zij integreren zich: spreken de taal van het gastland, nemen deel aan de publieke instellingen net als de andere staatsburgers.

Men denke aan de Vlamingen die na Wereldoorlog II (1914/1918) - en daarvoor - naar Frankrijk gingen wonen en van wie de tweede en de derde generatie ieder contact met Vlaanderen vergeten zijn, tenzij in verhalen over het verleden.

Opm.-- Kymlicka ziet ook de fusie van beide vorige onderscheiden gegevens : een staat kan tegelijk poly-etnisch en multinationaal zijn.

Een variante van liberalisme.

Men ziet het: Kymlicka vertegenwoordigt een geactualiseerd liberalisme. Geactualiseerd doordat het rekent met multinationaliteit en polyetnie.

De meeste mensen willen niet zomaar tot ‘een’ cultuur behoren: zij willen bovenal tot hun cultuur behoren. Dermate sterk zijn de banden ermee. Ze daaruit losweken hoe dan ook (manipulerend, met geweld door onderdrukking) is ondoenlijk. Daarin is Kymlicka communitariër net als Ch. Taylor e.a.

Maar met één groot verschil : het tot stand komen van culturele identiteit steunt niet zozeer op de inhoud - de axioma’s ervan - maar steunt op “societal culture” doordat Kymlicka fundamenteel liberaal blijft.

Terloops: ‘multiculturalisme’ is veelduidig. Homo’s en lesbiennes klagen er de heteroseksualiteit (als dominante) mee aan. Feministes klagen er het seksisme, versta: mannelijkheid, mee aan.

Aristoteles communitarist?

Bibl. st.: Otr. Höffe, *Der Meister aller Wissenden (Warum heute (noch) Aristoteles lesen?)*, in: *Neue Zürcher Zeitung* 08.11.1997, 6.

Steller gaat in op de stelling van een aantal communitaristen die beweren dat Aristoteles van Stageira (-384/-322), de grote ontoloog van de oudheid,

a. algemeen geldende axioma's inzake rechtvaardigheid en geweten sceptisch opnam en

b. dus op de particuliere rechts- en gewetensregels van "kleine gemeenschappen" terugviel.

Höffe.

Ook wanneer men universele gedragsregels - deugden - leert binnen een "kleine gemeenschap", leert men ze als particuliere toepassingen van universele regels. Meer nog: volgens Aristoteles leert men allereerst iets universeels: op een gevaar reageert men noch laf noch overmoedig maar dapper ("de gulden middenweg"); met geld gaat men noch verkwistend noch gierig maar vrijgevig om; op pijn of lust gaat men in op bezonnen wijze.-- En dergelijke regels meer eigen aan gezond verstand.

Staatsvrije communitaristen.

Andere communitaristen pleiten voor een zo staatsvrij mogelijke samenleving. Weerom beroepen zij zich daarbij op Aristoteles.

Inderdaad - aldus Höffe - de 'polis', de staat, op zijn antiek Grieks gedacht natuurlijk, is op aanverwantschappen, geslachtelijke banden, offergenootschappen en andere vormen van gemeenschap aangewezen. Welnu, al deze banden zijn vormen van 'vriendschap' want deze komt neer op de beslissing met elkander het leven in te gaan.

M.a.w.: enerzijds schat Aristoteles deze "kleine verbanden" binnen de polis zeker hoog, maar anderzijds vervangen zij, in zijn ogen niet staatsambten, universele rechtsorde of dergelijke.

Tegenover een regeringsloos samenleven staat Aristoteles grondig sceptisch. Op de hem typerende wijze kent hij er gewetens- en rechtsaxiomata aan toe. Een lijst van mensenrechten geeft hij niet. Ja, op typisch antieke wijze, tracht hij slavendom, ongelijke rechten voor vrouwen en 'barbaren' (versta: vreemden) te verrechtvaardigen. Maar dingen als diefstal, mishandelen, doodslag, zelfs beledigen acht hij het verbieden ervan door wat hij heet "basisrechten" verantwoord.

M.a.w. : het Leven, een goede naam, een of andere vorm van bezit, een onschendbaar lichaam zijn voor hem hoge waarde en door een regering met haar wetten afdwingbaar.

Politieke theorie inzake gemeenschappen.

Bibl. st.: M. Hunyadi, *Michael Walzer (Tolérer, dit-il au pluriel)*, in: *Le Temps* (Genève) 13.06.1998, 14.

N.a.v. de Franse vertaling “*Traité sur la tolérance*” (Gallimard) zegt Hunyadi wat volgt.

John Rawls of Jürgen Habermas trachten de axiomatic der huidige democratieën te verwoorden in algemeen geldige begrippen. M. Walzer is echter historisch gericht denker : hij kent wel het algemene begrip ‘verdraagzaamheid’ (in het werk beperkt tot verdraagzaamheid tussen gemeenschappen) maar benadrukt de quasi-grenzeloze verscheidenheid der duidingen ervan in politieke systemen: zoals in andere teksten stelt Walzer sociale rechtvaardigheid voorop en verwoordt deze in termen van te verdelen goederen zoals gezondheid, opvoeding, rijkdommen, nationaliteit (‘identiteit’) en dergelijke meer. De éne communautaire verdraagzaamheid in de vele verwezenlijkingen ervan.

Walzer ziet vijf voorname opvattingen inzake communautaire verdraagzaamheid en vijf voorname politieke verwezenlijkingen ervan.

1.-- Duidingen.

Een differentiaal komt uit de bus.

a. Gelaten aanvaarding.-- “Ik leg mij neer bij de andersgeaardheid der ‘anderen’ (versta : gemeenschappen); zoniet is er geen minimale basis van een vreedzaam samenbestaan”. -- Een pragmatisch argument.

b. Welwillende onverschilligheid.-- “Om een hele wereld te hebben moet er van alles zijn”. -- Een soort fatalisme.

c. Stoïsche aanvaarding. -- “Ik leg mij bij de rechten der ‘anderen’ neer, ook al valt de manier waarop zij deze duiden, mij tegen”.

d. Open nieuwsgierigheid.-- “Van de ‘anderen’ wil ik leren”.

e. Geestdriftige bijval.-- “Verscheidenheid is de rijkdom van de wereld waarin wij allen thuishoren”.

Zo vat Hunyadi samen.

2.-- Verwezenlijkingen.

Een soort overzicht,-- een typologie.

a. Multinationale rijken (‘imperia’), als het antieke Rome, Oostenrijk-Hongarije, Rusland vertonen een regering die aanstuwt op het vreedzaam samenleven van gemeenschappen met een grote dosis autonomie.

b. De UNO als internationale gemeenschap is als politiek geheel zwak maar is tot diplomatieke verdraagzaamheid dwingend. Zelf moet de UNO zeer ‘diplomatiek’ te werk gaan gezien haar politieke onmacht.

c. *Federale staten* zoals b.v. Zwitserland met twee of drie gemeenschappen houden zich aan wederzijdse verdraagzaamheid.

d. *Nationale staten* verwerklijken de minste graad van verdraagzaamheid t.o.v. gemeenschappen, maar neigen het meest tot het toekennen van staatsburgerlijke rechten aan enkelingen voorzover staatsburgers.

e. *De USA, als 'inwijkelingenstaat'*, verwezenlijkt de grootste openheid voor individuele en groepsverscheidenheden maar is wellicht het minst ertoe in staat de 'identiteiten' (gemeenschappen) een vaste vorm te geven gezien de mobiliteit - onvaste basis - waarop deze gemeenschappen berusten.

Walzer's historische combinatoriek.

Deze bestaat erin de vijf duiding en haar vijf verwezenlijkingen a.h.w. te vermenigvuldigen onderling. Wat leidt tot een verbazend aantal zeer complexe feitelijke situaties.

Kritiek.

Zin voor verscheidenheid. Goed. Maar door de universaliteit der axiomatic te minimaliseren ontnemt Walzer zichzelf een reden of grond om praktische problemen op te lossen.

Hunyadi.

Gevraagde.-- "Behoort de moderne politiek individuele of groepsontvoogding te begunstigen?" "Een doorslaggevend argument t.v.v. één van de twee alternatieven bestaat niet. Conflictsituaties terzake moeten per geval behandeld worden, d.i. op verschillende wijze al naar gelang van de verschillende groepen en van de verschillende politieke systemen".

Hunyadi.

Walzer is zeer nauwkeurig inzake de inderdaad zeer verscheiden duidingen en systemen waarin die duidingen waargemaakt worden.

Opm.-- Het nominalisme dat de Amerikaanse filosofie grondig beheerst in die zin dat het singuliere en hoogstens het particuliere de grote nadruk krijgen (individualisme, particularisme), komt ook door bij de Amerikaan die Walzer is. Amerikaanse denkers vrezen niets zo erg als "filosofische idealisering" die ofschoon algemeen (universalisme) te weinig vaststelbaar zijn op positieve wijze.

Als er dan al van enige indeling sprake is, dan louter o.g.v. positieve studies. Met de onmacht vandien om tot normen te komen die als praktische leidraad kunnen dienen bij het oplossen van singuliere of particuliere problemen.

De geheime diensten.

Bibl. st.: J. Bergier, *Je ne suis pas une légende*, Paris, 1977, 233/ 240 (*Le plus tard possible*).

Bergier is gekend om zijn rol gespeeld in het bombardement (de nacht van 17/18.07,1943) van de basis van Peenemünde (vorsingsbasis en fabricatiepunt der Duitse raketten). Hij is gehouden tot zwijgen want hij is op de hoogte van militaire en diplomatieke geheimen.

Toch heeft hij gesproken en ook geschreven over le Grand Jeu (letterlijk: het Grote spel (der machten)), d.i. de strijd om de beheersing van de hele planeet. Zo ging zijn *Agents secrets contre armes secrètes* over spionage.

Cryptocratie.

In *Le matin des magiciens* (1961), geschreven met L.Pauwels, zegt hij dat het tijdperk van “de geheime machtsuitoefening” aanbreekt. De verhouding “Rusland/ VSA”, de versplintering van China, de vorming van een nieuw imperium in Afrika zijn reeds in die jaren in voorbereiding binnen de geheime diensten “et non plus par les gouvernements” want - zo zegt hij (en dat interesseert ons hier heel bijzonder) - “deze regeringen hebben van langs om minder belang.

Ja, de marionetten die - zo beweren zij - ze leiden, worden door niemand meer ernstig genomen” (o.c., 235). De “onzichtbare regeringen”: dat zijn de geheime diensten (o.c., 236).

Daarover schreef Bergier, *Secret archives*, New York, 1976,. -- alsook *L'espionnage politique en La troisième guerre mondiale est commencée* (Paris, Albin Michel). - Ook anderen - W. Stevenson (*A Man Called Intrepid*, Sphere Books, 1977) en de Rus Bogomolov - schreven daarover.

Letterlijk.-- O.c., 239.-- “De geheime strijd bestrijkt de hele wereld (...). De klassieke oorlog die sedert meerdere eeuwen woedt tussen Kroaten en Serviërs gaat door op dit moment (1977) tussen een oude generatie Serviërs die aan de Tweede wereldoorlog deelnamen (1939/1945) een nieuwe generatie Kroaten die vooral in Australië woont”. (O.c., 239).

De geheime rede.

De moderne rede vindt hier één van haar merkwaardigste - zo goed als nooit in filosofische boeken behandelde - uitdrukking. De meest wetenschappelijke vondsten der rede spelen een hoofdrol binnen de geheime diensten. Of deze vorm van moderne rede daarmee “de vooruitgang” (haar groot verhaal) dient, is zeer de vraag.

Internationaal recht als begrenzing der communitarismen.

Bibl. st.: B. Ferencz, *Nürnberg soll kein Einzelfall bleiben*, in: *Neue Zürcher Zeitung* 11.07.1998, 81F..

Iedereen herinnert zich nog wel het Internationaal Oorlogsgerechtshof in Nürnberg dat de nazi oorlogsmisdaden behandelde na WO II (1940/1945).

Heden loopt in Rome een internationale conferentie onder UNO-bescherming om wat in Nürnberg voorbijgaand was, tot permanent tribunaal te maken. Valt op hoe landen als China, India maar vooral de VSA, weerstand bieden!

De weerstanden.

Volgens prof P.Guggenheim (Genève) is “het dogma der nationale soevereiniteit” (voornaamste axioma van nationalisme en imperialisme) de grote struikelblok.

Tweede weerstand: de “Koude oorlog” (VSA/ Sovjet-Unie), die gelukkig in 1987 (M.Gorbatsjev voerde glasnost en perestroïka in) eindigde.

Rechtsnormen.

1. De mensenrechten bevatten gedragsregels die in vreedstijd de verhouding “enkeling/ staat” regelen.

2. Het humanitair recht sinds vooral 1949 (Genève: de behandeling van de slachtoffers van oorlogsmisdaden) en later in 1977 schrijven gedragsregels voor in oorlogstijd als onderdeel van het volkerenrecht.

Sinds de nazi misdaden -- volkerenmoord op de eerste plaats-- werden zo’ n dingen, samen met massale inbreuken tegen de mensenrechten, stilzwijgend als “nooit meer” te dulden geduid. Doch de idee “internationaal gerechtshof” dat permanent is, kreeg echter, ofschoon de idee geopperd werd, nooit vorm in een instelling. De politieke wil om internationale tussenkomsten in nationale staten voorop te stellen ontbrak. M.a.w.: de nationale staat, sinds de Renaissance overheersend, gold en geldt als ‘taboe’.

Twee tijdelijke verwezenlijkingen.

De internationale geschokte opinie dwong de nationale staten n.a.v. twee massale feiten tot een tijdelijk gerechtshof.

1. 1991.-- Joegoslavië valt uiteen met massaal geweld, moord, folteren, gevangenzettingen die aan nazi concentratiekampen herinneren. Den Haag: een oorlogstribunaal wordt opgericht.

2. 1992, Ruanda ziet in stammenoorlogen een half miljoen mensen uitmoorden en verminken. In Arusha (Tanzania) wordt een oorlogstribunaal opgericht.

In Rome nu wil men de ‘gemeenschappen’ (staten, stammen) tot het vooropstellen van universele gedragsregels brengen.

Charles Gide's solidarisme.

Bibl. st.: M. Basle e.a., *Histoire des pensées économiques*, Paris, 1988, 91/93.

Ch. Gide (1847/1932) betrachtte de eenmakende economische wetenschap. In die zin stichtte hij in 1887, met Jourdan, Villey, Faure la Revue d' économie politique.

De XIX-de eeuw vertoonde een uiteenlopende economische theorie: liberalen, ultra-liberalen, socialisten, marginalisten, wiskundigen, sociale hervormers, protectionisten, ingenieurs,-- allen verdedigden hun standpunt. Gide wou deze veelheid eenmaken en overschrijden.

Methode.

Economie als wetenschap vertoont volgende fasen:

1. Waarneming van gegevens (fenomenologisch vertrekpunt) en dit onbevooroordeeld;
2. Hypothesevorming (een verklaring uitvinden die verbanden ontdekt,-- vooral oorzakelijke verbanden);
3. Toetsing o.g.v. nieuwe gegevens (*Principes d' économie politique* (1917)).

Definitie.

Economie verloopt via fasen : van productie, omloop, verdeling tot verbruik. Het doel ervan is behoeftebevrediging, want de noden van de mensheid zijn de activerende kracht in economie.-- Nuttigheidswaarde.

Wat bedoeld wordt in economie is de nuttigheid van een product of een dienst,-- nuttigheid die met zeldzaamheid uitstaans heeft. Wat Gide er niet toe verleidt de arbeid te onderschatten: "L'utilité et le travail" zegt hij (id.).

Solidarisme (coöperatisme).

Gide onderscheidt in zijn tijd vijf scholen.--

1. ***Liberalisme*** (individualisme,-- optimistisch, conservatief).
2. ***Wetenschappelijk socialisme*** (marxisme: deterministisch).
3. ***Staatssocialisme*** (strijd t.v.v. wetgeving die de arbeidende klasse begunstigt)
4. ***Christendemocratie*** (tot op zekere hoogte antiliberaal; drieledig gefundeerd : kerkelijke leer, gezin, patroon).
5. ***Solidarisme***: wil om van de menselijke maatschappij een grote maatschappij te maken gekenmerkt door wederzijdse hulpverlening zo dat de natuurlijke solidariteit - indien bijgewerkt door de bereidwilligheid van iedereen of bij gebrek daaraan door wettelijke dwang - tot rechtvaardigheid uitgroeit.--

Gide's voorkeur gaat naar deze laatste uit (ook genoemd l' Ecole de Nîmes).

Besluit.-- Gide behoort blijkbaar niet tot diegenen die het bij pure economie houden : de sociale dimensie loopt met economie ineen.

Personalisme.

Bibl. st.: Fl. Van Oirschot, *Beknopte geschiedenis der sociale kwestie*, Roermond/Maaseik, 1950, 292/318.

‘Personalisme’ mag - om te beginnen - volstrekt niet met ‘individualisme’ verward worden. Wel integendeel.

Denis de Rougemont (1906/1985).

Deze calvinistische denker is met Emmanuel Mounier (1905/1950; katholiek personalist; oprichter van het tijdschrift *Esprit*) een der topfiguren van het personalisme.

Existentialisme.

In *Politique de la personne*, Paris, 1934-1, 1946-2, schrijft de Rougemont: “Het succes van de existentialistische leer schijnt erop te wijzen dat de geesten wakker worden (...). Het personalisme is ontstaan in de filosofische atmosfeer bepaald door namen als S. Kierkegaard (1813/1855; vader van het existentiële denken), Nic. Berdiaev (1874/1948), Gabriel Marcel (1898/1973; *Etre et Avoir* (1935); Karl Jaspers (1883/1969), M. Heidegger (1889/1976)”.

Inderdaad: bestaan is als enkeling in deze wereld geworpen zijn en een eigen levensontwerp scheppen. Niet de natuur zoals in het materialisme b.v.; ook niet een gemeenschap zoals in het socialisme. Wel de individuele mens te midden van samenleving en kosmos,-- met zijn ethische opdracht.

Personalisme.

De personalist(e) stelt de menselijke persoon centraal, in zijn individualiteit en met een persoonlijkheid. Maar gesitueerd in de maatschappij. Door deze laatste kentrek integreert het personalisme al wat gemeenschap is.

Vandaar dat er ook een personalistisch socialisme ontstond.

Zegt de Rougemont: “De begrippen “persoon, individu, persoonlijkheid” moeten ontward en zuiver gesteld om er vervolgens een vernieuwde sociale orde op te baseren. Filosofen als J. Maritain (1882/1973; katholiek), N. Berdiaev (orthodox), een aantal jonge protestanten, ook vele agnostici (*opm.:* die religie tussen haakjes zetten) hebben getracht het directe belang van een definitie van ‘persoon’ aan te tonen voor alle sociale actie”.

“Indien de mens geen persoon is, al was het op verstikte en verdrukte wijze, op ziekelijke wijze, op mogelijke wijze of in aanleg, dan zou hij/ zij gelijken op alle andere dingen in de wereld”. Aldus Nikolai Berdiaev die als orthodox daaraan toevoegt dat de mens als persoon op God gelijk.

Vanuit het koppel “persoon/wereld” hebben personalisten in alle richtingen doorgedacht.

Politieke democratie volgens m. Walzer.

Bibl. st.: M. Walzer, *De idee van een burgermaatschappij*, in: *Streven* 60 (1993): juni, 483/497.

Walzer, prof aan Princeton University, is bekend om zijn *Spheres of Justice*, New York, 1983, waarin hij de mens situeert niet in een enkele 'sfeer' ('biotoop') maar in een veelvoud van sferen waarin hij "goed kan leven" (pluralistische sociaaldemocratie).

Klassieke en neoklassieke politieke democratie.

Staatsburger zijn was bij een laag der antieke Grieken het ideaal. In alle vrijheid zich mee inzetten, mee beslissen. De 'polis' of staat mee bewerkstelligen.-- Ziedaar de klassieke stelling.

Neoklassiek.

J.-J. Rousseau (1712/1778), althans in een gangbare linkse duiding,-- John Stuart Mill (1806/1873; sociaal liberaal),-- de democratische radicalen in XIX-de en XX-ste eeuw,-- tot en met Nieuw Links (gauchisme der zestigerjaren),-- zij allen herstichten het staatsburgerschap als 'sfeer' van goed leven.

Wanneer vrouwen, arbeiders, kleurlingen, migranten om hun 'rechten' vragen, dan stellen zij, bewust of niet, bekwaamheid om in de staat mee beslissingen te nemen, voorop.

Communitaristen in de VSA sturen ook aan op een vernieuwde burgerzin als tegengif tegen de verbrokkeling van de huidige samenleving. Immers zij, net als Rousseau, missen oog voor de kleinere deelgroepen die zich tussen de individuele burger en de staat situeren,-- in het 'middenveld'. De staat overheerst en wel op eenzijdige wijze.

Walzer heeft twee opmerkingen.

1. De ingrepen van de huidige staat zijn "enorm toegenomen" (a.c., 486). Onder meer onder de druk van politiek actieve burgers. Toch kan niet gezegd worden dat "de burgers de stadsbesturen". Hoe sterker de staat wordt, hoe meer hij van de kleinschalige gemeenschappen (buurtschappen, gezinnen, kerken, naties e.d.m.) opslokt. Mee beslissen zit er niet in.

2. De gewone burger is in hoofdzaak bezorgd om hoe hij zijn brood zal verdienen. "Hij/ zij is sterker betrokken in de economische gemeenschap (*opm.:* waarin hij/ zij aan de kost komt) dan in de politieke" (*ibid.*).

Dat behelst een gevaar voor echte betrokkenheid die echte staatsburgerlijke zin is.

Meer nog: een aantal burgers maken van economische activiteit het ideaal,-- b.v. in de vorm van een carrière in de zakenwereld. Wat burgerzin in de schaduw stelt (om het zacht uit te drukken).

Pluralistische sociaaldemocratie.

Bibl. st.: Michael Walzer, *De idee van een burgermaatschappij* in: *Streven* 60 (1993): juni, 490/497.

Walzer is een Amerikaans jood en verdediger van democratisch socialisme. Hoofdaxioma: de mens leeft, althans in een echte democratie, tegelijk in verschillende levenssferen"! Daarvandaan zijn *Spheres of Justice*, New York, 1983.

Eenzijdigheid.

De soms 'republikeins' geheten politieke democratie naar klassiek (Grieks) of neoklassiek (Rousseau) model stelt de burger als meebeslissend wezen inzake staatszaken centraal. De staatszaken zijn juist één levenssfeer.

Het marxisme stelt de arbeider - homo faber - in een groot industrieel bedrijf dat mettertijd de mensheid wordt, centraal. Dat is juist één levenssfeer.

Het liberalisme stelt het overvloedige aanbod inzake goederen en diensten, bewerkt door ondernemenden, gewaardeerd door consumenten - beiden gesitueerd in een vrijemarkteconomie - centraal. Dat trekt juist een levenssfeer bloot.

De nationalist of soevereinist stelt de natie als systeem op grond van bloedverwantschap en lotsverbondenheid centraal. Ook dat is juist een levenssfeer.

Pluralisme.

Deze vier oplossingen van het sociale vraagstuk acht Walzer eenzijdig. En dus onvoldoende ofschoon niet te onderschatten,-- Walzer situeert de mens - althans in een ware democratie - tegelijk in de vier vorige levenssferen aangevuld door menige andere. Dat heet hij de burgermaatschappij met haar veelheid ('verbrokkeling') en met haar solidariteit.

Denk aan mensen die spontaan elkander opzoeken, allerhande groepen - verenigingen (biotopen, levenssferen) - vormen en hervormen,-- niet in het voordeel van een bepaalde instelling (gezin, stam, natie, religie, commune, belangengroep, ideologie, broederschap en zo) maar louter om het verbonden zijn. Wij zijn immers sociale wezens voor alles. Cfr. a.c., 490v..

Onder de verenigingen somt hij op : vakbonden, partijen, bewegingen allerhande, belangengroepen,-- families, kerken, familiebedrijven, staats- of gemeente-instellingen, arbeiderscommunes (collectieven), aankoopcoöperatieven, verenigingen zonder winstbejag.

In al die levensjaren situeert Walzer de éne burger in de burgermaatschappij. Deze wordt juist daardoor gedefinieerd.

Staat en maatschappij.

Staatsburger zijn - en dus, zoals - Rousseau predikte - mee aan politiek doen (politieke democratie) is slechts één van de vele rollen die de burger speelt. En toch speelt de staat een rol die van de andere levenssferen verschilt. De staat omkadert de burgermaatschappij, ofschoon hij er enkel één element van lijkt. “Hij bakent de speelruimte af, stippelt de regels uit voor alle activiteiten van de verenigingen. Ook de politieke activiteit”. A.c., 494).

“In de praktijk gaat dan ook het burgerschap enigermate voor op al onze andere verbintenissen. Daarom hoeven wij nog niet “de hele tijd” burgers (*opm.* politiek meebeslissenden) te zijn en, naar de wens van Rousseau, ons geluk op de eerste plaats in de politiek te zoeken”. (A.c., 495).

Zoals wij ook in de verenigingen niet ononderbroken actief behoren te zijn (a.c., *ibid.*). De burgermaatschappij is al voldoende democratisch indien wij maar in enkele van haar deelgroepen mee verantwoordelijk te werk gaan.

Voorbeelden.

Zelfs het mislukte totalitarisme van b.v. de Poolse communistische staat kon nog de vakbond Solidarnosc “de wet voorschrijven”: het werd een Poolse vakbond, die de economie en de arbeidspolitiek moest bepalen “binnen Poolse grenzen”.

Opm.-- ‘Solidarnosc’ is ‘solidariteit’. Ontstaan in Gdansk in 1980 als onafhankelijke vereniging met eigen leiding,-- wordt Solidarnosc door de communistische staat buiten de wet gesteld en wordt clandestien in 1982. In 1989 wordt de vakbond weerom wettelijk om een belangrijke rol te spelen in de nieuwe instellingen en zelfs de staatsregering.

Walzer haalt een tweede voorbeeld aan.

In de USA nl. Gezinnen met twee buitenshuis werkende ouders hebben van de staat hulp nodig (gesubsidieerde kinderopvang). Nationale minderheden om eigen onderwijs in stand te houden steunen op staatshulp. Kapitalistische ondernemers en bedrijven rekenen op de staat.

Vakbonden kunnen niet zonder wettelijke erkenning en bescherming tegen “oneerlijke arbeidspraktijken”. De individuele mens moet beschermd worden tegen de macht van b.v. ambtenaren, patroons, deskundigen, beschermheren. Lobbies moeten afgeremd worden.

Reden: een staatsloze burgermaatschappij loopt uit op machtsverhoudingen die ongelijkheid - onrecht - scheppen. alleen de staat kan daaraan verhelpen.

Bijeenbrengen, ja. maar dat heeft niets groots.

Men zou zeggen dat eenzijdigheid “indruk maakt”. Het opgeven van eenzijdig doorgedreven systemen - het democratische burgerschap (Rousseau’s politieke democratie), de marxistische coöperatie, de liberaal gedachte individuele autonomie de nationale identiteit - is het opgeven van iets groots : “een gebalde energie, een duidelijke keuze, een scherp onderscheid tussen voor- en tegenstander” (a.c., 496).

De burgermaatschappij met haar veelvoud van levenssferen “geeft niet deze indruk” (ibid.). Haar grote verdienste ligt in het bijeenbrengen - heten wij het veralgelijking - maar dat heeft niets groots. Aldus letterlijk Walzer.

M.a.w.: militant ingestelde mensen lokt zo iets niet aan.

Toenemende verloedering.

Is de maatschappij rijp voor Walzer’s project? Walzer denkt van niet. Geweld, daklozen, echtscheidingen, verwaarloosden, verslaafden wijzen op toenemende verloedering. De feitelijke burger en diens maatschappij is geen knusse werkelijkheid. Behalve voor bevoorrechten is zij dat nooit geweest.

Meestal zitten de mensen in een of andere ondergeschikte rol zo dat zij onderdanigheid leren. Niet of niet zozeer autonomie. Daardoor groeiden juist de stromingen die politieke mondigheid (Rousseau), marxistische heilsstaat, liberaal-vrije markt, nationalisme voorstaan. Allemaal bevrijdingsbewegingen” (a.c., 497).

Maar geen ervan bracht in feite algehele, echte en duurzame bevrijding : “Hun felste voorvechters - die de staat, de coöperatie, de markt of de natie ophemelden - zijn waarschijnlijk mee verantwoordelijk voor de wanorde van nu” (a.c., ibid.).

Ook het communautarisme (communitarisme, communalisme) - Alasdair McIntyre, Charles Taylor, Michael Sandel - dat het liberalisme afwijst en enkel echte rechtvaardigheid ziet in het zich situeren in een gemeenschap, een traditie, waarmee men zich solidair weet, wordt door Walzer afgewezen als eenzijdig: niet in één enkele maar in een veelvoud van gemeenschappen is de mens - de staatsburger - solidair met anderen.

Het model inzake sociale kwestie is, zoals in de Frankfurter Schule, het Bijbelse profetisme, zoals Walzer preciseert in *Interpretation and Social Criticism*, Harvard University Press, 1987.

Christelijke staatshuishoudkunde.

Bibl. st.: Fl. Van Oirschot, *Beknopte geschiedenis der sociale kwestie*, Roermond/Maaseik, 1950, 322/324.

Hoe men het ook zal heten “christelijke economie”, ‘solidarisme’, “sociaal-katholicisme”, het komt in de XIX-de eeuw van de grond. Traag want verrast door de ontkerstening (vooral sedert de Franse revolutie). Maar zeker.

1834.-- Economie politique chrétienne verschijnt,

van de hand van le Comte Alban de Villeneuve-Bargemont.-- Hij begint met een kritiek: de geestelijkheid werd opgesloten binnen het kerkgebouw en, de sacristie; de katholieken doen goed met aalmoezen te geven maar zij moeten leren de sociale theorie, afgeleid uit de christelijke axiomata, als grondslag der cultuur voorop te stellen.

De taak van de staat.

De staat - aldus Villeneuve-Bargemont - moet ervoor zorgen dat arbeidsplaatsen aan de eisen der hygiëne voldoen. Dat kinderarbeid - nog steeds in 1998 een wereldprobleem - beneden de veertien jaar verboden wordt. Dat voor de arbeid(st)ers spaar- en voorzorgen kassen gesticht worden.

Typisch voor zijn tijd: dat mannen en vrouwen afzonderlijk werken.

De rechten der arbeidenden.

Arbeid(st)ers hebben - in sommige omstandigheden - het recht over hun gemeenschappelijke belangen te beraadslagen,-- vakverenigingen op te richten. Men kan deze laatste rechtsbevoegdheid verlenen. De oprichting ervan moet op nieuwe grondslagen gewaarborgd worden en zo bevorderd. Die syndicaten zouden zich dan bezig houden met stichting van ondersteunings- en verzorgskassen, van matigheidsbonden, scholen, openbare cursussen.

Opm.-- De overweldigende invloed van het toenmalige liberale systeem voelt men nog waar hij - wantrouwig t.o.v. de middeleeuwse gilden - de gilden niet wil hersteld zien, zo zelfs dat de nieuwe vakverenigingen zich met het vaststellen van het loon niet mogen bezighouden.

Dit belet niet dat deze graaf, steunend op zijn geloof, de moed opbracht zonder aarzelen de mistoestanden van het liberale systeem te brandmerken. Hij kon dit ook niet zonder de heersende bourgeoisie - de katholieke inbegrepen - te kwetsen of zonder van ‘socialisme’ verdacht te worden. Baanbreker was hij in alle geval.

Von Ketteler, “onze grote voorganger” (paus Leo XIII).

Bibl. st.: Fl. Van Oirschot, *Beknopte geschiedenis der sociale kwestie*, Roermond / Maaseik, 1950, 332/337.

Vergeten wij het niet: uitgerekend in 1848 publiceren Marx/ Engels hun *Communistisch manifest*. In dat jaar wordt Die erste Versammlung des katholischen Vereins Deutschlands gehouden. Een twintigtal leden van het Frankfurter Parlement waren er aanwezig, onder wie... een pastoor uit het dorpje Hopsten, von Ketteler.

Al de eerste avond drong men er van alle zijden op aan dat hij zou spreken en reeds de eerste avond hield hij de bekende rede over *Die Freiheit der Kirche*. Daarin situeerde hij de sociale kwestie op de voorgrond,-- “de zwaarstwegende kwestie die (...) nog niet opgelost is. Dat was in Mainz.

Wat later hield von Ketteler het volk van Mainz in ademloze spanning met zijn zes preken in de dom van Mainz over “*die groszen sozialen Fragen der Gegenwart* (o.m. eigendomsrecht, vrijheid, gezin, bestemming van de mens, gezag der kerk).

De bisschop der arbeiders.

Von Ketteler wordt bisschop. Onvermoeid informeerde hij zich bij sociaal voelende voormannen, bij ervaren arbeidersleiders,-- door lezing van Duitse en buitenlandse geschriften. Als resultaat van deze lange studie verscheen in 1864 *Die Arbeiterfrage und das Christentum*. Met geestdrift werd het boek begroet,-- ook in niet-katholieke kringen. Het boek werd tot uitgangspunt lang daarna.

Scherp was zijn oordeel over de toen almachtig heersende liberale partij in Duitsland. Zij bestond (volgens hem) uit vooral vrijmetselarij, de grote vertegenwoordigers van het grootkapitaal, het rationalistisch ‘Professorenthum’ en het banale ‘Literatenthum’ dat eet aan de tafel van voornoemde hoge heren en in hun dienst dagelijks spreken en schrijven moet.

Von Ketteler verwijt hun dat zij doen alsof de werkende klasse uit haar treurige toestand - “de meeste arbeiders zijn lichamelijk uitgeput” - zal geraken door wat selfhelp, enkele tegemoetkomingen en waardering van de arbeider louter in mooie redevoeringen. Zelfs onderwijs, lezingen, volksbibliotheken, excursies, tijdschriften e.d.m. zullen de arbeider geen werkelijke levensvreugde en bestaanszekerheid schenken, indien dit alles niet het christendom als axiomatic vooropstelt.

De diepste oorzaak der sociale kwestie ligt in de grote geloofsafval der laatste eeuwen die meer een schijn dan een werkelijk christendom waren.

Christelijk solidarisme (christendemocratie).

Bibl. st.: J. Aengenent, *Leerboek der sociologie*, Leiden, 1919-4, 102, 456 (Het solidarisme).

Het werk is een zeer uitvoerige en gefundeerde uiteenzetting van de christelijke sociale leer.

Organicisme.

Het model is het biologische organisme dat uit vele heterogene elementen en gedeelten bestaat maar een zeer samenhangende eenheid uitmaakt, Analooq daaraan maar niet-biologisch is het organisme dat wij 'maatschappij' heten, --- dat uit individuen (de waarheid van het liberalisme) en uit groepen (de waarheid van het socialisme) een omvattend staatsgeheel uitwerkt. Vooral werd het probleem der beroepsstanden - een actualisering der middeneeuwse gilden (die tot op zekere hoogte weerom model stonden) - tot één der druk besproken thema's. Zij nemen grotendeels het middenveld in tussen enkelingen en staat.

Centrumdenken.

Christelijk solidarisme houdt het midden tussen liberalisme en socialisme, want het wil geen extreem individualisme en legt de nadruk op de solidariteit der belangen maar niet extreem. Het wil geen opgaan van de enkeling in een gemeenschap (staat, industriële maatschappij, gemeente, economisch vak) want het vraagt om autonomie. Aldus Aengenent, o.c., 105

“De katholieke school leert dat drie factoren moeten samenwerken tot verbetering van de sociale situatie : individu, gemeenschap en kerk”. Deze laatste met haar Bijbelse axiomatic, -- Aldus o.c., 115.

Christelijke democratie.

In het tweede gedeelte van de XIX-de eeuw komt de term “christelijke democratie” in omloop.

De definitie luidde: “Weldadige actie ten gunste van het volk, gegrond op het naturrecht en het evangelie”.

Met deze laatste modaliteit wordt het metafysisch fundament uitgesproken. De sociale kwestie nl. is het uitwendig teken van het feit dat het wezen of natuur van de mensheid, niet enkel van de arbeidende. mensheid, een objectief gegeven is dat wel door de al of niet moderne rede ingezien kan worden maar er in ieder geval niet door geschapen wordt. De mensheid voor zover rechtvaardig georganiseerd is m.a.w. een objectieve idee.

Meer nog: deze objectieve idee wortelt in Gods geest en is dus een goddelijke idee.

Daarmee is de traditionele metafysiek de basis van de weldadige actie voor het volk.

Mondragon (Arrasate), een sociaal-katholiek experiment.

D. Villey/ C. Nâme, *Petite histoire des grandes doctrines économiques*, Paris, 1992-2, 395, zegt dat “de meeste grote economen atheïsten zijn, behalve Malthus.

Zelden zijn theologen op de hoogte van de economische theorie. Sommige bisschoppelijke mandaten getuigen zelfs van even bevreedende onwetendheid inzake elementaire economische wetten wanneer zij beweren dat overuren werkloosheid scheppen of dat de patroon niet zijn profijt moet zoeken”. Dat kan waar zijn, natuurlijk.

Toch is dit nog geen reden om de sociale leer van de kerk te minimaliseren, want het is denkbaar dat economen ook niet alles weten. Daarom staan wij stil bij L. Bouckaert, *Mondragon (Een experiment in ondernemingsparticipatie)*, in: *Streven* 65 (1998): 3 (maart), 221/229, dat wij samenvatten.

Arbeiderszelfbeheer.

In ex-Joegoslavië zijn de experimenten mislukt. Maar een zeldzaam experiment in Spaans Baskenland schijnt te bewijzen dat zelfbeheer van werknemers slaagt: in Mondragon (het Baskische Arrasate) is een bedrijfscomplex actief dat op dit ogenblik - 1998 - 160 coöperaties telt met 23.000 leden mede-eigenaars.

Het gevaar van het slagen.

In geval van succes ofwel behouden de arbeid(st)ers hun/ haar aandeel in het bedrijf en huren nieuw personeel in met een looncontract (zo dat deze niet mede besturen) ofwel zetten zij het aandeel om door het te verkopen aan vermogende kapitaalbezitters. Zo dreigt het te gaan binnen ons kapitalistisch, op wedijver stoelend systeem.

Mondragon.

Mondragon echter vermijdt beide opheffingen: de groeikrommen inzake omzet, winst, werkgelegenheid stijgen almaar door. Het model is zo aantrekkelijk dat in de VSA en Groot-Brittannië aangepaste coöperaties opgericht worden.

De oorsprong.

In 1941 wordt een jong priester, José Maria Arizmendiarietta (+1979) - verkort Arizmendi - door het bisdom benoemd in het toentertijd 8.000 inwoners tellend dorp (zuidoost van Bilbao) met een heel hoge graad van werkloosheid en armoede. Enkel een staalfabriek zorgde voor industrialisering en werkgelegenheid. Maar militante arbeiders zorgden voor bittere conflicten.

Arizmendi wou eerst sociologie te Leuven studeren maar de bisschop weigerde: zijn sociaal pragmatisme moest het te velde maar wagen en leren.

Geen militantisme. Wel pragmatisme.

Niet een axiomatic. Wel het praktisch haalbare. Maar vanuit een christelijk sociale instelling, waarbij zoals de kerk zegt, de arbeid als scheppend vermogen voorrang heeft op het kapitaal.-- Meteen houdt Arizmendi zich bij de rol van raadgever

1.-- Vorming.

Arizmendi verzamelt de jongeren in discussie-, sport- en vormingsgroepen. Meer nog: in 1943 sticht hij voor jongens 14/16 een technische school die het uitgangspunt bij uitstek werd van de rest

Met de Universiteit van Saragossa sluit hij een akkoord om creatieve leerlingen die niet betaalkrchtig waren, via zelfstudie een ingenieurstitel te laten verwerven.

In het naburige Onati werd een businessschool opgericht in 1960.

In 1968 sticht hij een Onderzoekscentrum voor toegepaste industrie (elektronica, robotica, informatietechnologie).

2.-- Coöperaties.

‘Coöperatie’ is een vereniging met als doel voordeliger in de behoeften te voorzien (b.v. inzake levensmiddelen).

1955: vijf ingenieursstudenten, met Don José Maria, met hun eigen spaarcenten, met enkele bewoners starten een coöperatie (ULGOR). Voorzichtig om het Franco-regime niet te tarten dat arbeiderszelfbestuur niet gunstig gezind was. Ook na Spanjes opname in Europa blijft de coöperatie bloeien, ja, voert uit (kachels, ago's, was- en vaatwasmachines).

1960+.-- De ene coöperatie na de andere wordt opgericht. Zo dat er nu een 160 zijn.-- caja laboral popular (volksspaarbank).

De financiering en technische en sociale bijstand voor die coöperaties komt van een bank die Don José zelf, zonder de medearbeiders, oprichtte met twee leden van de stichtende groep. De bank had succes want zij keerde een hogere rente uit en investeerde in de streek zelf. De mensen wisten dat.

Hybride coöperaties.

De stakeholders (beheerders) delen de beslissingsmacht. Arbeiders en verbruikers, producenten en leveranciers, arbeiders en landbouwers treden daarbij als coöperanten samen op.

Sociale zekerheid.

Een eigen coöperatie voor sociale zekerheid werd opgericht omdat dit anders niet kon. Als onderdeel van de Caja. In 1967 werd zij zelfstandig.

Besluit.-- Ofschoon zeer zelfstandig vormen deze coöperaties en zo één samenhangend geheel. Dankzij een gemeenschappelijk associatiecontract dat regels vastlegt, en wederzijdse aankopen en verkopen tussen de coöperaties onderling.

De axiomatick.

De basisvooropstellingen zijn tweeledig. Het democratisch beginsel, dat de beslissingen regelt, en het eigendomsbeginsel dat de aanspraken op het vermogen en de resultaten van de onderneming regelt.

1.-- Democratisch.

Deze term betekent hier: diegenen die bestuurd worden, hebben macht over de beslissingen. De bestuurden - rechtstreeks of via delegatie - besturen zichzelf.

Het verschil.

In een klassieke vennootschap zijn het de aandeelhouders die - ofschoon afwezig - besturen (bestuurders aanstellen b.v.),-- niet de werknemers, d.i. de bestuurden, die daardoor zichzelf niet besturen.-- Dat is typisch kapitalistisch (de kapitaalhouders overheersers)

Het 'management' (bestuur) in Mondragon beheert het bedrijf in naam van, in het belang van alle mede-eigenaars, leden van de coöperatie,-- zonder aandeelhouders. Niet de aandelen (geldinvesteringen) wel het lidmaatschap in de coöperatie besturen.

2.-- Privaateigendom.

In arbeiderszelfbestuur wordt het bestuursrecht van de onderneming in beginsel losgekoppeld van het eigendomsrecht.-- Maar dat behelst niet dat daarmee privaateigendom afgeschaft wordt,-- ook niet dat er geen verband bestaat tussen democratische controle en efficiënt (doelmatig, op goede resultaten gericht) beheer van eigendom.

In tegenstelling tot het experiment in ex-Joegoslavië (communistisch) integreert Mondragon private eigendomsrechten in het zelfbeheer. Elk lid van een coöperatie heeft recht op een gedeelte van de nettoboekwaarde van de onderneming door middel van een "geïndividualiseerde interne kapitaalrekening". Bouckaert vindt dit de meest originele vondst van Don Jose's kerkelijk geïnspireerd systeem.

Toch is het geen arbeiderskapitalisme.

De hoeveelheid aandelen die men bezit, speelt niet. Wel het persoonlijk lidmaatschap. De aandelen zijn een persoonsgebonden lening aan het bedrijf, die terugbetaald wordt wanneer iemand het bedrijf verlaat (op pensioen gaat b.v.).

Men zegge dus niet te lichtzinnig dat de kerkelijke leer de economische wetten niet of te weinig 'kent' in het geval van Don Jose's experiment. Wij achten het meer dan de moeite waard er de aandacht op te trekken nu zelfs gelovigen de kerkelijke sociale leer minimaliseren.

Weerstand tegen het neoliberale wereldsysteem.

Bibl. st.: R.Petrella e.a., *Guerre économique (L'heure de la résistance)*, Genève, Cotomec, 1997.

Cotomec, Boulevard du Pont'Arve, Genève, staat voor "Commission Tiers Monde de l' Eglise Catholique". Acht specialisten behandelen met een zeldzame heftigheid (J.-J.Arnaud) het liberaal wereldsysteem, vooral verstaan als globalisering.

1. Systeem als opgave.

Stellers definiëren als volgt: "Schrapping van duizenden banen, uitdieping van de ongelijkheden, wilde speculatie. Dergelijke veelvormige bedreiging schept over de hele aarde "een echte apartheid (*opm.*: sociale kloof) op sociaal terrein zowel in het noorden als in het zuiden van de planeet". Met een Mattheüs-effect: de armen van ieder halfroond verarmen terwijl de rijken rijker worden.

2. Weerstand als oplossing.

"Het uur van de weerstand breekt aan" (aldus de stellers). "Die weerstand kan resultaten boeken" zeggen zij. - Hoe weerstaan?

1. Theoretisch.-- Zij verwerpen iedere vorm van instemmen met het systeem zo dat "het afgodsbeeld van de almachtige markt" neergehaald wordt van zijn voetstuk.

2. Praktisch.-- Zij oefenen zoveel mogelijk druk uit in de richting van een de mens als mens eerbiedigende economie. Zo b.v. door iedere geldplaatsing - neem: in een pensioenkas of zo - ondergeschikt te maken aan het feit dat de financiële instelling strenge gewetensregels in praktijk omzet.

Opm.-- In zo'n weerstand staan deze katholieken duidelijk niet alleen : ook niet - gelovigen - om hun eigen redenen of gronden - doen dit. Het verschil zit in de axiomatic der katholieke kerk en haar sociale leer.

Een oordeel.

J.-J. Arnaud, *Guerre économique: la résistance*, in: *Journal de Genève, Gazette de Laus.* 10.04.1997, sprekend over het boek zegt "Een boek dat op de problematiek van onze tijd ingaat aangezien de globalisering (*opm.*: van het neoliberale systeem) - bijna,- iedereen angst aanjaagt".

Opm.-- Men vergete niet dat Johannes-Paulus II, reeds in *Reconciliatio et paenitentia*, het begrip "sociale zonden" ter sprake bracht: sociale groepen van een zekere omvang zo b.v. hele naties of blokken van naties, scheppen - alleen of met andere actanten - situaties die als Bijbels verstante 'zonde' (gewetenloosheid) moeten geduid worden. Onze planeet is, volgens *Guerre économique*, daaraan toe.